

Keyifli Okumalar Dileriz

Binlerce kategoride milyonlarca PDF e-kitap, ders kitapları, dergiler ve romanlara platformumuz üzerinden ücretsiz ulaşabilirsiniz.

RESMİ WEB SİTEMİZ

<https://rantey.org>

Yedek ve Duyuru Kanallarımız

Sitemize erişim engeli gelmesi veya adres değişikliği durumunda aşağıdaki kanallardan güncel giriş adresine erişebilirsiniz:

- Telegram: <https://t.me/birkitapbir>
- WhatsApp Kanalımız : <https://whatsapp.com/channel/0029VbDHv8uE50Us4lvMoc0Y>

Dil ve Felsefe

"Dil, bilinçten önce gelir; konuşan varlıklar olarak bizler, dilin içine doğarız."
Sean Homer

düşünbil

ÖZGÜRLÜK, DÜŞÜNMEKTİR

EKİM 2018 | YIL 12 | KKTC FİYATI 25 TL | FİYATI 20 TL

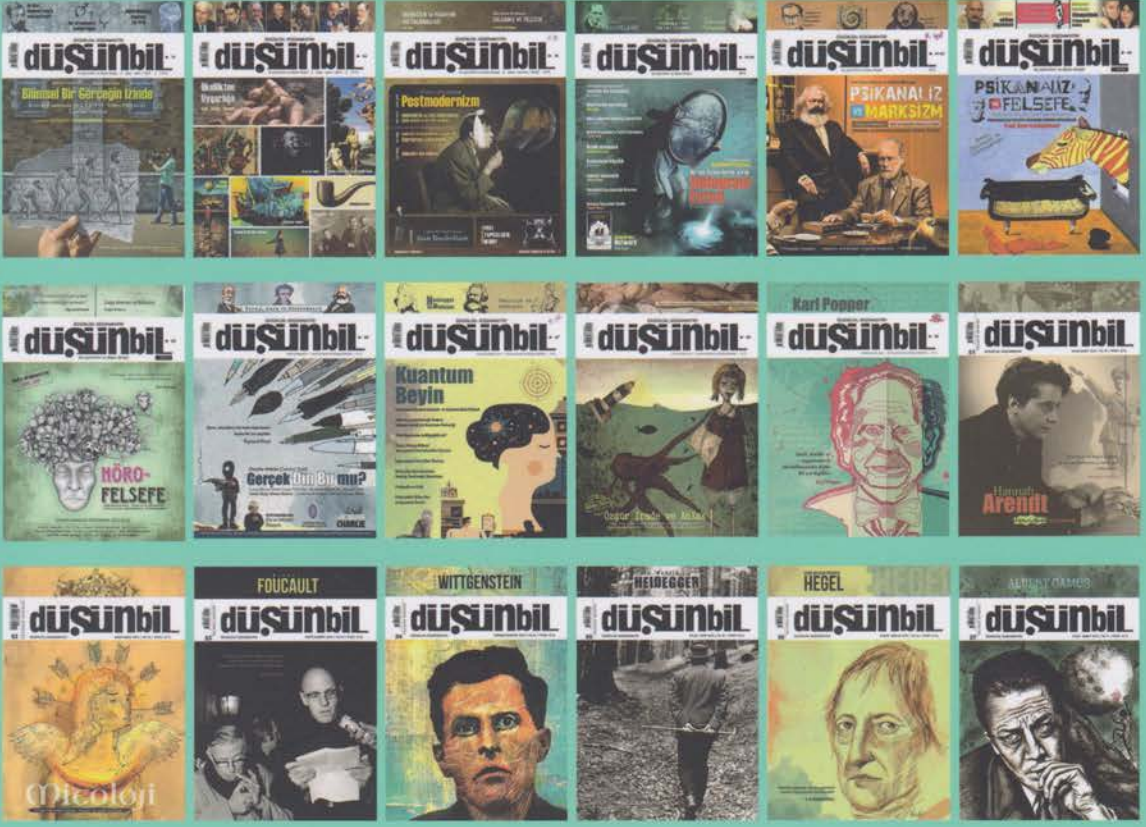
"Kelimelere ancak istenilen bir şey
yok olduğunda ihtiyaç duyulur;
kayıp olmayan yerde dil var olamaz."

Jacques Lacan

Çekiliş

Tükenmiş Sayılar Seti

Sizler İçin Arşivden Çıkardık

“Bir dergi de sen al; Özgürlük düşünmektir.”

Düşünbil Dergisi'nin 72. (Ekim) sayısı ile
“Bir dergi de sen al; Özgürlük düşünmektir.”

diyerek yaratıcı videonu çek ve herhangi bir sosyal medyada
#birdergidesenal hashtagi ve @dusunbildergisi etiketi ile paylaş
Aşağıda Yazılan Düşünbil Tükenmiş Sayılar Setini Kazanma Şansını Yakala
Son Tarih 25 Ekim!

Yaratıcı videonuzu çektiikten sonra paylaşımın sosyal medya linkini dusunbil@gmail.com adresine göndermeniz gerekmektedir. Düşünbil ekibi tarafından seçilecek olan 3 yaratıcı video, youtube kanalımıza yüklenecek ve sosyal medyadan duyurusu yapılacaktır. En çok beğenilen video dergileri kazanma şansını yakalayacaktır.

Videolar yatay olarak iyi kalitede çekilmelidir.

Videoda derginin kapağı mutlaka gözükmeli ve video 0-59 dk. aralığında olmalıdır.

31 34 35 39/40 41/42 43 44 46 47 48 49 50 51 52 53 54 56 57

#birdergidesenal

Ücretsiz PDF Kitap Arşivi - <https://rantey.org>

Felsefe Akademisi

Modern Felsefe -1

Bacon, Descartes - Spinoza
Leibniz, Hobbes, Locke - Berkeley, Hume

Ekim - Kasım - Aralık 2018

Detaylı Bilgi ve Kayıt: www.dusunbilakademi.com

Psikanaliz Akademisi

Freud-Lacan Okumaları

Rüyalar, Arzu - Nevroz, Psikoz
Histeri, Söylem - Cinsiyet/Cinsellik, Topoloji

Ekim - Kasım - Aralık 2018

Detaylı Bilgi ve Kayıt: www.dusunbilakademi.com

WWW.DUSUNBILAKADEMI.COM KIZILCAHAMAM - ANKARA

2018

Güz Dönemi

Etkinliklerimiz

KAYIT VE DETAYLI BİLGİ: DUSUNBILAKADEMI.COM

düşünbil

AYLIK FELSEFE DERGİSİ

YIL 12 / SAYI 72 / EKİM 2018

İmtiyaz Sahibi

Düşünbil Yayıncılık Eğt. Rek. Org. Mat. Gıda İnş. İth.
İhr. San. ve Tic. Ltd. Şti. adına Olcay Yılmaz

**Sorumlu Yazı İşleri ve
Genel Yayın Yönetmeni**
Olcay Yılmaz

Yayın Editörü
Hamza Celalettin Okumuş

Yayın Koordinatörü
Cemre Yılmaz

Düzeltili
Hamza Celalettin Okumuş

Çeviri Editörü
Gözlem Küçük

Görsel Yönetmen
Olcay Yılmaz

Reklam ve Halkla İlişkiler
info@dusunbil.com
www.dusunbil.com/reklam

Üyelik Koşulları
Yıllık (12 Sayı) Abonelik: 240 TL
Yıllık Yurt-dışı Abonelik: 60 €
Kütüphanelere, Kurum ve Kuruluşlara
Yıllık Üyelik: 480 TL

Abonelik ve Dergi Satış: www.dusunbilkitap.com
Web: www.dusunbil.com
E-posta: bilgi@dusunbil.com

ISSN: 1309-3304
Yaygın Süreli Yayın

Yönetim Adresi: Remzi Oğuz Arık Mah. Büklüm Sok.
No: 47/3 ÇANKAYA / ANKARA
Telefon: (12.00-17.00 arası): 0(312)926 72 60

Baskı: Desen Ofset
Birlik Mh. 448. Cd. 476. Sk. No:2
Çankaya, Ankara
Telefon: 0 (312) 4964343

Basım Tarihi: 25 Eylül 2018
Baskı Adedi: 7.500
Dağıtım: TDP Dağıtım

Makalelerde dile getirilen düşüncelerden ve kaynakların doğruluğundan yazarlar sorumludur. Düşünbilde yayınlanan yazılar dergi yönetiminden izin alınmaksızın internet dahil herhangi bir yayın organında yayımlanamaz, çoğaltılamaz ve kaynak gösteri meden kullanılamaz.

EDITÖRDEN

Yayıncılıktaki Kriz ve Çağrımız

Yayıncılık dünyasında yaşanan ve az ya da çok herkesi etkilediği gibi bizi de etkileyen iktisadî ve kültürel krizin farkında olarak; yayınevlerine, dergilere, gazetelere, tüm matbu kültürel materyal üreticilerine ve elbette okurlara çağrımızdır: Bu kriz sürecini dayanışma içinde olmadan ve birbirimizi gözetmeden, kollamadan atlatmamız artık imkânsız görünmektedir. Bu sebeple, elimizdeki tüm aygıtlar yoluyla dayanışmaya açık olduğumuzu bildirmek ve dayanışmayı büyötmeye dair çağrımızı yinelemek isteriz...

Bununla birlikte, her şeye rağmen çalışmalarımızı kesintisiz sürdürmekteyiz. Ekim ayında başlayacak ve Aralık ayına kadar sürecektir olan **Felsefe Akademisi** ve **Psikanaliz Akademisi** ile Ekim ayının 19'u ve 21'i arasında gerçekleşecek olan **Lacan Çalıştayı** hakkında detaylı bilgiye dusunbilakademi.com adresinden ulaşabilirsiniz.

Dil Felsefesi

Dil olgusu, Antik Grek felsefesinden beri felsefenin ilgi alanında olmuşsa da, "dil felsefesi"nin başlı başına bir felsefe disiplini olması felsefenin yakın tarihine denk gelir. Dil olgusunun topyekûn tartışmaya açılışı ve bir problematik hâline getirilmesi on dokuzuncu asırda Friedrich Wilhelm Nietzsche ile gerçekleşir. Yirminci yüzyıl felsefesinde ise "dil", felsefenin temel sorunu ve ontolojik, epistemolojik ya da etik birçok problemin kaynağı olarak karşımıza çıkacaktır. Bilhassa Ludwig Wittgenstein, Ferdinand de Saussure, Gottlob Frege, Martin Heidegger, Bertrand Russell ya da Hans-Georg Gadamer gibi yirminci yüzyıla yön veren filozofların temel meselesi olan dil, bugün dahi felsefenin en mühim problem alanı olarak görölmektedir. Göstergebilim, anlam-bilim, yorumbilim gibi alt disiplinlere ayrılabilen dil felsefesi hakkında bir perspektif geliştirebilmek amacıyla hazırladığımız bu sayımızın, yakın dönem felsefe eğilimleri için de bir ufuk olabileceğini umut ediyoruz.

İyi okumalar...

Hamza Celalettin

/dusunbildergisi

@dusunbildergisi

@dusunbildergisi

/dusunbildergisi

düşünbil

1

Dil kendi başına bir bütündür, bir sınıflandırma ilkesidir. Dil yetisinin kucakladığı olgular arasında birinci yeri ona verdik mi, başka her türlü sınıflandırmaya karşı koyan bir bütüne de doğal bir düzen getirmiş oluruz.

Saussure, F. Genel Dilbilim Dersleri, Multilingual, s. 38.

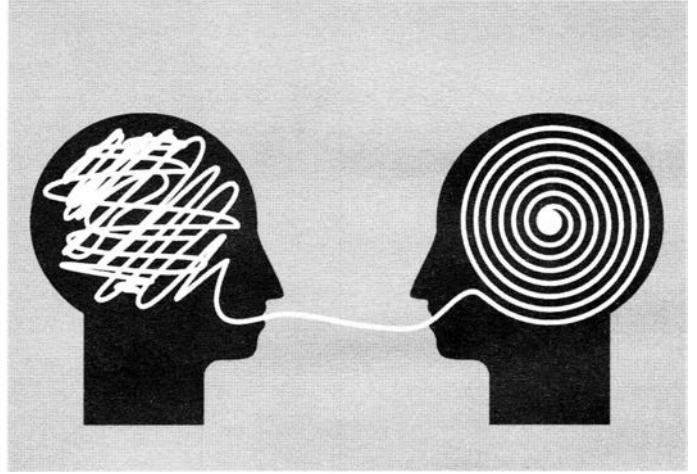
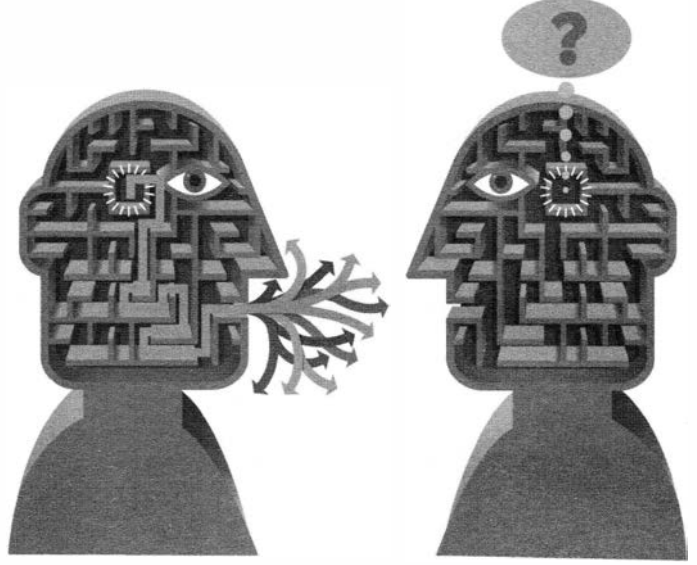
Ferdinand de

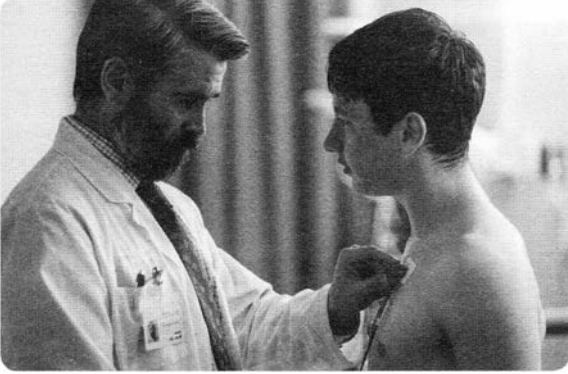

Saussure

KAPAK

- 06** Dil Felsefesine Ontolojik Bakış
Ece Saraçoğlu
- 09** Wittgenstein'in Felsefi
Soruşturmalar Eserinde Özel
Dil ve Solipsizm Tartışması
Gülse Kısa
- 15** Tractatus: Mantıksal Pozitivizme
İçeriden ve Dışarıdan Bakmak
Ali Onur Şahinoğlu
- 18** Aykırı Dil
Josef Kılçıksız
- 23** Dil Felsefesinin Eksik Parçası:
Sözün Suskun Hâli
Pınar Köksal Üretmen
- 27** Bir Yazarda Olması Gereken
Tek Şey Nedir?
Pınar Nurhan
- 30** Dil, Eylem, Kötülük ve Düşünce
Emircan Saç / Yaren İpek
- 35** Disiplinler Bağlamında Anlam:
Dil ve Dil Felsefesi
Figen Güntürk

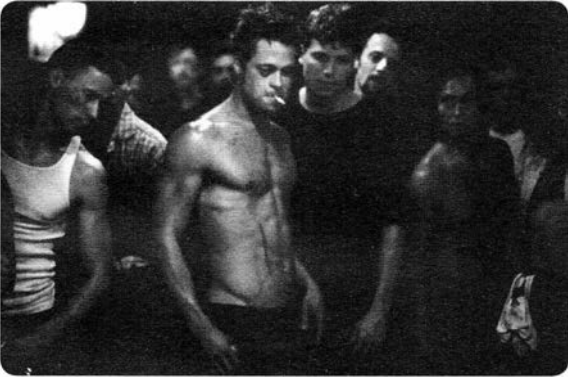

- 39** The Killing Of a Sacred Deer
Filminde Yunan Mitlerinin Tekrar
Yazımı
Bahar Vatansever

- 42** Varoluşçuluk Akımı Ekseninde
Türk Rock Müziğine Ufak Bir
Bakış: Duman ve Şebnem Ferah
Berkay Coşkun

- 47** Kant'ın Yargıgücünü Ayrımlar
Üzerinden Okumak
Engin Ümer

- 51** Dövüş Kulübü Üzerinden
Yaşamın Kısa Bir Eleştirisi
Ezgi Can

- 54** İnsanın Sonluluğu
Onur Özcan

- 57** Bir Ataerkil Pratik Olarak Dil
Çiğdem Durkan

- 60** Uyandırma Dersleri -VI-
Sosyal Travmatoloji
Muhammet Akyıldız

Dil, çoğu zaman bir ses ve işaretler sistemi olarak betimlenir. Tüm canlıların iletişim ağı olan dil, tür olarak insan söz konusu olduğunda farklı bir şekilde tanımlanmayı gerektirir. Çünkü hayvanların iletişim yolu ile insanlarınki ontolojik temeller bakımından farklılık gösterir. Hayvanların iletişim yolu işaret ve seslerden oluşurken, insanın iletişim unsurları ses ve işaretin çok üzerinde bir gelişmişliktedir. Dile doğrudan doğruya insanla ilişkili bir unsur olarak bakılması gerekir.

Dil, en yalın ifadeyle insanla birlikte ortaya çıkan, insanın dış dünya ile arasında bağlar kurmasını sağlayan bir tür anlam sistemidir. İnsan dışındaki diğer canlılar doğanın birer ürünüdür. Buna karşılık insan, dille meydana getirdiği tarihinin bir ürünüdür. Diğer bir deyişle insan, tarihsel bir varlıktır. İnsanı insan yapan en önemli özellik, yine insanın kendi ortaya koyduğu başarılarıdır. Bu başarıların bilim, sanat, felsefe, teknik, siyaset, hukuk vb. gibi olanaklar olduğu göz önüne alındığında, tüm bunların yaratıcı kaynağının dil olduğu rahatlıkla söylenebilir.

Dil, tarihsel varlığın yani kültür varlığının en önemli ögesidir. Çünkü dil, yukarıda belirtilen tüm insan

başarılarının yegane taşıyıcısı konumundadır. İnsana yakışır bir varlık olmak ve yine insana yakışır bir hayat sürmek ancak insanın kendi ortaya koyduğu başarılarıyla mümkündür. İnsan olmak bunu gerektirdiği gibi, insanın insanlaşabilmesi için de bu başarılarla ihtiyacı vardır. Bu açıdan dile sahip olmakla insan olmak, büyük ölçüde aynı anlama gelmektedir (1).

Dil felsefesi temelde bilgi üretme etkinliğidir. Asıl amacı herkes için ortak olan ve kaynağı doğuştan olan *a priori* ifadelerin ortaya konulabilmesini sağlamaktır. Özellikle mantık ve matematikte öne çıkan formel yani sembolik dil, bunun en iyi örneklerindendir (2). Fakat mantık, dil konusunun yalnızca tek bir alanını oluşturur. Ayrıntılı olarak üzerinde durulduğunda dil felsefesi, en başta insan felsefesi, diğer bir ifadeyle felsefi ve ontolojik antropoloji olmak üzere epistemoloji, etik ve mantıkla yakından ilgilidir. Bu açıdan dil felsefesine insan felsefesi merkezli bakıldığında, konunun sadece bilgi felsefesiyle değil, aynı zamanda varlık felsefesiyle de doğrudan ilişkili olduğu görülür.

İnsanın varlık yapısında üç temel fenomen alanı vardır. İlki az önce de üzerinde durulan insanın başarılarıdır. Bunlar aynı zamanda tür olarak insanın olanaklarıdır ve insanı tarihsel bir varlık yapan en önemli özelliklerdendir. İnsanın varlık yapısının ikinci alanı, insanın bu başarılarını besleyen eylemleridir. İnsanın felsefe, sanat, bilim, hukuk vb. adına ortaya koyduğu düşünsel ve fiziksel her türlü uğraş; doğrudan insan başarılarını geliştiren ve değiştiren etmenlerdir. Varlık yapısının üçüncü alanı ise, yalnızca insanla ortaya çıkan birtakım varlıksal problemlerdir. Ölüm bilinci ve vicdan duygusu olarak öne çıkan bu sorunların yanında dil meselesi de yer alır. Dolayısıyla dil, sadece insana ait olan bir varlık ögesi olarak karşımıza çıkar (3). İnsanın bu üç fenomen alanı, insan felsefesinin de inceleme konularını oluşturur. Dil, insanın tüm varlık alanını kuşatan ve insanı insan yapan temel varlık ögesidir.

İnsanın başarılarından eylemlerine kadar her uğraş dil sayesinde şekillenir. İnsan bir yandan felsefe, bilim, teknik yaratır; diğer yandan da kendi varlık koşullarını sorgular. Tüm bu yaratmalar ve sorgulamalar; insan, dile sahip olduğu için mümkündür. Dil yetisiyle insan, kendi kurduğu yaşamında kendisinin kullanacağı bir iletişim sistemi icat eder. Kuşaklar boyu kültürel miras olarak aktarılan dil yeni kuşaklarca öğrenilir, geliştirilir ve yeni başarılar için kaynak olarak kullanılır.

Dilin insanın varlık koşulları üzerinde bu kadar belirleyici olması, insanın sahip olduğu bir diğer yetiyle yakından ilgilidir. O da insanın konuşan bir varlık olmasıdır. İnsanın konuşan bir varlık olma özelliğine sahip olması dil felsefesi açısından karşımıza dış dünya, düşünme ve dil üçgenini çıkarır (4). Dil ve dili kullanabilme, doğrudan insanın eylemlerini etkiler. Dil ve düşünme daima bir arada hareket eder.

İnsan dille düşünür, düşündüklerini dille ifade eder ve yine ifadelerini dille başkalarına aktarır. Dolayısıyla ister sesli ister sessiz olsun, dil eksikliği doğrudan düşünme eksikliği de yaratır. İnsan dış dünyadan, çevresinden ve genel anlamda toplumdaki kültürel ortamla birlikte dili öğrenir. Doğumundan itibaren hayatı boyunca sadece hayvanlarla iç içe yaşamış ve sadece ses ve işaretlerle iletişim kurabilmeyi öğrenmiş bir insan varlığının (o varlığa insan demek ne kadar doğru olur o da tartışmalı bir konudur), toplum içinde yetişmiş bir insan arasındaki en büyük fark, dil ve dili kullanma becerisidir. Dili kullanma becerisi, insanın insanlaşması için gerekli olan başarılarının inşası için temel yetidir. Bunun olanağı da, insanın konuşuyor olabilmesinden ileri gelir. İnsanın insanlaşması, beraberinde insanın kişi

olabilmesinin de önünü açar. Çünkü ancak “kişi” olan insan, insan olmanın değerini ve insan onurunu koruyabilecek yetkinliğe erişebilir.

Dil ve düşünme, insanın dış dünya ile arasında bağ kurabilmesini sağlar. İnsan bu sayede dil, düşünme ve dış dünya ekseninde kendi dışındaki diğer insanlara ve genel anlamda nesneler dünyasına kapı aralar. Dille dış dünya üzerine düşünülür, düşünce üretilir ve bunlar hakkında belirli bir tavır ortaya konulur. Dilin bu noktada ortaya çıkan en temel işlevi, onun saptama ve bildirim yapabilme özelliğidir (5). İnsan dille birlikte kendisi hakkında ve kendi dışındaki meseleler, davranışlar ve düşünceler üzerine saptama (belirleme) yapar, düşünür ve bildirimde bulunur.

Dille kurulan tüm bu iletişim ağı, insanın olanaklarına (başarılarına) yenilerini ekler ve gelecek kuşakların bu kültürel ve tarihsel ortamda gelişip yaşayabilmelerini sağlar. Kültürel mirasta yer alan gelişmelerin hepsi, sadece insanla birlikte meydana gelen dille olur. Dil bu yüzden sabit ve değişmez değildir. Dil insanın varlık koşullarının yaratıcısı ve dönüştürücüsü olan bir oluşturmaktır. İnsan dille ortaya koyduğu olanaklarını, yine dilin imkânlarıyla saklar ve tarih boyu aralarında kesintisiz bir bağ oluşturur. Bunun en güzel örneği, insanın zaman boyutları (geçmiş, şu an ve gelecek) arasında uzanabilmesidir. İnsanın tarihsel bir varlık oluşu da bu şekilde gerçekleşir. Bu açıdan dil, insanı insan yapan temel bir unsurdur.

Yukarıda genel olarak ifade edilmeye çalışılan dile ontolojik bakış, dilin sadece bilgi felsefesi odaklı olmadığını, aksine insanı insan yapan tüm varlık koşullarının taşıyıcısı olan en temel yeti olduğunu gösterebilmek amaçlıdır. İnsan, dış dünyaya dille beraber uzanan yolda varolanlar hakkında bilgi edinir ve özne ile nesne arasındaki bağı kurar. Dil sayesinde düşünüp, kendisini var eden başarılarını da yapılındır.

Tam da bu bahsedilenler ışığında şunu belirtmek gerekir: İnsanın dil bakımından hayvanlarla karşılaştırılması yararlı bir uğraş değildir. Hayvanların insanlarla bir tür iletişim içine girebildikleri inkâr edilemez. Fakat tür olarak insana ait olan dili, sadece ses ve işaretler sistemi olarak görmek oldukça sığ bir bakış açısıdır. Yazıyı T. Mengüşoğlu’nun sözleriyle tamamlamak yerinde olacaktır: “Dil, insanla hayvan arasında bulunan apayrılığı kesin ve açık olarak gösterir. İnsan olmak dilin eseridir; çünkü insan ancak dili sayesinde insanıdır, yoksa o bu onura sahip bir varlık olamazdı.”

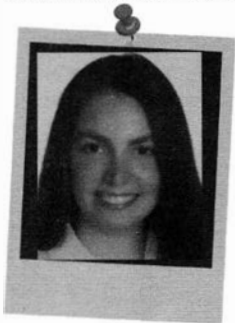
Dipnotlar

- (1) Mengüşoğlu, Takiyettin. *Felsefeye Giriş*, s. 286.
- (2) Altınörs, Atakan. *Dil Felsefesine Giriş*, s.14-15.
- (3) Mengüşoğlu, *Felsefeye Giriş*, s. 312.
- (4) Dil, dış dünya ve düşünme üçgeni hakkında ayrıntılı bilgi için, Betül Çotuksöken'in *Felsefi Söylem Nedir?* kitabına başvurulması önerilir.
- (5) Mengüşoğlu, *İnsan Felsefesi*, s. 338.

Kaynaklar

- ALTINÖRS, Atakan (2003). *Dil Felsefesine Giriş*, İstanbul: İnkılap Yayınları.
- ÇOTUKSÖKEN, Betül (1998). *Kavramlara Felsefeyle Bakmak*, İstanbul: İnsancıl Yayınları.
- ÇOTUKSÖKEN, Betül (2000). *Felsefi Söylem Nedir?*, İstanbul: İnkılap Yayınları.
- MENGÜŞOĞLU, Takiyettin (2014). *Felsefeye Giriş*, Ankara: Doğu Batı Yayınları.
- MENGÜŞOĞLU, Takiyettin (2015). *İnsan Felsefesi*, Ankara: Doğu Batı Yayınları.

YAZAR

Ece Saraçoğlu

Araştırma alanları zaman felsefesi (zaman ve insan ilişkisi), epistemoloji, ontoloji ve insan felsefesidir. Ütopya ve distopyalar ile 19. ve 20. Yüzyıl bilimkurgu edebiyatı diğer ilgi duyduğu konular içerindedir. Daha önce çeşitli bilim ve coğrafya dergilerinde haber ve yazılarının yanı sıra, felsefe dergilerinde de makaleleri yayımlanmıştır. Eğitiminden arda kalan zamanlarda şiir çalışmaları yapmakta ve kitap tanıtım yazıları yazmaktadır. İnsan için dili kullanabilmenin ve yazı yazabilmenin, önemli birer varlık ögesi olduğuna inanır.

WITTGENSTEIN'İN FELSEFİ SORUŞTIRMALAR ESERİNDE ÖZEL DİL VE SOLİPSİZM TARTIŞMASI

GÜLSE KISA

Wittgenstein'in *Felsefî Soruşturmalar* eserinde, özel dilin imkânına yönelttiği eleştiri, aslında Kartezyen felsefeye itirazı bağlamında şekillenir. Bu itirazı ve eleştiriye anlayabilmek için, özel dilin imkânını ön-
celeleyen yaklaşımlara bakmamız gerekir. Bu bağlam-
da temeline *ben*'i alması bakımından, Descartes bir kırılma noktası olmuştur. Şüphecilik, diğer bir ifa-
deyle bir şeyin başka bir şey olma ihtimaline karşı merak, felsefe tarihi boyunca birçok filozof için çı-
kış noktasıdır. Ancak şüpheli yaklaşımlar da kendi içlerinde farklı tutumlar sergiler. Bunlardan bir ta-
nesi, Descartes'ta karşılaştığımız metodik şüphedir. Metodik şüphe, yani kuşkuyu yöntem olarak kullan-
mak, Descartes için başlangıç noktasıdır. Descartes düşüncelerine her şeyden şüphe ederek başladı. Des-
cartes, bunu şöyle ifade ediyor: "Gerçeği arayanın yaşamında bir kez tüm nesnelerden gücü yettiği öl-
çüde kuşku duyması gerekir" (Descartes, 2014: 47). Çünkü insanlar bildiklerine emin oldukları şeylerde
bile yanılabiliriyordu. Bilgiye karşı duydukları güven, duyu verileri yanıltıcı olduğu için yıkılabiliriyordu.
Öyleyse Descartes, o güne kadar var olan bilgisini paranteze alarak felsefesine başlamalıydı. Descartes,
her şeyden şüphe ederek, en sonunda şüphe edile-
meyecek bir temele ulaşmayı hedefliyordu. Böylelik-
le bilgi, sağlam bir temel üzerine yeniden kurulacak-
tı. Bu süreci iki aşamada ele alabiliriz: İlk aşamada,
şüphe duyulabilecek yargı ve inançlar elenir. İkinci

aşama ise şüphe ile elenmeyen yargıların, bilgi zemi-
nine oturtulana kadar tekrar tekrar sorgulanmasıdır. İlk kuşku düzeyi, duyuların bizi *kandırması* ile or-
taya çıkar. Protagoras'ın da "insan her şeyin ölçüsü-
dür" derken vurguladığı gibi, sıcak ve soğuk, yakın
ve uzak gibi kavramlar insanlara göre değişebilir.
Ya da diğer çok kullanılan bir örnek olan, kaşığın
sudayken kırık gibi gözükmesini örnek verebiliriz.
Ancak bu durumlarda elde edilen duyu verisi, bir
başka duyu verisi ile karşılaştırılarak hareket edilebi-
lir. Böylelikle dünyaya ilişkin birçok bilgi ilk aşama-
dan geçebilir. Birinciye göre daha sağlam olan ikinci
kuşku düzeyi ise *yanılsama ve rüyaları* hedef alır.
Çünkü bir rüyanın içindeyken, uyanana kadar bunu
fark etmeyiz. "Bu rüyalar 'yalancı uyanıklık' olarak
bilinir ve oldukça gerçekçidir" (Warburton, 2011:
100). Öyleyse bilgi sürecinin de bir rüya olmadığı-
nı nereden bilebiliriz? Rüya da olabileceğimiz öner-
mesi birçok duyu verisini gerçekliğin dışına atabilir.
Rüyada olmadığımıza yönelik her türlü açıklamaya
bile şu şekilde yaklaşabiliriz: "Ama belki de *bütün
hayatımız* bir rüyaydı. Belki de hiç uyanık değildiniz.
Bunun tersini nasıl söyleyebilirsiniz?" (A.g.e.82).
Ancak rüyada bile olsak, düşünebildiğimiz ve mate-
matiksel işlemler yapabildiğimiz bir gerçektir. Örne-
ğin: $4+7=11$ gibi bir işlem yaptığımızda, ister rüya-
da olalım ister gerçekte, bu, işlemi yapabildiğimizi
değiştirmez. Bu noktada Descartes, şöyle bir soru

yöneltecektir: “Kötü bir ruh tarafından kandırılmadığımızı nereden bilebiliriz?” Descartes, *rüyada olmak* önermesinden bir adım daha ileriye giderek, *kötü ruh* hipotezini öne sürer. Bu kötü ruh deneyimlerimizi ve düşüncelerimizi silebilir, değiştirebilir, yönetebilir. O halde bahsedilen $4+7=11$ işlemi kötü ruhun öyle göstermesinden kaynaklı olabilir. Çünkü zihnimize böyle yerleştirildiği için, biz onu doğru gibi görürüz. Düşünce ve çıkarımları da yanıltıcı bulabilmesi açısından kötü ruh hipotezi, rüyada olma önermesine göre daha sarsıcı gözüküyor. Bu sarsıcılık, sadece düşünce ve çıkarıma değil, tüm şeylere olan inancımızı sarsıyor. Peki bu farklı düzeylerdeki şüphelerin hepsinden geçebilecek olan bir temel mümkün müdür? Descartes, bu temeli kendi varlığında buluyor. Çünkü rüya önermesinde, her koşulda düşünen bir benden bahsedebiliriz. Benzer şekilde kötü ruh, var olmayı var olduğuna inandırmak için kandıramazdı. Çünkü kandırabileceği bir varlık olması gerekiyor. Descartes şöyle diyor: “Var olmasaydık kuşku duyamazdık, bu da edinebileceğimiz ilk doğru bilgidir” (Descartes, 2014: 51). Tüm bu süreçlerde düşünme eyleminin bulunması, kendi varlığına bir dayanak noktası olur ve Descartes “*Cogito*”-ya ulaşır. “*Cogito ergo sum*: ‘Düşünüyorum, o halde varım’” (Law, 2007: 83). Bu çıkarım, diğer tüm şeylerin kendisinden hareket ile inşa edileceği bir ilkedir. Wittgenstein’in itirazı bağlamında ele alacağımız Kartezyen geleneğin hareket noktası ise tam olarak bu çıkarımdır. Şöyle ki: “Descartes, kendinde kendisini doğrulayan *adequat cogito* yarısından aksiomatik çıkarsamalar yapacak ve öz bilincin şüphe edilemez hakikatini metafizik sisteminin epistemolojik ve ontolojik *substratum*’u olarak konumlandıracaktır. Tam da bu noktada kartezyen rasyonalizm, sübjektivist bir rasyonalizm olarak duyurur kendisini” (Aldemir, 2017: 167). Descartes’in ardılı Kartezyen gelenek, bilgiye ulaşmadaki ilk ilkeyi, düşünme ile kanıtlanmış benin varlığına bağlamıştır. Bu bağlam öznelcilik olarak karşımıza çıkar. Öznelcilik şu şekilde tanımlanabilir: “Her türlü nesne ve nesnel olanı özne ve öznele indirgeyen davranış” (Hançerlioğlu, 2012: 115). Tabii bu görüş birçok alanı kapsar ve etkiler. Özellikle öznel düşüncenin bir sonucu olarak karşımıza çıkan solipsizm (tekbencilik), varlığı sadece bilince indirgemesi bakımından, Wittgenstein’in eleştirdiği noktalardan bir diğeridir. Çünkü solipsizm karşımıza şöyle bir sorun çıkarıyor:

“Felsefe dünyaya yeniden bakmayı öğrenme işinden ibarettir.’ M.Merleau Ponty böyle diyor. Fakat bu yolda karşımıza çıkan en büyük engelin belki kendi kendimiz olduğunu ne ölçüde sezmekteyiz? Bakışımızın sınırları dışına çıkamıyoruz; görüşümüzde düzeltilmesi gereken ne varsa, dünyaya bakışımıza

yön veriyor. Sorduğumuz soruları, bu sorulara yanıt olarak tasarladığımız olgu varsayımlarını (analistik varsayımlar) önceden biçimlendiriyor” (Sezgin, 1990: 47).

Böylesine bir tutum, yani şeylere; bakışımızı, kavrayışımızı ve ifade edişimizi bilince indirgemek, Wittgenstein’in her iki döneminde de tekbencilik ve kendiliğin sorunlarını eleştirmesine sebep olmuştur. Ancak şöyle bir fark vardır: Wittgenstein, ilk dönem eseri olarak ele alınan *Tractatus*’ta beni, yani özneyi bu dünyaya ait olmayan, gizemli bir kavram olarak ele almıştır. Bu ise *Tractatus*’un öne sürdüğü düşünceler gereği, öznenin üzerine konuşulamayan bir kavram olmasına sebep olur. Oysaki ikinci dönem eseri olarak ele alınan *Felsefi Soruşturmalar*’da özne, metafiziksel gizeminden kurtulup, sadece dil ile ona yüklenen anlamı kapsar konumdadır. Yani özne, toplumsal kullanımı ile birlikte içerdiği dilbilgiselliklidir. Bu yüzden Wittgenstein’in özel dile yaptığı itiraz bağlamında ele alacağımız eseri *Felsefi Soruşturmalar* olacaktır. Eğer ki varlık ve varlığa ait bilgi, sadece zihne indirgenebilseydi özel bir dilin mümkün olduğundan söz edebilirdik. Çünkü tıpkı bilgi gibi dil de önce zihinde oluşacağı için kişiye özel olacaktır. Aslında bu durum şu ayrımla ilgili gibi duruyor: zihinde bir anlam oluşur ve daha sonra dil ile ifade edilir ya da zihinde anlam oluşması, zaten dil ile oluşturulan kavram sayesinde. Örneğin, bir renk deneyimlendiğinde, bir sonraki renk deneyimi ile karşılaştırılıp, benziyor ya da benzemiyor diye kategorize edilecektir. Ya da rengin farkına varabilmek için, zaten zihinde o renge ait bir kategorinin bulunması gereklidir. Wittgenstein için, bu kategoriler toplumsal bağlamda oluşan dil kuralları olacaktır. Kurallar tıpkı yol gösteren levhalar gibidir. Dil ise, bu kuralların içselleştirilmesine bağlıdır. Bahsedilen içselleştirme, Wittgenstein’in *oyun kuramı* olarak adlandırdığı düzendir. Çünkü bir oyuna dahil olabilmek, oyunun kurallarını bilmeyi ve bu kuralları uygulayabilmeyi gerektirir. Dil de tıpkı böyledir. Kullanıldığı toplum bağlamında şekillenir. Dili bilmek, dili kullanmayı bilmek demektir. Wittgenstein için dil oyunları yaşamın bir parçasıdır. Wittgenstein, dil oyunlarının birçok farklı kullanımı olduğunu şöyle örneklendiriyor:

“Dil-oyunlarının çeşitliliğini aşağıda verilmiş olanlarda ve başka örneklerde bir gözden geçirelim:

Emretmek ve emir uyarınca eylemde bulunmak-

Bir nesnenin görünüşünü ya da boyutlarını betimlemek-

Betime (çizime) dayanarak bir nesne üretmek-

Bir olayı bildirmek-

Bir olay hakkında tahminler yürütmek-

Bir hipotez ortaya atmak ve bunu sınamak-

Bir deneyin sonuçlarını tablo ve çizelgelerle sergilemek-

Bir öykü uydurmak; bunu okumak-

Tiyatro oyunu oynamak-

Tekerleme söylemek-

Bilmece yanıtlamak-

Şaka yapmak; fıkra anlatmak-

Uygulamalı aritmetik problemi çözmek-

Bir dilden diğerine çeviri yapmak-

Rica etmek, teşekkür etmek, sövmek, selamlamak, dua etmek" (Wittgenstein, 2017: 32).

Ancak örneklerin hepsi, bir dil oyunu içerisinde, dilin kullanıldığı topluma ve bu toplumun uylaşımlarına bağlı olarak gerçekleşebilir. Öyleyse, şeyleri isimlendirmenin, dili öğrenmek için yeterli olduğu görüşü yanlıştır. Çünkü zaten şeylerden konuşmak diye bir şey yoktur. Şeylerin kullanımında uzlaşılmış, anlamlandırılmış tarafları hakkında konuşmak mümkündür. Şeyler salt olarak düşünüldüğünde bir şey ifade etmezler; ancak bir şeye işaret ederlerse o zaman anlam kazanırlar. Tıpkı çocukların "Bu ne?" diye sorduğunda, sorunun ve cevabın bir şeyi imliyor olması gibidir. Ancak ortada bir imleme olmadığını, sadece isimleştirme olduğunu varsayalım. Öyleyse, ismin anlamı nerede kendini gösterecektir? Wittgenstein şu örneği veriyor:

"Bir kişi, bir rengin, maddenin, yönün adı, bir sayı sıfatı, vs. işaret ederek tanımlanabilir. İki sayısının – iki fındığı göstererek– 'Buna iki denir' şeklindeki tanımı tamamıyla sağındır. – Ama iki nasıl olur da bu şekilde tanımlanabilir? Kendisine tanımı yaptığımız kişi 'iki' ile *neyi* adlandırmak istediğimizi bilmiyordur ki; 'iki' dediğin şeyin *bu fındık* kümesi olduğunu varsayacaktır!" (A.g.e.34).

Verilen örnek, diğer isimlendirmelere; renklere, sayılara, nesnelere göre uyarlanabilir. Buradan yola çıkarak "iki" kavramının salt bir anlamından değil, işaret ettiği anlamdan söz edilebilir. Bu da tam olarak o sözcüğün, toplum içerisindeki uylaşmaya bağlı olarak, dilde nasıl bir rol oynadığının gösterilmesidir. Bu bağlamda, özel bir dil olduğunu ve kişinin öncelikle zihninde isimlendirmeler yapabildiğini

varsayalım. Örneğin, kırmızıyı deneyimlemiş bir kişi, kullanımını bilmeden, kırmızıyı zihninde oluştursun. Bu isimlendirme ne işe yarayacaktır? Daha sonraki deneyimleri ile karşılaştırılsın. Ancak kırmızıyı diğer renklerden nasıl ayıracaktır? Çünkü birçok farklı duyunun bellekte canlanmasından söz edebiliriz ancak duyular arasında nasıl bir kavramsal ayırım yapıldığı tartışma konusudur. Böylesine bir durumda, bir duyumun diğer duyum ile farklı olduğu kavrandığında, bu fark, zihnin ayırt edebilmesini temsil etmekte yetersizdir. Wittgenstein şu şekilde belirtiyor: "Kişiye özel olanı 'imlediği' yerine onunla 'ilişki kurduğu'nu söylemenin, 'kırmızı'nın işlevini kavramamıza doğal olarak hiçbir yardımı dokunmaz; ama bu, felsefe yaparken yaşanan belirli bir deneyime psikolojik açıdan daha uygun düşen bir ifadedir" (A.g.e.114).

Peki insan nasıl ilişki kuruyor? Bu imleme nasıl gerçekleşiyor? Farklı renkleri deneyimleyerek. İşte tam bu noktada renkler arasında yapılan karşılaştırma bile "aynı", "benzer" ya da "farklı" olarak ilişkilendirilebilmesi bakımından, yine toplumsal bir uzlaşmaya işaret eder. Çünkü zihin kırmızıyı "tanırken", kırmızı üzerine uzlaşılmış kriter ile sahip olur. Yani bir şeyi "kırmızı" olarak nitelendirmek, doğru ya da yanlış olabilir, bu bilinemez. Çünkü "doğru" ya da "yanlış" imleri de uzlaşmaya bağlıdır. Öyleyse, bir kavram; salt kavramsal anlamından değil, onun herhangi bir durum içerisinde işaret ettiği nokta ile anlam kazanır. İşaret etmek yani göstermek farkındalık oluşturulabilmesi açısından, kültürel kullanımlara bağlıdır. Örneğin masanın ne olduğu değil, ne işe yaradığı öğrenilir. Eğer böyle olmasaydı, kavramsal olarak kesin bir masa tanımı yapılabilirdi. Bu tanım da masayı kare şeklinde olarak ele alırsak, yuvarlak bir şekille karşılaştığımızda bu, masa olmayacaktır. Aynı şekilde renginden, malzemesinden, bacaklarından örnek verebiliriz. Oysaki görüntüleri farklı olmasına rağmen, ortak olarak *masa* kavramının kullanılmasını sağlayan nedir? Bu ortaklığı veren, masanın kullanım amacıdır. Yani, masanın ne olduğu değil, ne işe yaradığı söz konusudur. Üzerinde yazı yazılan, yemek yenilen vs. gibi etkinliklerden yola çıkılır. Böylelikle masa, ortak bir kullanım ile ime işaret eder. Wittgenstein için, anlamak; uygulanma alanını temsil eden bir parçadır. Bir isimlendirmeden söz edildiğinde, bu kavram, insanların günlük hayatındaki tepkileri, davranışları ve kullanım biçimleri ile anlam kazanır. Anlamı, insanların kullanım biçimlerinden soyutlamaya kalkmak; benzetme, ayırma, tanıma, kategorize etme gibi yargıları sığ bırakır. Wittgenstein bu duruma yönelik olarak "ağrı" kavramını örnek veriyor:

“Taşlaşıyorum ve ağrılarım sürüyor. –Peki ya yanı-
lıyorsam ve bunlar artık *ağrı* değilse!– Ama burada
yanılıyor olamam; ağrım olup olmadığından şüphe
ediyor olmak hiçbir şey demek olmaz! – Yani biri
‘Şimdi ağrım mı var başka bir şeyim mi bilmiyorum’
diyecek olursa, onun dilimizdeki ‘ağrı’ sözcüğünün
neyi karşıladığını bilmediğini düşünür ve bu sözcü-
ğü açıklarız. – Nasıl? Belki jestlerle ya da eline iğne
batırıp ‘Bak, işte ağrı budur’ diyerek. Bu açıklamayı,
herhangi bir başka açıklama gibi, doğru ya da yanlış
anlayabilir veya hiç anlamayabilir. Ve ne yapmış ol-
duğunu, diğer durumlarda da olduğu gibi, sözcüğü
kullanışında gösterecektir” (A.g.e.117).

Ağrıyı hisseden farklı bir yer olmasına rağmen, ağ-
rıyla ifade eden *ben* olarak karşımıza çıkar. Veya ağrı,
ağrı olarak isimlendirilmese bile hissi ortadan kalk-
maz. Günlük hayatta bunun gibi birçok durum ile
karşılaşırsınız. Karşımızdaki insanın ağrısını, bizim ağrı
dediğimiz şey ile aynı olmasa bile, anlamamızı sağla-
yan, üzerinde uzlaşmış ağrı tepkileridir. Wittgen-
stein: “Yaptığım şey tabii ki duyumumu kıstaslar ba-
karak teşhis etmek değil, aynı ifadeyi kullanmaktır.
Ama dil-oyunu bununla *sona ermez*; aksine bununla
başlar” (A.g.e.117). Ancak burada önemli olan nok-
ta, ağrı hissi ile ortaya çıkan davranış ve tepkilerin,
artık ağrının *imgesi* olmasıdır. Örneğin yüzde oluşan
bir ifade, ya da bir çığlık sesi ağrıyı resmetmez, ağ-
rının imgesi olur adeta. Ağrı kelimesi dil oyununda
yer alır ama bu bir şeyi resmetme olarak değildir.
Wittgenstein diyor ki: “İmge bir resim değildir, ama
bir resim ona denk düşebilir” (A.g.e.120). İmlmek
diyoruz çünkü, gerçek anlamda deneyimlenebilecek
olan sadece kişinin “kendisinde” olan ağrıdır. Kendi-
sinde hissettiği ağrıdan yola çıkarak, bir başkasının
ağrısını tanımlaması zor gibi görünüyor. Aslında sol-
lipsizmin de vurguladığı tam olarak bu nokta değil
midir? Yani kişi kendisinden hareket ediyorsa, ken-
dine ait özel duyularından söz edebiliriz. Wittgen-
stein başkası için ağrıdan söz ederken; başkasının
ağrısını tanımlamaktan değil, başkasında ağrı bu-
lunduğuna *inanmaktan* söz ediyor. Bu inancı sağla-
yan ise, ağrının davranışlarda kendini gösteriyor ol-
masıdır. Çünkü ağrı varken davranışta ortaya çıkan
tepki yadsınamaz bir şeydir. İsimlendirmeler günlük
hayatta kullanımları bağlamı ile *tanıma-anımsama*
sağlar. Bu sayede *paylaşım* gerçekleşir; kullanımlar
öğrenilir ve uygulanır. Tanımanın ortaya çıkabilmesi
için, bir dil oyunu içerisinde yer alması gerektiğini,
Erkut Sezgin şöyle örnekliyor: Adada tek başına ye-
tişen bir adam düşünelim. Bu adam, dil öğrenmesi
için gerekli koşullardan ve çevreden en başından
yoksundur. Eğer adam, dil oyunu içerisinde yetişsey-
di, dili öğrenebilirdi. Ancak bir dile sahip olmadığı
halde tanıma davranışı gerçekleştirebiliyorsa, bu bir

dil olur mu? Erkut Sezgin’e göre bu davranış ilkel bir
dil bile oluşturmuyor. Çünkü yaptığı antropomor-
fizim ile adamın düzen gösteren davranışlarını, kö-
peğin sahibini tanıdığı anda sergilediği davranışlar ile
aynı derece görüyor. İnsanların tepki, tanıma, anım-
sama, benzetme gibi yargıları, aralarındaki paylaşım
ile ortaya çıkıyor. Böylelikle yeni kavramlar, tepkiler
oluşturuluyor. Adada tek başına yetişmiş bir adamın,
böylesine yeni sonuçlara varması ne derece mümkün
olabilir? Öyleyse sergilenen davranışlar ile duyular
arasındaki bağın bir dil içerisinde yer almak zorun-
da olduğunu söyleyebiliriz. Wittgenstein, duyular ve
davranışlar arasında şöyle bir örnek veriyor:

“‘Şunu bil: korkuyorum.’

‘Şunu bil: dehşet içindeyim.’

Evet, bunu *gülümseyen* bir ses tonuyla da söyleyebi-
lirsiniz.

Peki, onun bunu sezmediğini mi söylemek istiyorsun
bana? Nasıl *biliyor* o halde? – Ama bu bir ileti bile
olsa, duyumlarından öğrenemez bunu” (A.g.e.193).

Wittgenstein’in verdiği örneğin devamını ise, solip-
sizmin indirgemesine karşılık düşünebiliriz: “Deh-
şet, jestlerinin ortaya çıkardığı duyuları bir düşün:
‘dehşet içindeyim’ sözcükleri de böyle bir jesttir işte;
ve bunları telaffuzları sırasında işitmeme ve hisset-
mem de bu geri kalan duyumlara dahildir. O halde
neden dile getirilemeyen jestin dile getirilen jesti te-
mellendiriyor olması gereksin ki?” (A.g.e.193).

Bu sebepten dolayı, belleği ve zihni, dili kullanma-
yı öğrendiğimiz için kullanabiliyor oluşumuz; zihin
ile imgelem arasında, kişiye özel bir alan bırakma-
dığı gibi aksine o alanı yok eder. Çünkü zihin-im-
gelem ilişkisi dilsel ifadelerin kullanımında kendini
gösterir. Bu yüzden kırmızı bir masa görüldüğünde,
kırmızı ile kırmızı masa arasında ayırım yapmadan,
kırmızı masa olarak bütünsel olarak kavranır. Solip-
sist yaklaşımla zihne özel gibi algılanmasının sebebi
alışkanlıkların yarattığı bir yanılgıdır. Alışkanlıkların
sebebi zaten “kırmızı” ve “renk” kavramlarının
dil oyunu içerisinde kullanımı ile alakalıdır. Kırmızı
masa derken; zihinde oluşan imge, söz konusu alış-
kanlıkların bir sonucudur. Kripke’nin örneğine göre;
“68+57” gibi soruların yanıtından şüphe duymayız.
Bu pozitivizmin varmak istediği kesinlik olarak
düşünülebilir. Ancak Wittgenstein açısından baktı-
ğımızda, şöyle bir durum vardır; “+” sembolü, top-
lama yapılması, dilin uzlaşım kuralından kaynak-
lanır. Öyleyse bu işlemden çıkarımda bulunabilmek,
en başından dil ile oluşturulan “inançtan” kaynak-
lanır. Yazı yazmayı yeni öğrenen bir çocuğu örnek

verebiliriz: çocuk seslerin işaret ettiği sembolleri öğrenir ve onları kullanır. Anlam da bu şekilde önceden çizilen kurallar ile dil oyununda kendini gösterir. Wittgenstein için, öncelikle kural dediğimiz, sabitlik öğrenilir. Böylelikle şu sonuca varabiliriz: Descartes, *düşünen ben'i* çıkış noktası olarak alırken, zaten öğrenilmiş bir sabitlikten hareket ediyor gibi görünüyor. Peki bu kural ve kuralın uygulandığı eylem arasında nasıl bir ilişki vardır? Bu aşama *kural yorumu* kavramı bakımından önemlidir. Çünkü Wittgenstein' a göre, kurallar eylemi belirlemez, eylemler kendini kurallara uydurur. Öyleyse "Kuralla ilişkin her eylem yorumdur" (Wittgenstein, 2004: 69). Toplumun rolü ise, söz edilen kural yorumları üzerinde uzlaşmış olmasıdır. Wittgenstein'in özel dile itiraz ettiği nokta tam olarak burasıdır. Çünkü tek kişinin bu kuralı yorumlaması da kurala uyması da mümkün değildir.

Wittgenstein'in *Felsefi Soruşturmalar*'da "Özel Dil Tartışması" olarak karşımıza çıkan görüşleri; bahsedilen kavramlaştırma, tanıma, benzetme, ayırt etme yargıları bağlamında; kural, uyum, toplum, dil öğrenimi-kullanımı temeline alan bir karşı çıkıştır. Özel dil, öznelciliği dolayısıyla Kartezyen geleneği temeline alan bir düşüncedir. Tanımını kişiye özel olan, sadece o kişi tarafından belirlenen ve anlaşılan olarak yapabiliriz. Dolayısıyla bu dili o kişi haricinde birinin anlaması mümkün olmayacaktır. Özel dilin, başkası tarafından anlaşılması iki türlü açıklanabilir: Ya dile sahip olan kişi anlatmak istemiyordur ya da istese bile mantıksal olarak bu mümkün değildir. İkinci varsayım, tamamen duyuların kişiye özgü oluşu ile alakalıdır. Örneklerde de görüldüğü gibi, renkler, kokular, ağrı-acı gibi duygular kişinin zihninde ortaya çıktığı hâliyle bir başkasına aktarabildiği duyular değildir. Örneğin Locke ve tasarımcı felsefe, dış dünya deneyimlerinin bile doğrudan olmadığı, bir *ide* ile zihinde yer aldığını belirtiyor. Nesne ve şeylere yapılan bu öznelleştirme, idelerin başka insanlara anlatılamayacağını ortaya çıkarır. Başkalarına anlatılamıyorsa, anlaşmak nasıl gerçekleşecektir? İde'ye yapılan indirgeme, insanların ve dış dünyanın varlığına dair mantıksal açıdan olanaksızlık yaratır. Bu açıdan, Görüngücü Kuram ve Tasarımcı Felsefe'nin, hareket noktasına özneyi alması bakımından vardığı sonuç solipsizm sorununu ortaya çıkardığı öne sürülür. Wittgenstein'in *Felsefi Soruşturmalar* adlı eserinde ortaya koyduğu dil felsefesi, dilin ancak bir toplum içerisinde şekilleneceğini vurgular. Dil toplumdaki uyuşmaya bağlı olması bakımından zaten kişisel dile indirgenemez durumdadır. Çünkü düşünce ancak konuşma dilinden sonra ortaya çıkar. Bir şeyi düşünebilmek için bile bir dile ihtiyaç vardır. Oyun Kuramı görüşü, bu soruna itiraz niteliğinde-

dir. Wittgenstein şöyle soruyor:

"Sözünü ettiğin ve yalnızca senin sahip olduğun şey var ya, ne ölçüde sahiptin ona? Mülkiyetinde mi? Onu göremezsın bile. Ona kimsenin sahip olmadığını söylemen gerekmez mi? Tabii şu da açık: Bir şeye bir başkasının sahip olmasını mantıksal olarak dışlayacak olursan, ona senin sahip olduğunu söylemen de anlamını yitirir" (A.g.e.138).

Bu örnekte görüldüğü gibi Wittgenstein solipsizmin, başka zihinlere karşı tutumunu eleştirmektedir. Çünkü Wittgenstein, birinin kendisinde zihin olduğunun *farkındalığında* olabilmesi için, başka zihinleri deneyimlemesi gerekir. Dikkat edilmesi gereken nokta; zihne sahip olmak ile zihne sahip olduğunun farkında olmak arasındaki ayırmadır. Yani kişi zihinden değil, zihnin var olduğu bilincinden yoksun olacaktır. Ancak bu noktada Wittgenstein, zihni başka zihinlerin varlığına bağlarken, bilincin, istenç kısmını yadsımış gibi gözüküyor. Wittgenstein, özel dili *sahipsiz oda* analojisi ile ele alıyor. Sahipsiz bir odanın ne içinde ne dışında bir sahibi yoktur. Şöyle söylüyor:

"Bir manzara resmi düşün, içinde bir ev bulunan hayali bir manzara ve biri şöyle sorsun: 'Ev kime ait?' Bunun yanıtı şöyle de olabilir hani: 'Evin önündeki bankta oturan köylüye.' Ama o zaman bu köylü evine giremez örneğin.

Şöyle de denebilir: Görsel odanın sahibi tabii ki oda ile aynı özden olmalıdır; ama odanın içinde değildir, dışarıysa ise yoktur" (A.g.e.139).

Tıpkı odanın sahibinin, odanın içine ulaşamaması gibi, insan da kendisinde bulunan duyuların ayrımını yapamaz. Eğer yapabilseydi bile bunu dolaysız olarak bir ime dönüştüremezdi. Analojinin dilsel açıdan vardığı nokta, Wittgenstein'in ifadesiyle "Görsel oda'yı keşfetmiş gibi görünen kişinin bulmuş olduğu, yeni bir konuşma tarzı, yeni bir karşılaştırma; hatta denebilir ki yeni bir duyumdur" (A.g.e.139). Ancak bu "yeni durum" başka hiçbir şeye benzetilemez. Öyleyse sadece odayı keşfetmiş kişi için doğruluk değeri taşıyacaktır ki bu da zaten doğruluktan söz edilemeyecek bir durumdur. Çünkü yeni bir duyum, kişi tarafından imlense bile karşılaştırılabileceği ölçüden yoksundur. Örneğin rengi ilk defa duyumlamış bir kişiyi düşünelim. İlk izlenimi ile renge "kırmızı" imlemesi yapması olanaksızdır. Çünkü "kırmızı"dan başka bir renkle karşılaşmadığı için, kırmızı ve kırmızı olmayan ayırımına sahip değildir. Öyleyse tekrar "kırmızı" renk ile karşılaştığında, bu duyumun işaret edeceği bir im olmayacaktır. Wittgenstein bu durumu *boş tören* kavramı ile kar-

şılar. Oysaki oyun kuramı bağlamında bir kavram, kullanımı açısından zaten kişi için tanınmış olacaktır. Kişi kavramı tanırsa, ayırımı yapabilir ve kavramı kullanabilir. Kişinin bu kavramı içselleştirmesini sağlayan şey, toplumdaki dil kurallarıdır. Belki kırmızıyı herkes aynı tonda görmüyor olabilir ancak kırmızının diğer renk ile karşılaştırmasını yapabilir. Ayrıca kırmızıyı işaret ederek diğer insanlarla iletişim kurabilir. Bu iletişimin temeli öznedeki saf zihin verisi değil, aksine toplumun kavramın tanımındaki paylaşımdır. Böylelikle kırmızının tanınması, deneyimlenip daha sonra kavramının oluşturulmasına değil, deneyimin zaten oluşturulmuş olan kavramda kendini bulabilmesine bağlıdır. Kavramın oluşturulması ise kavramın öğrenilmesi anlamına gelir. Özetle duyumun tanınması, kavramın ya da nesnenin daha önceden öğrenilmiş olmasına bağlıdır. Bu öğrenme ise, toplumsal dil kullanımına bağlıdır.

Sonuç olarak, özel bir dil imkânı olsaydı toplumdan tamamen soyutlanmış bir kişinin bile; duyu verilerini imlemesinden, bu imler arasında ayırım yapabilmesinden, yeni kavramlar oluşturabilmesinden ve bu kavramların gerçek nesnelere işaret edebilmesinden söz edebilirdik. Bunun sonucunda ise iletişim olanaksız hâle gelirdi. Veya günlük hayata baktığımızda, çocuğun doğduğu andan itibaren, toplumsal hayatın içinde olduğunu ve bu sayede nesnelerin isimlerini birçok kez deneyimlediğini söyleyebiliriz. Yani çocuk zaten bir dil oyununun içine doğar ve bu sayede dilin kurallarına hakim olur. Dilin kullanımının, kültüre özgü olarak değişmesi de bir örnek olarak gösterilebilir. Wittgenstein için dili bilmek; dile hakim olmayı, dili kullanmayı bilmektir. Bu bilme süreci kültürel, toplumsal şekillendiği için, insanlar oyuna dahil olarak bir dile sahip olabilir. Bu yüzden

özel dil anlayışı, dili kişiye özgü tutması bakımından Wittgenstein'in dile yüklediği anlamdan yoksun kalacaktır. Wittgenstein'in oyun kuramı; kurallar, benzetmeler, yanılsamalar, anımsamalar, imgelemeler etrafında şekillenir. Bu şekillere birçok örnek verdiği *Felsefi Soruşturmalar* eserindeki ortaya koyduğu düşünceleri ise, özel bir dile olanak vermemektedir.

Kaynakça:

- ALIYEVA , S. (2017), Kartezyenizm: Tarihsel Arka Plan, Genel Görünüm ve İtirazlar, *Arkhe-Logos*, 3, 161.
- ALTUĞ, T. (2017), *Dile Gelen Felsefe*, İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.
- DENKEL, A. (1993), Deneycilik, Gerçekçilik, İdealizm ve Görüngüçülük, *Felsefe Tartışmaları*, 8, 40.
- HACIKADİROĞLU, V. (1993), Wittgenstein ve Kişisel Dil, *Felsefe Tartışmaları*, 9, 42.
- HADOT, P. (2015), *Wittgenstein ve Dilin Sınırları* (Çev. Murat Erşen), Ankara: Doğu Batı Yayınları.
- HANÇERLİOĞLU, O. (2012), *Felsefe Ansiklopedisi (Cilt 1,5,6)*, İstanbul: Remzi Kitabevi.
- KRIPKE, S. A. (2007), *Wittgenstein Kuralları ve Özel Dil*, İstanbul: Litera Yayıncılık, 8, 47.
- LAW, S. (2011), *Büyük Filozoflar*, İstanbul: İnkılap Kitabevi.
- PEARS, D. (1985), *Wittgenstein* (Çev. Arda Denkel), İstanbul: Afa Yayıncılık.
- RHEES, R. (1993), Bir Kişisel Dil Olabilir mi? (Çev. Vehbi Hacı-kadiroğlu), *Felsefe Tartışmaları*, 9, 11.
- RIZVANOĞLU, E. , *Wittgenstein'in Özel Dil Eleştirisi Bağlamında Kartezyen Geleneğe İtirazı*, 24 Mayıs 2018 tarihinde, <http://www.possible.com/uploads/dergi/62.pdf> adresinden alındı.
- SEZGİN, E. (1993) Wittgenstein, Özel- Dil, Ayer vs. *Felsefe Tartışmaları*, 9, 24.
- SOYKAN, Ö. N. (2006), *Wittgenstein Yaşamı ve Felsefesi Yapıtları*, İstanbul: Mvt Yayıncılık.
- WARBURTON, N. (2017), *Felsefenin Kısa Tarihi*, İstanbul: Alfa Basım Yayın.
- WITTGENSTEIN, L. (2005), *Felsefi Soruşturmalar* (Çev. Haluk Barışcan), İstanbul: Metis Yayıncılık.

YAZAR

Gülse Kısa

Araştırma alanları dil felsefesi, bilim felsefesi ve epistemoloji üzerinedir. Felsefe üzerine okumalar yapmaktan, bilim kurgu ve animasyon filmleri izlemekten, kedileriyle vakit geçirmekten ve müzik dinlemekten hoşlanır.

“Saat, mekanizmasından dışarı fırladı, onu bir süre izledi ve doğru çalışması için emir verdi.” Paul Celan

Herzog’un yönetmen koltuğunda oturduğu, 1974 yapımı *Jeder Für Sich und Gegen Alle*, 1828 Nuremberg’inde birdenbire ortaya çıkan Kaspar Hauser’in esrarengiz hikâyesini anlatır. Hayatı boyunca oldukça küçük bir odada tutulan Kaspar, bedensel fonksiyonlarını yürütmekten acizdir; konuşamaz, yürüyemez ve hatta ayakta bile duramaz.

Dönemin burjuvalarından biri, Kaspar’ı himayesine alarak, bazı basit işlevleri yerine getirebilmesi için çevresindekilerin de desteğiyle onu eğitmeye çalışır. Bu çabayla ilişkili bir seansta, Kaspar’ın ne kadar sağlıklı düşünebildiğini ve mantıklı olup olmadığını anlamaya gelen bir profesör, masum adamdan, kendisini dürüstlerden ve yalancılardan oluşan iki köy arasındaki bir yol ayrımında durduğunu farz etmesini ister. Kaspar’a, yoldan geçen bir insanın hangi köyden geldiğini anlamak için ona yönelmesi gereken tek sorunun ne olduğunu sorar.

Profesöre göre cevap “Eğer yalancılar köyünden geliyorsan, dürüstler köyü olarak nereyi gösterirdin?” olmalıdır. Çift olumsuzluk içeren sorunun cevabı, ona göre mutlaka doğru olacaktır. Ancak Kaspar’ın bu basit düşünce oyununa eklemek istediği bir soru daha vardır: “Sen bir ağaç kurbağası mısın?”

Amaca, yani yolcunun nereden geldiğini anlamaya hizmet eden soru, profesör tarafından doğru bulunmaz. Ona göre mantık tümdengelimdir, asla ve asla bir tanım olamaz. Dahası, mantık ve matematikte asıl önemli yeri işgal eden akıl yürütmenin yanında anlam, her zaman ikinci planda kalmaktadır.

Eğer profesörün oturduğu koltukta Wittgenstein oturuyor olsaydı, ve muhatabına kendi aşırı karakterine zıt biçimde Russellvâri bir akademik olgunlukla yaklaşıyor olduğunu farz etseydik, masum Kaspar’a vereceği cevap, sorunun doğru ama gereksiz olduğu şeklinde olurdu.

Zira Wittgenstein, ilk dönem ürünü olan *Tractatus* adlı eserinde, dil ve dünya arasındaki ilişkinin sınırlarını çizirken, filozofun asıl görevinin felsefeyi geçmiş yüzyıllarda olduğu gibi safsatayla doldurmak değil, aksine fazlalık olarak gördüğü bu külliyatı felsefeden ayıklamak olduğunu belirtmiştir.

İkinci döneminde, fikirlerini güncelleyerek felsefeye bir kez daha yön veren filozof, *Tractatus*’ta dünyayı dili kullanarak yaptığımız resimler vasıtasıyla anlamlandırdığımızı belirtir. Bu savını desteklemek amacıyla hem dili hem de dünyayı sıkı bir mantıksal analize ve ayırtırmaya tabi tutar. Dünyanın en temel ögesi nesneler olmakla beraber, bunların dildeki karşılıkları olan isimler de dilin en temel ve parça-

lanamaz ögeleridir. Nesnelerin düzenli biçimde bir araya gelerek oluşturdıkları olgu durumları olguları, bu olgular ise dünyayı oluşturur.

Bu hiyerarşik düzende dil ise önermelerden meydana gelmektedir. Ona göre asıl amaç da bu önermelerin doğru veya yanlış olduğunu tespit etmek, neticede anlamlı olanın izini sürmektir. Frege ve Russell'in, matematiği mantığın bir alt kolu olarak gördükleri fikriyatlarından ödünç aldığı bu katı mantıksal-matematiksel elemenden geçemeyen önerme, ancak vakit kaybıdır. Neticede tartışılması insanı bir yere ulaştırmaz. Bu nedenle ünlü eserini, "Üzerinde konuşulamayan konusunda susmalı," diyerek bitirir.

Bu önerme, aynı zamanda Aronofsky'nin yönettiği Pi'nin sonunu da özetlemektedir. Matematik dehası olan Max Cohen, peşine bir sürü insanın düşmesine sebep olan benzersiz rakamlar dizisinin son hanesini hafızasına atar, artık dayanılmaz hâle gelen baş ağrılarının da etkisiyle matkapla beynini deler. İki eserin sonları şu açıdan benzerdir. Wittgenstein da merdivenin son basamağına kadar çıkıp, "her şeyi çözdükten" sonra ayağıyla merdivene bir tekme savurur. Zira kitabında tartıştığı fikirler de resim teorisi kapsamında kesin olarak olarak doğrulanamayacağı için anlam olarak da tartışmaya açıktır.

Eserin yapısal ilerleyişi ve müellifin karakteri göz ardı edildiğinde, oldukça tutucu görünecek bu son önerme, genellikle yanlış anlaşılmış, takip eden okullar tarafından yapılan farklı yorumlara sebebiyet vermiştir. Bu ayrımların en önemli olanı, bu yazının da konusunu oluşturmaktadır.

Metafizik Ayrım

"Teleskobun son bulduğu yerde mikroskop başlar. Hangisinin görüşü daha büyüktür?" Victor Hugo

1929 tarihli manifestolarında, mantıkçı pozitivizmin evi hüviyetindeki Viyana Çevresi filozofları, felsefe ile metafizik arasındaki bağların kesilmesi maksadıyla, mantıksal ve dilsel analiz kullanılarak, sadece denetleme görevi yürütecek bir felsefe anlayışı ortaya koyarlar.

Bu oluşumun kurucusu olan Schlick başta olmak üzere manifestoyu kaleme alan Carnap, Hahn ve Neurath, Wittgenstein'in ilk döneminde ileri sürdüğü fikirlere paralel biçimde, bir cümlelin anlamını bilmenin, o cümlede dile getirilen yargının hangi surette doğrulanabileceğini bilmekle aynı şey olduğu fikrinde özetlenebilecek bir anlayışın takipçisidirler.

Bu anlayışa göre sentetik doğrulanabilir önermelerin ötesinde metafiziğe düşme tehlikesi belirir. Bu

nedenle felsefenin felsefe olarak kalabilmesi için bu boşluktan uzak durmakta fayda vardır.

İlk ayrım da burada karşımıza çıkmaktadır. *Tractatus*'un yazarını zorlukla kendi toplantılarından birine davet ettikleri vakit, filozofun ağzından sakin bir şekilde akan mistik Tagore'un dizelerini duyduklarında dehşete düşmüşlerdir. Bu yaşanmış olay, *Tractatus*'un anlatmak istediği gerçeğin daha farklı olduğunu bariz biçimde gözler önüne serer. Bu gerçek, inanç, ahlak ve değerleri de içeren metafiziğin, resmedilemez ama gösterilebilir olduğudur. Wittgenstein'a göre alandaki tartışmalar bir sonuca ulaşmaz, ancak yine de oldukça önemli ve gereklidir.

Bu durum Scientific American'da bir makaleye de konu olan şu meşhur hikâyeye benzemektedir. 1806'da Amerikalı bir girişimci bölgedeki donmuş nehirlerden topladığı buzu, tropik bazı adalara satmaya niyetlenir. Ancak işler beklediği gibi gitmez. Adalılar daha önce buz görmemişlerdir. Daha önce ne soğuk bir içeceği deneyimlemişler, ne de dondurma yemişlerdir. Bu nedenle girişimcinin getirdiği değerli kargonun onların gözünde hiçbir değeri yoktur. Neticede Karayipler'in meşhur sıcağında satıcının bütün varlığı eriyip biter.

Girişimcinin hikâyesi, insanın bildiği ama aynı zamanda neyi bilmekten aciz olduğuna karşılık gelen *hipobilişimi* anlatır. Robert Levy tarafından ileri sürülen bu terim, bir nesnenin, kategorinin veya fikrin, dilsel veya davranışsal olarak bir temsilinden aciz olma durumuna işaret eder. Hikâyedeki yerliler hipobilişiktir, çünkü buzdolabının, yani içinde bulundukları iklimde buzu üretebilecek tek nesnenin, bir temsilinden yoksundurlar.

Bölümün başında belirttiğimiz ilk ayrıma geri dönerek sorarsak, peki bu temsilden yoksun olmak, anlamda yine de bir kayba yol açar mı? Daha açık ifadeyle, dilsel olarak ifade edemediğimiz, ya da *Tractatus* jargonundan faydalanırsak, ifade etmenin bir sonuca ulaşmadığı senaryolarda yine de bir yokluktan söz edebilir miyiz?

Soruyu daha da keskin hâle getirmek mümkündür. Bunun için bir kelimenin olması gerekenden farklı bir anlamı işaret ettiği versiyonu incelemek yeterlidir.

Orwell'in 1984'ünde yönetici sınıf, yeni dil olarak bilinen bir dil oluştururlar. Esere hakim olan distopik atmosfere denk düşer biçimde bu dil sistemi, dilin denetlenmesi yoluyla düşüncenin de denetlenmesi esasına dayanır. Bazı kelimelerin içleri boşaltılır, diğer bazılarının ise içerdiği anlam değiştirilir. İsimler

oradadır, ancak herhangi bir nesneye tekabül etmez ya da birleşimleri bilinen olgu durumlarından farklı bir içeriğe denk düşer.

Gücü elinde bulunduran erkin yetki sınırları ve dilin plastikliği gibi nedenleri olan bu anlam kayması, dil ve dünya arasında hem sabit hem de değişime açık bir yapıya işaret etmektedir.

İlki küresel paylaşımından ve ikincisi de faşizmin getirdiği yıkımdan nasiplenen iki dünya savaşını da deneyimleyen Wittgenstein'in bilinçaltına yerleşen düşünceler, belki de *Tractatus*'ta durağanlığı temsilen resim teorisi ve *Felsefi Soruşturmalar*'da ise işleyen canlı bir yapıyı temsilen oyun teorisi olarak ortaya çıkarak birbirlerini tamamlamışlardır.

Sonuç

“Kim bilir, duyuyorum belki de

Kuru bir dal parçasının içinden yiye yiye

Dal olan bir böceğin o garip yazgısını

Ne ölüme benzer ne ölümsüzlüğe”

Edip Cansever

Tractatus'un ana tezini oluşturan, anlamın doğrulanabilirliği, yani bir önermenin geçerliliğinin sınanması düşüncesinin, yirminci yüzyılda felsefeye yön verdiği aşıkardır. Sonraki dönemlerde, bazıları Wittgenstein'i ilk dönem ve ikinci dönem olarak ayırma gayretindeyken, diğer bazılarıysa kesin sınırlarla çizilmiş bir ayrımın aksine, *Felsefi Soruşturmalar*'ı imleyen ikinci dönemin de birinci dönemle aynı kümede değerlendirilmesi gerektiğini savunurlar.

Her halükârda, Wittgenstein'in tezinin bir tartışma açtığı ortadadır. Onun düşüncelerini sahiplenen Viyana Çevresi, yine aynı düşüncelerin içine gizlenmiş halde bulunan aşkınlığı ıskalamış ya da bilinçli olarak mantıksal pozitivizmin ana hatları dışında tutmuşlardır.

Bütün metafiziği bir safсата olarak değerlendiren bu anlayışın ortasında Wittgenstein “sadece gösterilebilirlik” yolunu açık tutmuş, hatta yaşamının sonuna doğru iyiden iyiye artan mistik eğilimlerine sahip çıkmış, nihayetinde bu durumda yapılabilecek en mantıklı davranış biçimini uygulayarak, susmuştur.

Kaynaklar:

WITTGENSTEIN, Ludwig. *Tractatus Logico-Philosophicus*, Metis, 2005.

WITTGENSTEIN, Ludwig. *Felsefi Soruşturmalar*, Metis, 2007.

YAZAR

Ali Onur Şahinoğlu

Araştırma alanları mühendislik mekanik, tasarım, havacılık ve uzay araçları üzerinedir. Analitik felsefe, zihin felsefesi, siyaset felsefesi ve genel olarak felsefe tarihi ilgisini çekmektedir. Çeşitli dergilerin yanı sıra sanal ortamlarda makaleleri, köşe yazıları, röportaj ve öyküleri yayımlanmıştır. Başta psikoloji, felsefe, sinema ve tarih kitapları olmak üzere edebiyat ve bilim içerikli eserleri takip eder. Boş vakitlerinde boks, dağcılık ve yüzme gibi sportif faaliyetlerde bulunmaktan, seyahate çıkmaktan ve fotoğraf çekmekten hoşlanır.

Hayat gündelik dilin kodları içinde deviniyor. Burada kullanılan dil daha çok indirgeyici bir özelliğe sahip. Bu dille kurulmuş bir iletişim, eksik, sapmış ve semantik kırılmalara uğramış olması bakımından aslında bir iletişimsizlik durumudur.

Felsefe ve şiirin dili, gündelik dilin dizgesini bozarak sözcüklerin anlam sınırlarını zorlayan bir yapıya sahip olmalı. Gündelik dilin olanaklarıyla açığa çıkarılamayanı ifşa etmek, hayatın gölgeli alanlarına ışık tutmak; kısacası “aykırı bir dil” oluşturmak bu disiplinin en güçlü savlarından olmalıdır diye düşünüyorum.

Dil, arzu, endişe, kaygı, korkular, tereddüt, düş, varlık, aşk, kendilik bilinci, sömürü, sınıf, erk ve ölüm gibi olguların derin yapısını çözümlemeye yönelik bir girişimde bulunursa, felsefe kavşağında belalı ikilemlerle karşı karşıya kalması kaçınılmaz olacaktır. Bu ikilemler, kamucu-bireyci, epistemolojik-ontolojik, öznel-nesnel, mythos-logos dualiteleri üzerinden dili toplumsala bağlayan hiyerarşiyi ters yüz ediyorlar. Bu durumda adeta bir nehrin tersine çevrilen akışından söz etmek mümkün.

Platoncu soylu yalanlar çağındayız. Dilin her düzeydeki iktidar, tarih ve ahlak kurgusunu altüst eden, onun mantık sınırlarını söylenceler ve mitlerle zorlayan, Logos’tan Mitos’a geriye doğru bir kalkışmadan bahsediyorum.

Estetik inşâ süreci sırasında dilin yukarıda saydığım tüm olguları bir dualite üzerinden değil de bir sentez anlayışı içinde kullanması da olasıdır. Bu bağlamda ontolojik zeminde anlam arayan felsefi dil ile edebiyatın dili birçok konuda işbirliği yapabilir. Burada estetik düzeyde yapılan şey, dilin ulaşamadığı alanda gizli olan varlığın metafiziğidir. Çünkü varlığın iç mikro-evrenine ait olan imlâ, dilin dağarcığında çoğu zaman eksiktir.

Endişeyle ve tasayla duygu dünyası şekillenen varlığın korkuyu, (burada korkuyla Heideggerci anlamda *Angst* kastedilmiştir) özgürleşmesi için varoluşsal bir imkâna dönüştürmesi ciddi bir seçenek olarak karşısında duruyor. Korkuyu bir imkâna dönüştürmek yerine onu, varlığı hiçliğin cinnetli dünyasına sürmek için kullanan akıl ile kapitalizmin hazcı, pozitivist seküler dilini kullanan akıl bence müttefiktir.

Modern çağın, içi endişe ve kaygıyla dolu öznesinin korkularını sorunlaştırmak yerine onları akıl dışına süren söylem, sezgilerden, duyuşsal karmaşadan, çağrışımlardan, bilinçdışı yapılanmalardan, öncesizlik ve sonrasızlıktan; kısacası a priori'den oluşturulmuş metafizik bir evreni aykırı dil olarak önümüze koyuyor.

Yazılı kültürün dilsel tasavvur dünyasına biraz da zorlamayla yerleş(tiril)miş olan bu metafizik, varlığa yabancılaşmış bir dünyanın betimlemesini okura aykırı edebiyat olarak pazarlamaya çalışıyor.

İmgelemin karanlık ve tekinsiz dehlizlerinde soluksuz bırakılan okur, estetik bir sınır deneyimi yaşadığı yanılsamasına sürüklenir. İmge örgüsünün algı olanaklarını daraltarak akli anestezi etmesi belki bilinçli şekilde amaçlanmıyor ama bu iyi niyet kötücül sonucu değiştirmiyor.

Soyutlama ve analitik akıl yürütmenin cıvı kabuğuna çarpıp geri dönen şey aslında, endişe ve kaygının yeniden üretilmesi sürecine dahil olan görünmez bir müttefik, yanılsamalı ve aldatıcı bir şeydir.

Varlığa ait fenomenolojik bilinç katmanlarını büküp kıran, emen ve sonra onları cıvı sözcük paketleri hâlinde okura şiir, öykü ve roman olarak sunan anlayış, aşırı bir savla kötücül edebî niyetler taşıyan anlayıştır.

Yukarıda sözünü ettiğim bu metafizik dil, semboller ve ideolojik kodlamalar üzerinden her ne kadar erk ile bir sürtüşme içinde olduğu izlenimi verse de, aslında resmî dil kadar konformist bir dildir.

Dilsel kodların dışına taşıp dili bir olanağa çevirmek mümkün mü? Ya da edebiyatın böyle bir görevi olmak zorunda mı?

Bu soruya koşul kipiyle yanıt vermek isterim. Eğer edebiyatın, *hakikatın gerçekleştiği yerde* olmak gibi bir iddiası olacaksa, evet böyle bir görevi de olmak zorundadır.

Dünyayla, hayatla, ötekiyle, deneyimle, yeryüzüyle ve somutla bağlar kurmak isteyen edebiyatın dili bir olanağa çevirmek dışında başka bir seçeneği zaten olamaz. Çünkü hakikatın sınırları dil ile başlayıp onunla bitiyor ve *vice versa* dilin sınırları hakikatle başlayıp onunla bitiyor.

Egoyu Lacancı anlamda denklemin dışına sürüp öznenin dış dünyayla diyalektik bir dolayım kurmasına rıza göstermek, varlığın öncesiyile sonrasına ilişkin sonsuz hiçlik duygusunu, varoluş sancısını belki biraz olsun dindirebilir. Kapitalizmin zıvana-

dan çıkardığı meta ilişkileri içinde kendilik arayışına düşmüş öznenin yeni bir dil oluşturma çabası ancak bu diyalektik dolayım ile mümkündür.

Bunun için tarihini, yönünü ve kendiliğini kaybetmiş olan varlığa söylenmeyi söyleyen, resmî gerçeğin ötesindeki hakikati gösteren bir dile gereksinim var. Çünkü nesnel dil hakikatin barındığı biricik yerdir.

Şiir Dili / Dilde Şiirsellik

Şiiri yaşayan, devinen aynı zamanda hem dışarıklı hem içerikli estetik bir coşum alanına çeviren dilsel kurgu, dilin anlam sınırlarını zorlayan bir şeydir.

İçsel bir deneyim ânı olarak şiirin zamanla olan ilişkisi kronolojik değil döngüseldir. Zira öznenin varlık sorunları ancak ardıl bir diyalektik döngüsellik içinde kavranabilir. Şiirde yaşanması olası ontik deneyimi dil, sözü sonsuz olana sürerek olanaklı kılar.

Herkes yüksek sesle birbirini bir şeylere ikna etme peşinde. Şiirin dili, sözcükle susma arasında gürültüden yana bozulmuş olan dengeyi yeniden onarabilme olanağına sahiptir. Bu onarım süreci korku ile akıl arasına sabitlenmiş vicdana meydan okuyan suskuyu, ona sesler serpiştirerek kırmayı amaçlar.

Şiirin öznesi ile arasına koyduğu mesafe varoluşsal bir salınım olana tanır. Kurgulanan bu mesafenin yarattığı mekâna dil çöker. Varlık mesafesine alınan özneye burada bir sesleniş amaçlanmaktadır. Varoluşu sorunlaştıran, alışkanlıkları yapısökümüne uğratan şiir öznesinin bu seslenişe ne kadar kulak kabarttığı ise ayrı bir tartışmanın konusudur.

Dilden kovulmanın dile geri çağrıldığı bir süreç işlemeye başlamış demektir. Sözkonusu olan şey, anlamın boş bıraktığı alanları şiir dilinin olanaklarıyla anlamlandırma girişimidir.

Aslında söylemek istediğim şey şiirin bir çağı, bir zamanı olmadığıdır. Şiir sözü sonsuz olana sürereken zamanın ta kendisi olur.

İktidar Dili / Dilin İktidarı

İktidar yapılanmalarını konsolide eden resmî dil, özneye iğdiş edilmiş hakikatler sunmayı sürdürüyor.

Erki yücelten kıyıcı zihniyeti okura bulaştırmak, iktidarın görünmez ağlarıyla sarmalanmış resmî dil aracılığıyla mümkün oluyor. Erkin çağlar boyunca zehirlediği, kötülük yayan dili dezenfekte etmek ancak iktidar görünümünü ifşa eden başka bir imlâ ile mümkün.

Edebî süreçlerin her aşamasında beliren iktidar ka-

buğunu kırmak üzere onu soyan bir dil, yapıtın yüzey yapısında örgülenmiş bütün dilsel unsurların yapıtın derin yapısında somutluk kazanmasını sağlar. Yüzeyden derine doğru işleyen bu süreç tamamlanırsa, yapıtın olası iletişi dilsel ve ahlâkî bir imkân olarak açığa çıkacaktır. Çünkü kullanılan her dil aynı zamanda meydana gelene ve olana karşı ahlâkî bir tutum alıştır.

Bir sanayi ürünü gibi kapitalizmin piyasa ahlâkıyla sanat ve kültür dünyasına pazarlanmak üzere üretilip kullanılan ile toplumsal fayda gözetilerek kamu-cu anlayışla kullanılan iki linguistik ürün arasında, politik bir projenin bileşenleri olmaları açısından aslında bir fark yoktur. Asıl fark ahlâkî olandır. Ancak bu ahlâkî fark, politize olmuş dilin yapıtın estetik değerini aşığılayan postulatlar taşıdığı gerçeğini değıştirmiyor.

Öncelikle her dilin ideolojik bir basınca maruz kaldığını, sözün sınıfsal bir arka planı olduğunu, hiç bir söylemin bu basınçtan ve arka plandan yalıtık olmadığı saptamasını yapalım.

İktidarın ya da iktidarı elinde tutan sınıfın yazara, “beni onaylayan bir şey söyle” komutunu dolaylı ya da dolaysız göndermesi erkin fitratına uygun bir şeydir. Burada sorunlaştırdığım şey, aydının kötücül aklı kesintiye uğratan, insandan, hakikatten ve barıştan yana olması gereken ahlâkî dilsel duruşudur. Yoksa dilin tümüyle toplumsallıktan azâde, siyaseten steril olmasını beklemek zaten gerçekçi bir beklenti değildir.

Çünkü her sözcüğün arkasında, varlığa ilişkin bir dünyayı yüklenen toplumsal bir hikâye yatar. Dil, tarihsel, sosyal, kültürel ve düşünsel bağıntılara dolanıp bu hikâyeyi anlattığı için toplumsaldır.

Estetik değerin pazardaki değışim değeriyle yer değıştirdiğı bir ortamda popüler meta kültürü üzerinden yapıtın sanatsallık kazanma çabası, estetik algı üzerindeki piyasa basıncına ne kadar boyun eğdiyiyle ilişkili bir şeydir. Bu durumda, sanat yapıtının gösteri toplumunun kitschleşmiş dilini kullanarak kendini kalabalıklara açma tehlikesi mevcuttur.

Bakmayın siz bu dili kullananların büyük metnin içine arada muhalif laflar serpiştirmelerine; inanın bunu da daha geniş okur kategorilerine ulaşmak için faydacı bir niyetle yapıyorlar.

Kapitalist dil bazen bunu, modernist paradigma içinde şekillenen solculuğun parlak retorliğini kullanarak da yapıyor.

Piyanın estetik zihin haritasının akışına göre şe-

killeilmiş bir dilin muhaliflik ya da eleştirel öğeler içermesine ne kadar izin verilir ki?

Burada bir niyet okuma çabasından çok gösterge ve imlâya sin(diril)miş ekonomi-politiğı deşifre etmek amaçlanmaktadır. Piyasa cangılı içinde kamusal erki işaret eden muktedir dilin ayırdına var(ıl)mak amaçlanmaktadır.

Böylelikle dilin aslında ne kadar geniş bir iktidar alanına karşılık geldiğı gerçeğı gözler önüne serilmek istenmektedir.

İnsan hakları ve ilericilik olarak kutsananın arkasındaki muktedir kapitalist dili deşifre etmek, ahlâkî görevleri olacaksa, aydının ahlâkî görevlerinden biri olması gerektiğini düşünüyorum.

Genelgeçer moda anlayışının, trendlerin, kitle beğenilerinin, piyanın artçı sarsıntılarına (kurdaki dalgalanmalar gibi) maruz bırakılmış dilin içine sıkıştırılan ticarî kapasite, *lucrative* olanaklar sunuyor.

Fakat böyle bir dil, piyanın (görünmeyen) sözleşmelerine bağılı olduğu için hiç olmadığı kadar tutsak bir dildir.

Dil ve onun erkle en uçta ve en dramatik araçlarla hesaplaşan alanı olan edebiyat, bu manipölasyonları kırıp olumsuzluğu bir imkâna çevirebilir mi?

Ruha ve vicdana soluk aldırmayan bir düzenin dilsel kodlarını eleştirel bir anlayışla, sözcüğü anlamın sınırlarına sürerek yapıbozumuna uğrattmak çok iddialı bir şey. Bu sav bir çeşit dilsel kalkışmadır da.

Günümüz faşizan siyaset yapma biçimi sırtını, mitolojilerden, destansı kahramanlık anlatılarından, etnik kavimci kibirden, resmî tarih yorumundan, savaşı yücelten dilden oluşan devasa bir metafiziğe dayamakta. Bu metafizik kırılıp dildeki kötücül zihinsellik yapıbozumuna uğratılmadan, savaş terminolojisi sökülüp atılmadan toplumsal barışı yakalamak mümkün görünmüyor.

Tarihsel ile metafizik olanı parçalayarak aşabilme olanağı, toplumsal algı yapılarını bozan aykırı bir dil ile mümkün.

Çünkü savaş sahada sürmese de dilde kıyasıya sürüyor. Asırlardır cephe gerisine yığınak yapan savaş dilinin günün birinde toplumsal gerginliklere yol açması kaçınılmazdır. Toplumsal uzlaşımın ürünü yeni bir dil oluşturmaktan bu kutuplaşmayı kırmak mümkün görünmüyor.

İnsanın iktidar ile olan ilişkisi aslında tüm zamana yayılan bir dilsel gerilim ilişkisidir. Kötülüğün ve sa-

vaşın verili resmî dil üzerinden beslendiği bir dünyada kalıcı barış ve gönenç, iletisi insan ve hakikat arayışı, ama malzemesi aykırı dil olan bir edebiyatla (sanatla, şiirle) sağlanabilir.

Epistemolojik Kopuş

Modern insanın en büyük sosyal ve ontik felaketleri kanımca söz ile arasında oluşan epistemik, semantik kopuş nedeniyle meydana gelmiştir.

Bence yedi ölümcül günahın biri, kavramların enfasyonist kullanımı ve onlardaki anlam kıyımıdır.

İnsan ruhunun hazcı, metacı, faydacı kodlarında açığa çıkan dil, çıkarlar için kavramların manipülasyonunu olanaklı kılarak bükülmüş bir gerçekliği yeniden üretiyor.

Anlamanın iktidar dolayımında darmadağın edilmesiyle oluşan epistemik-semantik kırılmanın iktidarı dilsel düzeyde yeniden üretmek anlamına geldiğini bazılarımız çok iyi biliyorlar.

Bu bazılarının sözcük paletlerinde gözlenen seçicilik ile tehlikeli sapmanın izi sürülürse, sosyal statüsünü konsolide etmek için bilinçli olarak iktidar dilini kullanan sözümona aydına götürmesi olasıdır. Bu aydın türü dilsel duruşunu kuramsal bir zemine bağlamak konusunda da son derece mahirdir.

Kendi içinde kapalı bir sistem olarak kabul edilen dil dizgesinin dış gerçeklikle bir benzerlik, bir neden-sonuç ilişkisinin olmadığı, gösteren ve gösterilen arasındaki nedensiz, keyfi ilişki, gösterenin kendilik kimliğinin ancak başka bir göstergeyi olumsuzlaması yoluyla sabitlendiği (örneğin mavi yeşil olmadığı için mavidir gibi) vb. gibi Saussurecü meydan okumalar, anlaşılmayı ve iletişimi keyfiyete bağlayarak daha da kırılan hâle getiriyor.

Saussurecü savlarda somutluk kazanan bu kırılan iletişim atmosferi ile ışığı iyice kısılmış semantik sıkışma çarpıcıdır.

Kullanılan terimlerin yetersizliği, bunların yeniden gözden geçirilmesi gerekliliği Saussure için anlam yitimi olarak adlandırabileceğimiz bir soruna işaret etmekteydi. Gösterenin dış gerçeklik ile kurduğu keyfiyet ilişkisi üzerinden ona yeni abartılı anlamlar yüklemek bu keyfiyeti daha da içinden çıkılmaz hâle getirmektedir.

Dilin göstergeleri ne yazık ki iletişimsizliği onarmada ve dünyanın gizini çözmede bir katkı sunmuyor. Bir şey varsa onu bilebilir miyiz, bilsek anlatabilir miyiz, anlatabilsek bunu neyle yapacağız?

Wittgenstein'in üzerinde konuşulmadığı için susmayı seçtiği şey, iletişim için elimizde kalan en sağlam araç gibi duruyor: Susarak anlamak.

Cennete bir adım kala Sırat'tan aşağı düşen varlığın trajedisi aslında o meşhur semantik kırılmayla başladı. Kavram ve sözcüklere enfasyonist anlamlar yükleyip, hakikati bükmesiyle başladı. Hakikati bir durak olarak görenler Sırat Köprüsü'nü geçerek bir an önce cennete ulaşmayı, hakikati bir arayış olarak görenler ise yanıttan çok soruya odaklanarak Sırat Köprüsü'nde sürekli yürümeyi seçtiler.

Fakat gösterenin her zaman kaçtığı Lacancı yaklaşımla hakikate ulaşmak oldukça zor görünüyor. Oysa gösteren ile anlam bence yapışıktır.

Zaman ve uzamın dışına taşırılan gizin çözümü, dilin dışına taşırılan olgu ve anlamın çözümü ve böylelikle hep ertelenen şey aslında hakikat arayışı değil mi?

Dilin, dünyayı anlamamıza ve ifade etmemize yetmeyeceğine dair Wittgensteinci inanç, dili varlık için bir olanak olmaktan çıkarıp onu bir kafese dönüştürüyor. Dili gerçekliğin yanılsamacı betimlemesine dönüştürüyor. Bizi, "dil hakikatle ilgili hiçbir şeyi dile getiremez" çıkarımına sürüklüyor.

Oysa bence giz diye bir şey yoktur, çünkü bir soru soruluyorsa yanıtlanabilirliği de olanaklıdır. Çünkü *düşünülebilir olan olanaklıdır* da. Dilin sınırları hakikatin, hakikatin sınırları da dünyanın sınırlarıdır. Dünya ve hakikat, istencimizden ve istemimizden bağımsız olarak orada keşfedilmeyi bekliyor.

Varlığın derin kuyusundan bir merdivenle tırmanmayı başaran kişinin (merdiveni nasıl bulduğu, onun bir araç olarak ne gibi semantik olanaklar taşıdığı apayrı bir tartışmanın konusudur) tırmandıktan sonra dünyayı doğru görmesi için o merdiveni devirmesi mi gerekiyor?

Dil öznde kalmış direngen anlam kırıntılarını uyarak hayata dair bakir tutamaklar bulur ve boğuntuya düşmüş özneyi bu tutamlara doğru yönlendirir. Bütünden kopmuş parçanın bütüne doğru hamlesi ancak böyle bir şeyle mümkündür.

Dil bu bağlamda varlık için hem bir olanak hem de bir sorundur.

Özetle, dilin verili kodlarına saldırarak sözü başlangıçtaki saf sessizliğine sürükleyen, tüm insanî süreçleri yeniden anlamlandırmayı amaçlayan aykırı bir dil, varlık için büyük bir olanaktır.

Kaynakça

- PLATON (2015a). *Diyaloglar*. (Haz. Mustafa Baykal), İstanbul: Remzi Kitabevi
- VERNANT, J. P. (1996). *Eski Yunanda Söylen ve Toplum*. (Çev. Mehmet Emin Özcan), Ankara: İmge Kitabevi.
- WEBER, Alfred (2015). *Felsefe Tarihi*. (Çev. H. Vehbi Eralp), İstanbul: Kabalıcı Yayıncılık.

- AUROUX, Sylvain, DESCHAMPS, Jacques, KOULOUGHLI, Djamel (2004). *La philosophie du langage*, PUF, coll. Quadri-ge, p. 257-258.
- WITTGENSTEIN, Ludwig (1993). *Tractatus logico-philosophicus*, (Trad. Gilles Gaston Granger), éd. Gallimard.
- SAUSSURE, Ferdinand (2002). *Écrits de linguistique générale* (éd. par Simon Bouquet; Rudolf Engler, Antoinette Weil), Paris : Gallimard.

YAZAR

Josef Hasek Kılçıksız

Finlandiya'daki değişik üniversitelerde epistemoloji (Karl Popper, Thomas Kuhn) Ontoloji (Christian Wolff, Heidegger) ile genel anlamda Alman felsefesi alanında araştırmalar yaptı. Kılçıksız'ın doktora çalışması W. Koeppen'in üçlemesi üzerine kurulu geniş kapsamlı bir toplumsal çözümlemidir. İlgi alanları varoluşçu felsefe ve postmodern metafiziktir. Başta felsefe, şiir, tarih ve siyaset olmak üzere toplumsal içerikli romanlardan hoşlanır. Felsefe, şiir, toplumbilim, satranç, siyasal sinema, fauna, anatomi ve futbol en tutkulu uğraşlarındandır. Fransızca, Fince, Almanca ve İngilizce'ye şiir çevirileri de yapan Kılçıksız'ın verbal yeteneği geniş bir lisan yelpazesinden oluşuyor.

DİL FELSEFESİNİN EKSİK PARÇASI: SÖZÜN SUSKUN HÂLİ

PINAR KÖKSAL ÜRETMEN

“Yalnız açığa çıkan ışığı görebiliyorsan,
Yalnız söylenen sesi duyabiliyorsan,
Ne görebiliyorsun,
Ne duyabiliyorsun.” Halil Cibran

“Konuşan tek varlık insan değildir. Evren de konuşur. Her şey konuşur. Sonsuz dil. İşaretlerin bilimi.”
Novalis

İnsanları birleştiren –ya da madalyonun öteki yüzüne bakıldığında ayıran– dil nedir? Sadece ses ve işaretlerden oluşan bir yapı mı? İnsanın düşünme yetisi sayesinde var ettiği bir sistem mi? Kemikleşmiş, değişmeyen bir oluşum mu? Dil bir iletişim aracıdır tanımlaması onun varlığını ve gücünü ne ölçüde ifade etmeye muktedirdir? O halde Novalis’in şu formülünü kerteriz olarak başlayabiliriz: “Konuşurken şeyleri temel alan kimseler hayli gülünç bir hataya düşmekte. Bunların hiçbirisi dilin özünü oluşturan şeyin, yani dilin kendisinden başka hiçbir şeyle ilgilmediğinin farkında değildirler.”

Çünkü dil masum değildir. Sabit bir yapıyı, tek bir oluşumu işaret etmez. Aynı bilinçdışı gibi bilinmezlerle dolu, devingen ve değişkendir. Yaşayan bir organizma gibi her an yeniden yapılır, değişir, dönüşür. Çoğunlukla sanıldığı gibi bizim tarafımızdan oluşturulan bir gerçeklik değil, onun çok ötesindedir. Dili var ettiğimizi zannetsek de aslında dilsel yapı bizi şekillendirir.

Dil, kendisine ait bir evrendir. Zihinler dili değil, dil zihinleri oluşturur, der Giambattista Vico. Algımızın ve düşüncemizin sınırı, dilin sınırı kadar genişleyebilir ancak. İmgesel ve simgesel şekilde dünyayı adlandırabildiğimiz ve anlamlandırabildiğimiz ölçüde anlayabilir, düşünebilir, yaratabilir, hayal edebilir, sanat yapabilir, kısaca insan olabiliriz. İnsan olarak bizi diğer canlılardan ayıran her tanım öncelikle düşünebilmeye dayanır ki bunun olmazsa olmaz koşulu da dilsel olarak anlamlandırmak ve adlandırmaktır. Dil, düşüncemizin ve varoluşumuzun sınırlarını çizendir. Öyleyse insanı “sesli ya da sessiz olarak konuşan varlık” olarak tanımlayabilmeye cesaret edebiliriz belki.

Dil felsefesini, sözlerin, işaretlerin, var olanların toplamından yola çıkarak ele alabiliriz elbette. Ama dil konuşulanlar kadar hakkında konuşulamayanları (1), var olan kadar eksik ve yok olanı (2) ve dile gelen kadar suskun sözü kapsayan (3) bir üstyapıdır. İkinci büyük cesaretimizi de dil felsefesini sessizliğin, dile getirilemeyen, suskunluğun, yokluğun felsefesi olarak genişleterek gösterebiliriz hatta. O halde, paragrafın başında alıntılarladığımız üç düşünce insanının; Ludwig Wittenstein, Jacques Lacan ve

Jacques Ranciere'in rehberliğinde dilin sessiz kalan, dile gelmeyen kısmını da dil felsefesi içine dahil ederek yapbozu tamamlayabiliriz belki de. Susmanın felsefesi...

Ne üstüne konuşulamıyorsa o konuda susmalı: Wittgenstein

Wittgenstein'in sağlığında yayımlanan tek kitabı *Tractatus* bu cümleyle biter. Filozofun iki ayrı dönem olarak değerlendirilen felsefi çalışmaları arasındaki köprü, bağlantı noktası, ikiyi bir/leştiren gizli geçit olarak ele alabiliriz bu sözü.

Wittgenstein felsefesinin birinci dönemi *Tractatus*, ikinci dönemi ise *Felsefi Araştırmalar* yapıtlarıyla eşleştirilebilir. W. Stegmüller birinci dönemi "Dilin Mozaik Kuramı" olarak adlandırır. Bu benzetme, filozofun dilsel işaretleri mozaik bir resimdeki gibi sabit ve belirli olarak görmesi nedeniyle yapılmıştır. Bu dönemde tek biçimli ideal bir dil üzerinde durur Wittgenstein. Dili cümlelerin topluluğu olarak görür ve cümleyi de dünyayı oluşturan şey-durumların resmi olarak tarif eder. *Tractatus*'ta, "Benim dilimin sınırları, benim dünyanın sınırları demektir," diye yazar. Bu söz, tekbenciliğin yani kişisel deneyimlere ait ve tamamen kişisel olan bir dilin onaylanması demektir. Wittgenstein'a göre bir şeyin ne olduğunu değil nasıl olduğunu söyleyerek onu dillendirebiliriz ancak. Resmi yapılamayan her şey bu dünyanın dışındadır ve dillendirilemeyendir. Metafizik özne de denilebilen "Ben", dünyanın içinde değildir, dünyanın sınırlarından biridir. Bu nedenle "Ben" dile getirilebilir bir şey değildir. Ancak dillendirilememesi var olmadığı anlamına gelmez, aşkın olduğunu gösterir. Ona göre mantık da aşkındır, mantık bir şeyi dile getirmez ancak bir ayna gibi yansıtarak dile gelmesine hem izin veren hem de vermeyen bir üst-yapıdır. Dile getirilemeyen şeyler vardır ancak "Ne üstüne konuşulamıyorsa o konuda susmalıdır" ki bu da mistik olanın ve metafiziğin alanındadır.

Wittgenstein felsefesinin ikinci dönemi ise "Dilin Satranç Kuramı" olarak adlandırılır Stegmüller tarafından. Burada ideal dil yerine günlük dil ana odakta yer alır. Sözü anlamı ilk dönemde olanın aksine cümlelerin resminden çıkar ve dilin kullanımı üzerine yoğunlaşır. Bir sözcüğün anlamı, onun dildeki kullanımıdır. Dil, yolların bir labirentidir, iletişimse bir tür dil oyunudur. Dil oyunları için Wittgenstein'in model aldığı oyun satrançtır. Bu ikinci dönemde ilk dönemin başat temsili olan cümlelerin yerini dilbilgisi alır. Yeni felsefi anlayışının en büyük fikir ayrılıklarından biri de tekbenciliği yani şahsi dili reddetmesidir. Şahsi deneyimlerin varlığını kabul etmekle beraber bu deneyimlerin ancak ortak, kül-

türel bir dille yani günlük dille ifade edilebileceğini söyler. Onun felsefesinde önemli başka bir kavram da bakış açısidir. Duyum kişiye özeldir, der. O halde bir başkasının duyumunu yani gerçek anlamda neyi ya da nasıl hissettiğini nasıl bilebilirim? "Biz bir kimseye bir duyuyu bildirdiğimizde, karşı tarafta ne gerçekleştiğini asla bilemeyiz. Bizim ondan alabileceğimiz her şey, bizimkine karşılık gelen bir deneyimdir." Öyleyse duyum dediğimiz şey de ancak tahmin edilebilen, öyle olduğu var sayılan, asla gerçek anlamıyla dile gelemeyen midir? Öyleyse bir başkasının ne hissettiğinin ve bunu ne şekilde dile getirdiğinin bir kısmı hep eksik kalır, bilinemez, ancak kendi deneyimlerimizle tamamlanır diyebilir miyiz? Öyleyse her konuşma, söylenen kadar susulana, söz kadar sessizliği de mi içerir?

Tam da burada bir parantez açarak ve sınırlarımızı –belki de haddimizi– aşarak Michel Foucault'nun iktidar kavramını bir süreliğine ödünç alabiliriz. "Her şeyi kapladığı değil her yerden geldiği için iktidar her yeredir" der Foucault. Toplumun olduğu her yerde iktidar ilişkileri vardır. Onun anlayışında erk yukarıdan aşağıya baskı yapan tek bir yapı değil, toplumsal katmanlara yayılan geniş tabanlı, dinamik ilişkiler ağıdır. Bu açıdan bakıldığında politik otorite bireyler arasına yayılmış sistemler bütünüdür ve toplumsal yapıda birçok iktidar ilişkisi vardır. Ona göre, "İktidar her yeredir; kodlamada, kapatılmada, yasaklamada, baskıda, gözetlemede, denetlemede ve yönetmedir." Bu şekilde ele alındığında iktidarı tüm toplumun üzerinde var olan, insanlar tarafından oluşturulmakla beraber kendi otonomisini ilan ederek insanlara hükmeden, sürekli değişen ve dönüşen, nefes alan, şekillenen ve toplumu şekillendiren bir sistem olarak hayal edebiliriz. Kendi kurallarını kendi içinde belirlemeye başlayan, onu yaratan elden koparak bağımsızlığını ilan eden bir üst-yapı. İlişkilerden, bireylerden ve bireyler arası boşluklardan oluşan bir ağ. Aynı dil gibi. Dil de Foucault'nun iktidar tanımı gibi onu var edenlerden ayrılarak bağımsızlığını ilan eden, otonom, toplumu ve insanı şekillendiren, ilişkiler kadar ara boşlukları da içeren, dinamik ve sosyal bir ağ, bir üst sistemdir. O zaman üçüncü cesaretimizi göstererek dil toplumu şekillendiren en büyük iktidaryal söylemdir de diyebilir ve parantezi kapatabilir miyiz?

Dil kendini eksik olarak söylediğinde, sessiz kaldığı yerde ifade eder: Jacques Lacan

Lacan, bilinçdışının dil gibi yapılandığını söyleyerek ana odak noktalarını dil ve bilinçdışı olarak belirler. Bilinçdışı insan varlığı üzerine etkin bir yapıya sahiptir ve kendini "yok" ile, "eksik olan" ile ifade eder.

Dış dünya insanlar tarafından kavramlaştırılarak imgeye dönüştürülür ve ancak bu şekilde kavranabilir. İmgenin dilsel karşılığıysa simgedir. Dış dünya ancak bu simgelerle ifade edilebilir ve simgesel olan gerçeğin yerini almış olur.

Dil, bebeklikte karşılaştığımız ilk sembolik anlatımdır. Dilin kodları bebeklikte beynimize işlenir. Bebeğin dilsel dünyaya, simgesel alana girişiyle beraber gerçek dünyanın yerini simgesel dünya alır. Artık gerçeğe simgesel olan üzerinden ulaşılabilir. Dünyanın gerçeklik algısıyla dünyanın simgesel tasviri yer değiştirir. Bu da kültürel yapıyı var edendir. Lacan gerçek döneminden simgesel döneme geçişi ayna kuramıyla açıklar. Ayna evresiyle birlikte bebek annesinden ayrı bir varlık olduğunu anlayarak ve hayatındaki ilk ve en büyük ayrılış travmasını yaşayarak simgesel dünyaya adım atar. Dil, simgeseldir. Dil, bir çeşit semboller ormanıdır.

Bilinçdışı ve dil kendisini eksik olarak söylediğinde, söylemediğinde yani sessiz kaldığı yerde ifade eder. Lacan'a göre dil her zaman yokluğa, eksik olana dardır. İnsan istediği nesne olmadığında, bir şeyi yitirdiğinde onu ifade edecek bir sözcüğe ihtiyaç duyar. Yan yana gelen harfler sadece iki boyutlu birer işaret değildir, ifade ettiği tanımın hafızamızda yer kapladığı hâliyle üç boyut kazanır. Belleğimizde kokular, sesler, görüntüler canlanır ve söylenen söz bir ifadeye bürünür, anlam yaratılır. Gerçek dünyayı, dolayısıyla kendi varlığımızı, kimliğimizi de dil yoluyla ve dilin sınırları içinde algılar ve tanımlarız. Anlam bir düzendir, yani ani bir oluşumdur. Dil de bilinçdışı gibi sürekli devinim hâlinindedir.

Hayattaki en geniş ve yaygın semboller denizidir dil ve her sembol gibi diğer sembollerle birleştiğinde anlam kazanır. Felsefeci Susan Langer insanı diğer canlılardan ayıran temel özelliklerinden birinin de sembol kullanma ihtiyacı olduğunu belirtir. Dil bir kâğıda benzetilebilir: düşünce ön yüzü, ses ise arka yüzüdür. Bu bağlamda tüm dilsel göstergeler, kendi değer ve anlamlarını ötekinin var olması ile bulabilen bir sistem içerisinde. İkili zıtlıklar yoluyla anlam ve yapı oluşur. Bu da bir açıdan diyalektiğin yaşama geçirilmiş hâlidir. İletişim ve aktarım ikili bir süreçtir. Anlam hem anlatanın hem dinleyenin yani bilgiyi aktaran ve alan iki kişinin anlam katmanlarında farklı şekilde oluşur. Dil ve söylem, söylenen kadar söylenmeyi de kapsar.

Suskun Söz: Jacques Ranciere

Ranciere, *Suskun Söz* adlı kitabında edebiyatın susarak dile getirdikleri üstüne gider. Dilin boşluklarını,

dillendirilmeden dile getirilenleri, suskun sözü arar. Bir edebî metnin içinde yer alan çok katmanlı yapıdan ve bir şeyi işaret ederken okurun zihninde bambaşka, ikincil bir anlam yaratılışından yol alır. “Edebî bir yapıt, ona nüfuz etmeyi bilen kişi için derin bir sessizliktir,” der Maurice Blanchot ve devam eder, “nadir olarak bulunacak şey sessizliktir ve edebî sözün kayboluşunu ortaya çıkarabilecek şey belki de sessizliğin yokluğudur.” Sartre ise, Mallarmé üzerine yazdığı eleştiri yazısında “Dil onu konuştuğumuz zaman var olur, bunun dışında dil ölüdür,” diyerek söz üzerine kurulu edebiyatı eleştirir. Sartre’in açtığı ateş, Flaubert’in heykellerin dudaklarından dökülen taşlaşmış sözcüklere olan tutkusuna ve Mallarmé’nin gizli bahçede tek başına boy veren şiirinin sessizlik sütunlarına karşıdır ve bu şiirlerin sessizliğe ait olduğunu söyler. Sartre’in sözleri Blanchot’a verilen bir yanıt gibi gelse de aslında ondan çok daha önce yazılmıştır. Aynı mecazları kullanmaları ne tesadüf ne de intihaldir. Zira dil ve sessizlik üzerine yapılan sesli veya içsel konuşmalar kadim tapınakların kapılarına kadar uzanır.

Dilin en saf hâli olan şiir dilini, kadim sessizlikten anlaşılır söze doğru ilerleyen insanlığın dili olarak tanımlar Vico. Şiirin mecazî anlatımı onun sembolik bir dil olma özelliğini ve söylemedikleriyle anlatma yetisini garantiler adeta. Hikâye anlatmanın alanıysa, hissedilir olmayan bir hakikatin hissedilebilir bir biçimde sunulduğu alandır. Burası mecazla, benzetmelerle, dil oyunları, metaforlarla ve en önemlisi sessizlikle dile getirilenin alanıdır. Susularak yaratılan boşluğun, başka bir deyişle söylenemediği için susulması gerekenin söylencesidir. Her hikâye hem sözcüklerle dile getirdiğini hem de anlatmadan okurun zihninde resmettiği manzarayı içerir. Edebî metinlerin katmanlı ve çok anlamlı oluşlarının altında yatan bu suskunluk ve boşluk alanlarıdır ki her okurun zihninde genişleyen, ayrı bir evren yaratabilir. Dil, kurgunun yerini alır. Vico, bu altüst oluşu, “Kurgu mecazdır” sözüyle tarif eder. Mecaz hem dilin hem de düşünce ve algının belirli bir aşamasını işaret eder. İnsan sessiz olduğunda konuşma zihinseldir. Latince mantık sözcüğünün kökeni hem fikir hem söz anlamına gelir. Kant’ın doğaya atfen söylediği, “şifreli bir dilde yazılmış şiir” sözü tam da bu sessizliğin –ve sözsüzlüğün– anlatımı olarak okunabilir.

Bana kulak ver ki sana ses verebileyim: Halil Cibran

Dil hem makro hem de mikro düzeyde kozmosun yansımasıdır diyebilir miyiz? Hücresel yapıya ait olan boşluk alanlarının ve uzaydaki sayısız gök cismi

arasındaki boşluğun simetrisinde bir kozmos. Fizyolojik düzeyde hücreler arası boşluklar sayesinde ileti ve iletişim gerçekleşir. Güneş ışınları boşlukta iletilir. Önemli olan o boşlukların hangi amaçla, ne yöne doğru ve nasıl aşılabileceğini bilmektir. İletim, boşluk alanların doğru kullanımı sayesinde olduğu gibi iletişim de sessizliğin sesini kavramakla mümkündür.

Halil Cibran'ın eseri *Ermis*, dilin sınırlarının sınırsızlığını ya da ters bakış açısıyla sınırsızlığının sınırlarını gösterirken sert bir duvara çarpar bizi. O zaman son söz Halil Cibran'ın olsun ve biz susmanın ve boşlukların ayak izlerini takip edelim:

“Aranızdan bazıları, yalnız kalmaktan korktukları için konuşkanları ararlar. Bu gibiler, yalnızlıklarının sessizliği, çıplak benliklerini kendi gözleri önüne seyreğinden korktukları için kaçmak istegindedirler. Kimileri de bilmeden ve farkına varmadan konuşarak bir gerçeği açıklarlar da ne söylediklerini kendileri anlamazlar. Kimileri de kendi içlerinde gerçeğe ermiş oldukları halde, bunu sözcüklerle söylememektedirler. Bu bilinç onların içinde uyumlu bir sessizlikte yaşamaktadır.

Bana susmayı ver, gecenin hücumlarına meydan okuyayım.”

Notlar:

- (1) Ludwig Wittenstein
- (2) Jacques Lacan.
- (3) Jacques Ranciere.

Kaynaklar:

- HADOT, Pierre, *Wittgenstein ve Dilin Sınırları*, Doğu Batı Yayınları, Çeviren: Murat Erşen, 2015.
- LACAN, Jacques, *Psikanalizin Dört Temel Kavramı*, Metis Yayınları, Çeviren: Nilüfer Erdem, 2013.
- TURA, Saffet Murat, *Freud'dan Lacan'a Psikanaliz*, Kanat Kitap, 2016.
- FOUCAULT, Michel, *İktidarın Gözü – İktidar ve Bilgi*, Çeviren: Işık Ergüden, Ayrıntı Yayınları, 2003.
- FOUCAULT, Michel, *Özne ve İktidar*, Çeviren: Işık Ergüden, Osman Akınay, Ayrıntı Yayınları, 2005.
- Kadife Karanlık, Hazırlayanlar: Nurdoğan Rigel, Gül Batuş, Güleda Yücedoğan, Barış Çoban, Su Yayınevi, 2005.
- RANCIERE, Jacques, *Suskun Söz*, Çeviren: Ayşe Deniz Temiz, Monokl Yayın, 2011.
- Cogito Dergi*, Wittgenstein: Sessizliğin Grameri, Güz 2002, Sayı: 33.

YAZAR

Pınar Köksal Üretmen

Araştırma alanları psikiyatri, bilim felsefesi, feminizm, edebiyat ve sinema üzerinedir. Bellek ve algı, zaman felsefesi, dil felsefesi, distopya edebiyatı ilgisini çekmektedir. Çeşitli dergilerin yanı sıra sanal ortamlarda makaleleri yayımlanmıştır. Başta sinema ve edebiyat eleştirisi, hermeneutik olmak üzere okumaktan, özellikle Foucault, Lacan, Kafka, Orwell, Scorsese ve Fellini'den hoşlanır. Boş zamanlarında film seyretmekten, kitap okumaktan, spor yapmaktan ve gezerek öğrenmeye çalışmaktan hoşlanır.

BİR YAZARDA OLMASI GEREKEN TEK ŞEY NEDİR?

PINAR NURHAN

Çağdaş Feminist Kuram'ı anlatmak biraz da dilin içinden geçen, geçmesi gereken bir tecrübedir. Son elli yılda feminist hareket önüne aldığı post ekiyle “dilini değişmesi dünyanın değişmesidir” gibi bir Mallermece görüşe sırtını yaslamıştır çünkü. Şöyle söyler Cixous:

“Bir topluluğun karşısında konuşan kadını dinleyin (acıyla sesini yitirmemişse eğer). ‘Konuşmaz’, titreyen bedenini ileri atar; kendini bırakır, uçar; bütün benliği sesine geçer ve konuşmasının ‘Mantığı’nı bedeniyle ayakta tutar. Bedeni yalan söylemez. Kendisini soyar. Aslında, kadın düşünmekte olduğu şeyi bedensel olarak maddeye dönüştürür; onu bedeniyle imler. Bir anlamda, söylemekte olduğu şeyi kaydedir. Çünkü güdülerinden konuşmadaki denetimsiz ve coşkulu rolü esirgemez. Kadınlar çevrelerine duvarlar örmezler, zevklerden erkekler kadar ‘bilgece’ vazgeçmezler. Her ne kadar fallık gizemleştirme genellikle iyi ilişkileri bozmuşsa da, bir kadın asla ‘anne’den uzak değildir (model olma işlevi dışındaki yönleri kastediyorum: Adsızlık ve iyiliklerin kaynağı olarak ‘anne’). O içinde her zaman o iyi anne sütünden hiç olmazsa bir parça vardır. Beyaz mürekkeple yazar kadın.”

Yapıtlarını 1970’lerde veren Cixous, ataerki Batı kültürünün dilini Derrida’dan yola çıkarak eleştirmiştir. Batı’yı yalnızca logosentrik (söz merkezci) değil aynı zamanda Fallosentrik (Fallus merkezci) bulur. Daha önce de değindiğimiz karşıtlıklar üzerinden kurulan fallus merkezci dil şöyle işler; doğa/kültür, ruh/beden, form/madde, yaşam/ölüm ve erkek/kadın gibi. Dikkat edileceği üzere ikinci terim her zaman bir eksikliği ifade etmektedir. Derrida bu ikili değer sisteminin zor da olsa yıkılabileceğine inanır. Cixous da kadınların ezilmesine ve susturulmasına hizmet eden bu kültür sistemini yıkacak kadınca bir dile gereksinim olduğunu savunur. Fallogosentrik olmayan bir dilin inşası, özgürleşecek ruhların ödevidir (Cogito, 47 ve 48).

Post feminizmin içinde ve ötesinde söylemler üreten Camille Paglia ise insanı; unuttuğu ya da arkasını döndüğü doğasını keşfe çağırır. Paglia’nın perspektifinden modern dünyayı eleştirmek çok da kolay olmaz. Doğa’nın vahşi, kitonyel yüzünü içsel olarak biliriz ve uygarlık dediğimiz ne varsa hayatta kalma çabasının insansal tezahürüdür. Cinsellik insanda doğal olanın kendisidir. İnsanlar doğanın özel ka-

yırmasına mazhar değildir. Felaketler iyiyi kötüden ayırmadan vurur. Paglia, *Cinsel Kimlikler* adlı eserinde şöyle diyor:

“Toplumu yeniden düzenleyin, cinsel eşitsizliği ortadan kaldırın, cinsel rolleri arıtın, böylece her yerde mutluluk ve uyum hâkim oluvacaktır savıyla feminizm, son iki yüzyılın tüm liberal hareketleri gibi, Rousseau’nun mirasçısıdır. Feminizm ırza tecavüzün suçunu pornografiden bilir. Cinsellik, feminizmin kabul ettiğinden daha karanlık bir güçtür. Fiziksellüğümüz bir işkencedir. Aşk kalabalık bir temsildir. Harold Bloom’un da söylediği gibi; Hiçbir zaman tek bir insanı kucaklayamayız, onun aile romansının bütününe kucaklayabiliriz ancak” (Paglia, 2004: 15-16).

Erkek, kadını doğaya karşı bir savunma aracı olarak kültürü icat etmiştir. Modern kadının ataerkil kültüre saldırmak için kullandığı dil ve mantığın kendisi de erkeğin icadıdır. İleriki sayfalarda dildeki değişimin neden bu kadar önemli olduğundan bahsedeceğiz.

Düşünce tarihinin labirentlerinde yürürken bu tarihin mimarlarıyla karşılaşırız. Bazı karşılaşmalar can sıkıcı bir şaşkınlık yaratabilir; Mesela Aristoteles’ten Sartre’a kadar birçok filozofun kadını eksik bir beden olarak tanımladığını gördüğümüzde Ortodoks feminizmin öfkeli söylevine taraf olabiliriz.

Platon’a göre; “Kadın, ruhun şehvetli ve bayağı” parçasını temsil eder. “*Timokratik Adam*” (kitap VIII) adlı alegoride Platon; genç adamın annesini, oğlunu kötü etkilediği için suçlar. Baba ise ne namı ne de serveti umursamayan rasyonel bir insan olarak resmedilir. Bu durumda kadın akıldan yoksun bir varlık olarak erkekte aşağıdadır. Aristoteles’e göre; “kadın, “*pnuma*” (can) ve *spermden yoksun, eksik bir erkek*” olarak tanımlanmaktadır. (Aristotle, *The Generation of Animals*) Sartre ise kadını “*belli bir eksiklik ya da yokluk bağlamında*” tanımlar. Kadını bir Oyuk (Hole) olarak betimler. “Şüphesiz ki onun cinselliği penisi yalayıp yutan obur bir ağızdır-kolaylıkla kastrasyon fikrine neden olabilecek bir olgudur” (Jean Paul Sartre, *Being and Nothingness*) (Perez, 2008: 81).

Post feminizme göre, psikanalizm de cinsiyetçidir ve erkek olarak adlandırılan tek bir cinsin egemenliğindedir. Freud’un penis kıskançlığı teorisine göre kız çocukları yaklaşık üç yaşlarında bir şeylerin eksik olduğunu fark ederler. Bunun tam olarak ne olduğunu farkına varmaları da genital organlarını karşılaştırmalarıyla gerçekleşir. Kız çocuğu bu mukayese sonucu hadım edildiğini düşünür. Hadım edilmemiş

olan erkeğin sahip olduğu penisi kıskanma duygusu böylece başlamış olur. Kadın ontolojisi noksanlık bağlamında tanımlanır.

Lacan “İktidarın dildeki yeri simgesel düzeni dayatan fallus’tur” derken erkeklik organı olan penisten çok daha farklı, sembolik bir iktidar nesnesine göndermede bulunuyordu. Simgesel düzenin babaya ait doğasına vurgu yapan bu söz, tüm yapıya hükmeden bir zihniyeti, erkeğin de kadının da tüm cinslerin arzu yönelimini ele geçirmiş bir hayaleti betimler. Lacan’la penisin bir iktidar simgesi olarak “fallus” a dönüşmesi, toplumsal bilinçdışına işlenme süreci revize edilmeye çalışılmıştır. Fallus özneye duyulan arzuyu değil, öznenin arzusunu arzulamayı ifade eder (Lacan, 2015: 75).

Mesela, kadın; *Women* kelimesi, *Man* (erkek) üzerinden tanımlanırken *Dişi* (Feminine) kelimesi neredeyse kullanımdan atılıyor. Sözlükte “dişi” kelimesinin Türkçede “kancık” anlamına geldiğini de bu vesileyle öğrenmiş oldum. Dişi, Türkçede; şuh, işveli, çekici gibi anlamlara da geliyor. Hatta bir de şöyle bir anlamı var; Girintili ve çıkıntılı olmak üzere bir çift oluşturan nesnelerden girintili olan (T.D.K, 2009).

Paglia, eleştirinin okunu eril akademik yapılanmanın kendisine de fırlatıyor. Söz merkezli zihniyetin kurduğu kültürün baş tacı edilen akademik özneleri, kitle iletişim çağının kültür değişimlerini anlamak ve açıklamak konusunda yetersiz kalmışlardır. “İnsan bilimleri dar görüşlülüklerini bir kenara bırakıp yüksek sanatı popüler olanla, soylu olanı adi olanla birleştiren ve tüm türleri aşan, imgelem eksenli düşünmeye başlamalıdır” (Paglia, 2004: 48).

Post feminizm, dişil bir dilin edebiyata ve tarihe sızmasının aciliyetini, kültür ekseninde yaşanacak bir devrimin özgürleşmeyi tetikleyeceğini söyler. Sadece işaret etmek için “*kadın şair*” diyebiliriz o halde... Şair, kadının arzulayan doğasını da ifşa ederek “*fallus merkezci*” dünya görüşünü dinamitler.

Luce Irigaray, *Başlangıçta Kadın Vardı* adlı eserinde şöyle yazıyor:

“Anlam, hiçbir anlama tekabül etmeyen bir gizemde mahsur kalmıştır ya da hareket edememektedir. Kelimenin değeri tersine döner. Aktarmak, açığa çıkarmak için üretilmiş olan kelime, iletişimi, değişimi, paylaşımı sekteye uğratana, anlamı gizleyen ve saklayana dönüşür” (Irigaray, 2014: 71).

Lacan ve Derrida’nın öğrencisi olan Irigaray, eserini

dişil ve eril doğaların iç içe geçen yapısallığı üzerine kuruyor. Burada Jungcu bir anima-animus birlikteliği söz konusu. Tanrıça kültünden uzaklaşmış erilliğin yaşamsal gücünü yitirilişini betimliyor filozof. Yer yer dişil doğaya övgüler düzse de erkeğin mahrum bırakıldığı doğa-kadın-tanrıça enerjisi, onun kendini açması yerine, nasıl kapadığını ve şeyleri zapt edilecek bir nesneye indirgeyişi tarif ediliyor.

Unutmayalım ki *Oedipus*'un yazarı Antigone'nin de yazarıdır. İlkinde erkeğin yasasını dile getirirse de ikincisinde dişinin yasasını ve bir hınç hikâyesi olarak kurar. Tragedya'da amcası Kreon'un emrine karşı gelerek ağabeyine mezar arayan Antigone, zindanda kendini öldürerek erkeğin yasasına en büyük darbeyi indirir. Kreon'un oğlu Antigone'nin sevgilisidir ve onun ölümünü haber alınca o da kendisini öldürür. Böylece aşkla bağlı olduğu biricik oğlunu yitiren kral Kreon iktidarını sonsuza dek yitirmiştir. Antigone, insanlığı oluşturan iki cinsi doğaya ve birbirine saygı duymaya çağırır. Kozmik uyumun sözcüsüdür o. Çünkü ölüme gidişi eril yasaya boyun eğmeyiş olsa da uğruna öldüğü kişi ağabeyinin cesedi yani bir erkektir.

“Erkek kendi kültürel kapanının içine düşmüştür. Ötekiyle bağlantısını özgürleştirmedeği sürece erkek kendisine dönemez. Annesiyle hissedilir ilişkinin gelişiminin eksikliği, erkeğin ilk duygulanımlarındandır; erkek kendi öz duygulanım deneyiminden kendini alı koymuştur” (Irigaray,2014:138).

Feministler, edebiyat eserlerinde klişe kadın tipleri yaratılmış olmasını kadına karşı oynanan bir oyun olarak görürler. Bu oyunu deşifre etmek için dişil/kadın kavram çiftini ayırmakla işe başlarlar. Buna göre

Dişi; Biyolojik bir ayrım iken kadın toplumsal cinsiyet kodlarıyla örülmüş bir giysidir. Dişilik doğustandır, doğaldır. Kadınlıksa eğitim yoluyla sonradan kazanılır bir tür terbiyeleme işlemidir. Bu işlemeyi reddeden kadınlar, doğaya ters düşen cadılardır. Ataerkil düşünce, kadının böyle bir özü olduğuna kadını da inandırmaktadır; uysal, namuslu, masum, itaatkâr, doğurgan vb.

Kadının kendini yaratabildiği bir dünya belki de ilerleme mitinden ve bu mitin yarattığı katastroftan da uzaklaşacaktır. Ursula K. Le Guin *Kadınlar Rüya-lar ve Ejderhalar* adlı eserinde şöyle yazıyor:

-Söyle bana Teyze, bir yazarda olması gereken tek şey nedir?

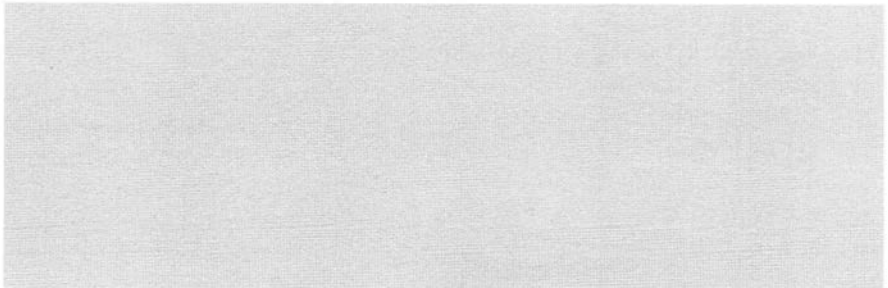
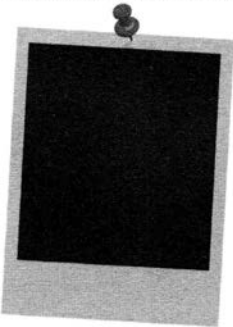
-“Söyleyeyim” der, hayal gücü; Bir yazarda olması gereken tek şey taşak değil. (Le Guin, 2008: 237).

Sanatsal yaratım ve İroni, doğanın insana mesajını imgelem vasıtasıyla duyurmaya çalışır. Dişil doğanın kabulü bu sesi duymak için bir şans olabilir hepimiz için; sadece insanlar için değil, hayvanlar, bitkiler, dağlar, nehirler ve tüm varoluş için...

Kaynaklar:

- Cogito Dergi* (2006), Derrida: Yaşamı Yeniden Düşünürken, İstanbul: YKY sayı 47
Cogito Dergi (2009), Feminizm, İstanbul: YKY sayı 58
Irigaray Luce (2014), *Başlangıçta Kadın Vardı*, İstanbul: Pinhan Yayıncılık
Lacan Jacques (2015), *Fallusun Anlamı*, İstanbul: 645 yayınları
Le Guin Ursula K. (2008), *Kadınlar, Rüya-lar Ejderhalar*, İstanbul: Metis Yayınları
Paglia Camile (2004), *Cinsel Kimlikler*, İstanbul: Epos Yayınları
Türkçe Sözlük (2009), İstanbul: T.D.K
Varlık Dergisi (2015), Hayatta ve Edebiyatta Yıkılmamak; Kadın Şiddet Şiir, İstanbul: Varlık Yayınları

YAZAR

“... Dünyaya sahip olma çabamızla onu kısırlaştırdık, kendi sözcüklerimizin içine hapsettik. Hükmeden artık biziz. Söz bizim!” Gündüz Vassaf, *Cehenneme Övgü*.

Yazıya ısınmanız adına kavramsal yelpazemize açıklamalar getirip onları bir zemine oturtmakla başlayabiliriz. İlk olarak dil ile eylemi anlatmak istiyoruz. Dil ve eylemi bu kadar önemli yapan şey dil ile eylemin ayrılmaz bir varlığa sahip olmasıdır; çünkü dil, eylemi insanlar arasında var eder. Eylemlerimiz aslında dil ile hayat bulur. Sözlerle ifade edilmeyen bir eylem tam olarak gerçeklik kazanmış bir eylem değildir. Bu konuda bize birçok açıklama sunan Hannah Arendt bu kavramsal çerçevede bize yardım edecektir. Arendt, *İnsanlık Durumu* kitabında eylemin nasıl dile bağlı olduğunu açıklarken şunları söyler: Kendimizi insanî dünyaya söz ve edimle sokarız (...) Yani, sözsüz eylem, ortada eyleyen kalmayacağı için artık eylem değildir. Eylemin faili ancak aynı anda söylemde bulunuyorsa var olabilir (Arendt, *İnsanlık Durumu*, 2016). Aynı zamanda eylem ve dilin karşılıklı etkileşimi kendi içinde birçok sonuç doğurur. Örneğin kötülük çerçevesinde düşürsek, yapılan kötülüğü dile getirmemek bizi vicdanen karşılaşmaktan korktuğumuz düşüncelerden korur. Dilsiz kötülük yapılmamış kötülüktür.

Eylemlerimizi şekillendiren bir diğer şey de düşüncedir. Düşünce ise dilden beslenerek eylemlerimiz hakkında düşüncelerimizi ve düşünme tarzımızı etkiler. Dil edinmeden ormanda büyüyen çocuklar üzerinde yapılan çalışmalarda görüldüğü üzere bizim anladığımız şekliyle dil kullanmadan ilkel düzey dışında düşünme becerisi geliştirilemez. Karmaşık ve düşünme gerektiren eylemler olmaktan uzak, sadece yaşamsal faaliyetleri gerçekleştirmeye yarayan eylemler gözlenir (1). Buradan da çıkarabileceğimiz üzere, insanlık tarihi düşünceyle dil arasında inkâr edilemez bir bağ kurmuştur. İnsanlık ve eylemlerimiz dil üzerine kuruludur. Dil eylem taşır.

Kötülük

Kötülük hakkındaki tartışmalar eski zamanlardan bugünlere kadar gelmiştir. Fakat II. Dünya Savaşı ve terör çağı bildiklerimizi ve entelektüel birikimimizi aşarak bizde yeni düşünceler oluşturmıştır. Aristoteles ve Platon'un kötülükle ilgili fikirlerini almak için kötülüğü ne ile veya nasıl tanımladıkları-

na bakmakta yarar var çünkü bu ayrım onların düşüncelerinde hayati bir fark yaratıyor. İki düşünürü göre kötülük ontolojik olarak iyilikten ayrı bir yerde bulunmaz. Bu düşünceden hareketle kötülük aslında iyiliğin azlığı veya yokluğu olarak değerlendirilir.

“Tanrı kötülüğü engellemek istiyor da gücü mü yetmiyor? O halde Tanrı güçsüzdür. Tanrı gücü yetiyor da kötülüğü engellemek mi istemiyor? O halde Tanrı iyi değildir. Tanrı hem güçlü hem iyi ise dünyada bu kadar kötülük nasıl var olabiliyor?” sorularına aşina-yızdır. Leibniz bu paradoksal sorulara oldukça ilginç bir cevap vermiştir. Leibniz’in teodizesi bize kötülüğün de Tanrı’nın ta kendisinden geldiğini söyler. Bu bir denge yaratma işidir. Her şeyin kaynağı Tanrı’dır ve o mümkün olan dünyaların en iyisini yaratmıştır. Bu elbette ki onun iyi niyetindendir, çünkü dünyada var olan kötülüklerden biricigi bile eksik olsaydı ne dünya üzerinde yaşadığımız şekliyle var olurdu, ne de bizler aynı insanlar olurduk. Dünyadaki her şey, iyilik ve kötülük ve bu ikisinin tüm sonuçları karmaşık bir zincirleme yapıyla birbirlerine bağlıdır; zincirlerden birinin yerinden oynaması demek diğer her şeyin, iyiliğin de yerinden oynaması demektir. Yani Tanrı günaha fırsat tanıdığına bunu bilgelik ve erdeminden hareketle yapar (Leibniz, 2017).

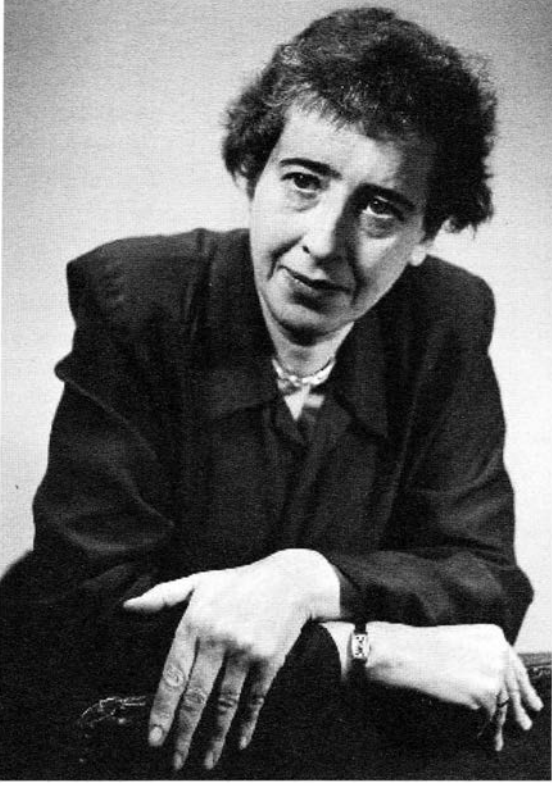
Madem böyle muhteşem bir armoninin içinde insan ve olabilecek dünyaların en iyisinde, peki neden Tanrı insanı seçimlerinden ötürü cezalandırıyor? Burada gerçekten insanın özgürlüğünden bahsedilebilir mi? Leibniz teodizesinde görülen iyilik ve kötülüğün optimal durumu insan özgürlüğüne yer bırakmamasıyla birlikte, iyilik ve kötülük kavramlarını da tamamen tanrısal kadere bırakması Schelling tarafından eleştirilir. Kötülüğü anlamlandırmanın tek yolu onu iyilik zemininde değil, tek başına ve pozitif bir varlık olarak ele almaktır. Ona göre iyiliğin sahibi her ne kadar Tanrı olsa da yeryüzü kötülüğe sahip olabilir.

Evrimsel zemine paralel bir açıklama yapan Spinoza ise iyilik ve kötülük kavramlarını tamamen insanların kendi kendilerine oluşturduğu bir kıtas olarak görmektedir çünkü Spinoza’ya göre sürekli devinen ve bir akış içinde bulunan tabiatta insanın varlık mücadelesi verdiğini düşünmüştür. Bu durumda ise insanın yönelimleri başat bir faktör olarak ortaya çıkmıştır. Bu matematik dolayısı ile de kendine yararlı olana yönelmiş ve onun gücünü azaltan ve yararlı olmayandan ise uzaklaşmış; yöneldiğine “iyi”, kaçındığına ise “kötü” demiştir. İnsanlar, diğer insanları ve şeyleri bu modele göre değerlendirmiştir; yani iyi ve kötü, insanın kavram kurma, doğadan alıp insan zihnine yerleştirme gücünden farklı bir

kaynağa sahip değildir. Spinoza’ya göre insan aynı zamanda arzu ve güç ile şekillenmiştir. Akıl ve mantık ile hareket ettiği kadar arzu da insanda harekete geçiricidir ve aslında yıkıcı arzular, kaynağını akıl ve mantıktan alan arzuların çok daha güçlüdür. İnsanın hayatta kalmak için gücünü devrettiği toplum ve koyduğu ahlak kurallarının aksine doğa, insanın arzularını yerine getirmesini sınırlamaz. Arzuların bastırılmasını isteyen ve akıl ile hareketi uygun gören yine insanın kendisidir Spinoza’ya göre. İnsan kendi varlık mücadelesinde sıkıştığı bu yerden varlık mücadelesini topluma devreder; toplumsal iyi ve kötü değerleri yaratır. Toplum içindeki bu armoniyi bozan veya ondan uzaklaşan kötüdür bu kez.

Nietzsche de kötülük konusunda düşünce üreten bir diğer filozoftur. Batı felsefesi eleştirisine soyunan Nietzsche ilk olarak iyilik ve kötülüğün karşıtlık içinde anılmasını sorgulamaya başlamıştır çünkü Nietzsche’ye göre iyilik ve kötülük arasındaki karşıt ilişki, insanın kendini koruma dürtüsü dolayısıyla ortaya çıkmıştır. Yani iyilik ve kötülüğün zıtlığından beslenen Batı düşüncesi, bu iki zıt kavram dışında başka hiçbir bilinmeze olanak tanımaz. Buna sebep olarak Nietzsche, bilinmeyen bir şeyi, bilinen bir şeye dayandırmanın hafifletip, sakinleştireceğini, tatmin edeceğini, ayrıca bir güç duygusu vereceğini belirtir. Bilinmeyenle birlikte tehlike, huzursuzluk, endişe gelir... “İlk içgüdü rahatsız edici durumları ortadan kaldırmaya yöneliktir” (Talay, 2017). *İyinin ve Kötünün Ötesinde* kitabında ise iyiliğin nasıl temellendirildiğini anlatan Nietzsche, birçok ahlak felsefesinde bencil olmayan davranışların iyi olarak değerlendirildiğini ve zamanla bencil olmayan eylemlerden yararlananların, iyiliği yararda aradıklarını söylemiştir. Ayrıca yarar ve iyi arasındaki ilişki iyi ve kötü değerlerini çıkmaza sokmuştur. Daha sonrasında, genel kanıların tersinden gidip iyi insanın kötü insandan daha değerli olduğundan kuşkulandırıldığına şaşırp iyinin gerileme yaratıp yaratmadığını sorgulamıştır. *Ahlakın Soykütüğü Üstüne* kitabında ise iyi ve kötü arasındaki ilişkiyi daha derinlemesine araştırmıştır. Bu kitaptaki etimolojik yaklaşım iyi değerini veya kavramını soyluların kendini olumlamak adına kullandığı ifade olarak görüyoruz. Örnek verecek olursak Almanca “iyi” kelimesi Tanrı’yla ilişkili olan şeye veya Tanrı’yla ilişkisi olan insan ırkını işaret etmektedir. Nietzsche’nin bu konuda ilgisini çeken ise soyluların bir başkası tarafından bağımsız olarak kendi adına bir değer yaratmasıdır. Bu düşünceyle efendi/köle ahlakı yaratan Nietzsche köle ahlakını bir reddetme olarak görür. Yani efendinin yaptıklarını onaylamayarak değer yaratmaya çalışır. Onun iyi kavramını belirleyen efendi gibi olmamak

iken, efendi kendi eylemini olumlayan kişidir. Sonuç olarak Nietzsche'nin söylemlerine göre "hükmeden -efendi- olarak kendisini belirleyen, olumlayan ve şeylere onur verendir (...)" Yani bu sebeple de iyi ve kötü değerini kendi yaratan özgür ruhtur (Talay, 2017).

Hannah Arendt

Kötülükten bahsederken insanlık tarihinde yaşanan en sarsıcı kötülükten ve onu anlamlandırma çabalarından bahsetmeden geçemeyeceğimizi düşündük. Arendt, ortaya attığı sırada çok tepki çeken fıkırsızlık tezini kötülüklerin en tehlikelisi olarak tanımlamıştır. Yahudi soykırımı sırasında Auchschwitz'de görev alan Adolf Eichmann "nihai çözüm"ün uygulanmasında görev alması dolayısıyla Kudüs'te yargılanmıştır. Yaptığı işleri sıradan bir devlet memurunun her gün rutin işlerini yerine getirmesi kadar alelade bir iş olarak görüp, sadece emir-komuta zincirine itaat ettiğini söylüyordu. Hatta aksine Yahudi akrabaları olduğundan ve onlarla hiçbir problemi olmadığından bahsediyordu. Arendt'i ve davada yer alan herkesi şaşırtacak kadar sıradan bir suçluydu Eichmann. Arendt, pek çok psikiyatrin onun hakkında "normal" raporu verdiğini ve hapisane papazının onun pozitif fikirlerle sahip olduğunu tespit ettiğini söyler (Johnson, 2013). Arendt'e göre Eichmann bütün totaliter rejimlerde olduğu gibi, düşünme yetisi elinden alınmış ve ne kadar korkunç olursa olsun emirleri sorgulamadan yerine getiren

bir köre çevrilmişti. İşte burada Arendt'in kötülük anlayışı oluşmaya başlamıştır. Arendt'in Eichmann örneği üzerinden anlattığı kötülük, düşünme ile bağlantılı kurgulanmıştır. Eichmann'ın kötülük yapması onun düşünme konusunda kabiliyetsizliğinden kaynaklanır. Ahlak kurallarını çok iyi bilen bu adam kesinlikle bir aptal değildi, fakat daha kötüsü fıkırsızdı, düşünmekten acizdi. Başkasının yönlendirmesi olmaksızın ne yapacağını, ne diyeceğini bilemiyordu ve bu yüzden sürekli basmakalıp laflar edip duruyordu.

Dil ve Düşünce

Dil ile karşımıza bir aktarım fiili çıkar, bu aktarım birçok şeye ev sahipliği yapar ve düşünce de bunların başında gelir. Dil, bugün bizim bildiğimiz şekliyle insanlığın var olabilmesinin temelidir. Bugünkü şekliyle insanlık, deneyimlerini ve sayısız kültürünü, tarihini ve düşüncelerini sonraki nesillere aktarabilen; kendinden önceki nesillerin bıraktığı mirasın farkında olan ve kendini şimdide dil ile var eden bir tür hâline gelmiştir. Hayvanların insan diline yaklaşamayan ilkel iletişim sistemleri, bu şekilde bir bilgi aktarımına, dahası bir bilgi oluşumuna izin vermez; onlar şimdide kalır. Dil tarihsel varlığın temelini oluşturur (Mengüşoğlu, 1992).

Bu bağlamda her dil hatta her sözcük bir sosyoloji ve tarih taşır ardında. Örneğin, İskender Savaşır "berket" kelimesinin cahiliye döneminde çölün kutsal ruhuna işaret ettiğini, bunun nasıl günümüze kadar değişip geldiğini ve düşünceyi nasıl taşıdığını göstermiştir. Bunun gibi örneklerden çıkarılacak sonuç "dilin varlık-yapısı ile bütün var olan şeylerin yapısı arasında bir karşılıklı bağ olmasıdır" (Mengüşoğlu, 1992). Bu sayede dilin öğeleri varlığın öğeleri üzerinde bir saptama gücü elde eder.

Doğada tek başına veya küçük sürüler hâlinde hayatta kalamayan insan bir toplum yaratır ve biz de güçlü olanın değil, güçsüz olanın böylece hayatta kaldığına kendi deneyimlerimizle tanık oluruz. Güçsüz olanın hayatta kalmasına olanak sağlayan bu sistem ise toplumdur. Birbirine böylesine bağımlı bu tür, karmaşık dil sistemleriyle iletişim kurmuştur, böylece dil sayesinde yalnız olmaktan kurtulur. Levinas'ın iyilik ve kötülük kurgusunda önemli olan etik öznesine benzemeye başlar artık. Değer yargıları, ahlakî kurallar, iyi ve kötü tanımlarıyla beraber dil ile ilmek ilmek kültürler işler tarihe. Platon'a göre insan bir şeyi düşünmeye başladığı zaman, sesli konuşma olmaksızın kendi içinden anlatmaya çalışır. Daha önceden değindiğimiz gibi bir aktarma çabası görülebilir burada. "Düşüncelerin iletilmesini sağlamak için kelimelere başvurur toplum; kelimelerle görüp,

kelimelerle düşünür (Mengüşoğlu, 1992). Düşün-
lenleri aktarmak yalnızca dil ile varlık dünyasına
bakmak ile gerçekleşir. Platon'a göre bu bağ ihmâl
edilmemelidir, çünkü düşünce ve dil arasındaki ha-
yatî bağ ihmâl edilirse başkalarının diliyle yaşayan
klişeleşmiş sözlerden daha fazlası beklenemez. Yani
bir yanda insana birçok şeyi armağan eden bir yan-
dan da birçok şeyi kısıtlayan bir olgu söz konusudur.

E. Sapir ve öğrencisi B. Whorf diller arasında olu-
şan görelilikten bahseder. Bu göreliliğin kaynağı,
anadilimizin düşündüğümüzden aslında daha fazla
düşüncelerimizi şekillendirmesidir. Her bir dil kendi
içinde dünyayı algılayışımızı şekillendirir ve bunun
sonucunda farklı anadillere sahip insanlar aynı de-
neyimleri farklı algılar, farklı yorumlar ve farklı dile
getirirler. Sapir-Whorf hipotezi, dil düşünceyi şekil-
lendirir der; farklı dillere ait gramer yapıları ve dille-
rin kendilerine özgü kavramları bize belli düşünme
şekilleri sunar. Humboldt da benzer şekilde “Diller
arasındaki farklılık yalnızca seslerde ve işaretlerde
değildir, aynı zamanda dünya görüşlerindedir” di-
yerek bu akıma katılmıştır (Deutscher, 2013). Fakat
ifade ediliş şekli farklı olsa da deneyimlenen edimler
farklılık gösterir mi diye sorabilirsiniz. Örneğin yağ-
muru bir İngiliz ile bir Uzak Doğulu farklı mı dene-
yimler veya algılar?

Franz Boas ve Roman Jakobson birçok yönden Sa-
pir-Whorf'ten daha berrak bir anlayış sunuyor.
Boas-Jakobson'a göre dillerin şeması veya gramer,
kullanıcılarını egemenliği içine alır. Bu sayede Sa-
pir-Whorf hipotezinin aksine dil rastlantısal bir
şekilde değil, aktarmak zorunda olduklarımız ta-
rafından bizi şekillendirir. Bir başka deyişle, diller
arasındaki göreliliğin sebebini konuşanları ifade
etme imkânı tanıdığı şeylerde aramak yerine, ifade
etmek zorunda bıraktığı şeylere odaklanır. Örne-
ğin “Yaban domuzları oradan geçmiş” dediğimizde
herhangi bir soru işaretine yer kalmadan aktarılacak
istenileni anlarız. Fakat Amazon'un yağmur ormanla-
rında yaşayan Matseslerin dili böyle bir ifadeye izin
vermez. Matses dilinde geçmiş zamanda olmuş bir
şeyi anlatmak için olayı ne kadar zaman önce fark
ettiğinizi ve olayın ne kadar süre önce gerçekleştiğini
düşündüğünüzü gramer yapısına gömülü bir halde
anlatmanız zorunlu kılınır. Çünkü Matseslerin yağ-
mur ormanlarında hayatta kalmalarının yollarından
birdir bu; ifade etmek zorunda olduklarımız sosyo-
lojik alanımızdan ve yapıımızdan beslenir. Eğer bir
dili konuşanlar konuştuklarında ve konuşulanları
dinlediklerinde belirli şeylere dikkatini yönlendirir
veya yönlendirmiyor ise bu, konuşma alışkanlı-
ğından başlayarak zihin alışkanlıklarına dönüşür ve

bunun bellek, algı, çağrışım üzerinde etkileri olur.

Sonuç

İnsan dil ile düşündüğü gibi, dil ile eyley; her eyle-
mimizin düşünce dünyamızda, dolayısıyla dilde bir
yansıması olur. Fakat dile yansıması, insan ancak
eylemleriyle, kötülük bağlamında ise yapıp ettiği
kötülükle karşı karşıya gelmesi ve onu görmezden
gelmemesi ile gerçekleşir. Nazi döneminde “Yahudi
evidir” veya “Bu ev Yahudilerden arındırılmıştır” ta-
belaları bunun bir örneğidir. Yahudilerden arındırıl-
mış demek, “Yahudileri kurşuna dizdik” veya “Gaz
odalarında zehirledik” gerçekliğini çağrıştıran, bizi
bunları düşündürmeye zorlayan hiçbir öge içermek-
tedir. Arendt ise bu konuya ilişkin, yapılan ey-
lemden veya vicdandan kaçma ve ondan kurtulma
isteginden bahseder.

Bir başka örnek yine Nazi Almanyası'nda karşımıza
çıkıyor. O dönemde dilin bu gücünün farkına varan
otorite, emir-komuta zincirinde ve yazılan raporlar-
da kullanılmak üzere, dil kuralları içeren bir kitapçık
dağıtmıştır. Verilen bu kurallar, insanların düşün-
celerinde kötülük yapmış olduklarına dair hiçbir
şey çağrıştırmamaktadır. Örneğin “niahi çözüm” ve
“özel tedavi” gibi kelimeleri “öldürmek” yerine kul-
lanmışlardır. Burada herkes için düşünen bir dil söz
konudur (Klemperer, 2013). Dil düşünce etkileşimi
bu dönem için çok hayati bir güçtür çünkü bizim iddiamıza
göre, dil ile neyi düşünmemiz gerektiği veya neye dü-
şünmeye zorlandığımız eylemlerimizde kendini gös-
terir. Nitekim Klemperer de böyle düşündüğünden
olacak ki nazizmin ve Nazi düşünce alışkanlığının
sonlanması için birçok faktörün yanında, beslendi-
ği zemin olan “nazizmin dili” de ortadan kalkmalı
idi, ifadelerini kullanmıştır (2013). Bütün bunlardan
anladığımız kadarıyla, dil sadece düşünceleri değil,
eylemleri de kontrol edebilen bir güce sahiptir. Ve
bu güç, işlevselliğiyle kişisel ilişkilerde olduğu kadar
toplumsal hayatımızda da kendini hissettirir.

Dipnotlar

(1) Bkz. Mary Losure, Wild Boy: The Real Life of the Savage of
Aveyron.

Kaynakça

- ALBAYRAK, M. B. (2017). Schelling'in İnsan Özgürlüğünün Özü
İncelemesinde Kötülüğün Gerçekliği. *Cogito*, 53-69.
- ARENDR, H. (2009). *Kötülüğün Sıradanlığı Adolf Eichmann Ku-
düs'te*. İstanbul: Metis.
- ARENDR, H. (2016). *İnsanlık Durumu*. İstanbul: İletişim.
- ARMANER, T. (2007). Kötülüğün Hiçliği: Spinoza. *Cogito*, 39-52.
- DEUTSCHER, G. (2013). *Dilin Aynasından Kelimeler Dünyamızı
Nasıl Renklendirir?* İstanbul: Metis.
- İSKENDER, S. (2000). *Kelimelerin Anayurdu ve Tarihi*. İstanbul:
Metis.

JASPERS, K., & Arendt, H. (2017). Arendt-Jaspers Mektuplaşması. *Cogito*, 152-155.

JOHNSON, P. A. (2013). *Arendt Üzerine*. Ankara: Sentez Yayıncılık.

KLEMPERER, V. (2013). *LTI Nasyonal Sosyalizmin Dili*. İstanbul: İletişim.

LEIBNIZ, G. W. (2017). Teodize. *Cogito*, 31-38.

MENGÜŞOĞLU, T. (1992). *Felsefeye Giriş*. İstanbul: Remzi Kitabevi.

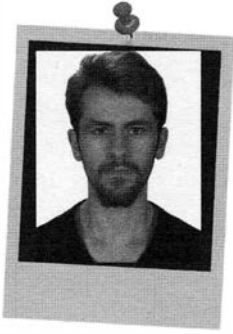
ŞAHİN, E. G. (2017). Mr.Hyde'in Truva Atı olarak Dr.Jekyll. *Düşünbil*, 21-23.

ŞİMŞON, E. (2017). Kabilin İlgisizliği: Levinas'ın Düşüncesinde Kötülük Sorunu. *Cogito*, 109-123.

TALAY, Z. (2017). İyinin ve Kötünün Ötesinde Özgür Ruh. *Cogito*, 70-84.

VASSAF, G. (1997). *Cehenneme Övgü - Gündelik Hayatta Totalitarizm*. İstanbul: İletişim.

YAZAR

Emircan Saç

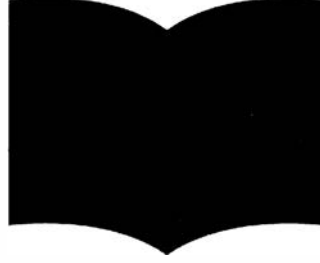
Başlıca araştırma alanları siyaset bilimi ve ekonomi alanlarında yoğunlaşmıştır. Son zamanlarda, özellikle Ortadoğu çalışmaları, insan hakları, popülizm, ütopya, makro-ekonomi konularıyla ilgilenmektedir. Birçok dergiye yazılar yazmış. Economist dergisinin ve Dünya gazetesinin müdavimidir.

YAZAR

Yaren İpek

Başlıca araştırma alanları kişilik psikolojisi ve felsefedir. Evrimsel psikoloji, ahlak felsefesi ve varoluşçu felsefe ilgi alanlarıdır. Bunun yanında fizik, biyoloji ve siyaset alanındaki gelişmeleri güncel olarak takip etmektedir. Akademik amaçla yazılmış birçok yazısı bulunmaktadır. Bilimsel ve felsefe konulu kitaplar okumaktan, bilim-kurgu roman ve filmlerinden hoşlanır. Boş vakitlerini spor ve çeşitli dergiler okuyarak değerlendirir.

“İnsan topluluklarının başarılarının ve her şeyden önce kültürün mümkün ve var olabilmesinin ilk şartı, dil topluluğudur. Kültür başarılarına rastladığımız her yerde de, onun ön şartı olarak dili buluyoruz” (1).

Dil, sonsuz sayıda anlamlı cümle yaratmak amacıyla sembolleri (kelimeler ve ifadeler) oluşturup değiştirmek için kullanılan karmaşık kuralları öğrenip uyguladığımız özel bir iletişim yöntemidir. Dil, kavram oluşumu ve düşünme birbirini besleyen ve destekleyen süreçlerdir. Dil, her biri kendine özgü bir kültürü olan toplumun üyeleri tarafından kullanılır. Akrabalık ilişkilerini, hayvanlar alemini, renkleri, yiyecekleri ve doğal dünyayı da içine alacak şekilde, toplumların çevrelerini nasıl tasnif ettiklerini ve değerlendirdiklerini gösterir. O nedenle kullanılan dilin dilbilimsel anlamı kadar kültürel anlamının da –o dili kullanan bireyler tarafından– karşılıklı olarak anlaşılması sağlıklı bir iletişimin sağlanabilmesi için son derece önemlidir. Dil, kültürü bir kuşaktan diğerine aktaran temel kültürel üretim yoludur. Dil-kültür ilişkisi gerek dilbilimde ve gerekse de sosyal bilimlerde yaygınlıkla kabul edilen bir yaklaşımdır.

Dil: Yapısı ve Özellikleri

Her dil, düzenli ve örgütlü bir yapıdır ve bütün insan dillerinin bazı ortak özellikleri ve bunları düzenleyen kuralları bulunmaktadır. Bütün konuşma dilleri seslerden oluşur ancak hiçbir dil insanların çıkarabildiği farklı seslerin tamamını kullanmaz. Fonolojik (ses bilgisi) kurallar, bir dilde kullanılan sesleri ve onların nasıl birleştirildiğini gösteren kurallardır. Morfolojik (biçim bilgisi) kurallar, bir dilin anlamlı ses birimlerini oluşturma ve sözcük oluşturmak üzere bir araya getirme kurallarını belirlerler. Bir başka kural sistematığı olan sentaks (söz dizimi) ise sözcükleri, uygun sözcük grupları ve anlamlı cümleler oluşturmak üzere birleştirme yollarını içermektedir. Dillerin sentaks kuralları arasında farklar bulunabilmektedir. Konuşulan bir dili anlamak için şüphesiz o dille ilgili fonolojik, morfolojik, sentaktik ve semantik bilgilere sahip olmak gerekir. Ancak pragmatik bilgi de önemlidir.

Düşünceler, sanki zihnin dili gibidir. Yoksa dil mi zihnin düşüncesidir? Aslında dil ve düşünce bağlantısı, düşüncenin kaynağının ne olduğu veya dil olmadan düşünce olabilir mi tartışmalarını içinde

barındırmaktadır.

“Wittgenstein’in sınır çizgilerini belirlemek istediği yer düşünme değil fakat düşüncelerin dile getirilişidir” (2).

Kimi araştırmacılar, düşüncenin dili oluşturduğunu kabul ederler. Dil, önermelerden oluşan düşünceyi ifade edebilmek için tasarlanır, bu yüzden dilin yapısı, düşüncenin yapısını yansıtır.

“Dünya nasıl olguların toplamı ise, anlamlı dil de önermelerin toplamıdır. Önermeler yalın önermelerin doğruluk fonksiyonları; terimler de dilin temel oluşturucu unsurlarıdır. Bu yapıya karşılık gelecek biçimde, dünya olguların toplamından oluşmaktadır. Olgular, olgu durumlarının var olmalarıdır. Olgu durumları da nesnelerden oluşur. Dil çözümlediğinde her bir basamağı, dünyayı oluşturan her bir basamağa karşılık gelir” (3).

Dil Nasıl Edinilir?

İnsanlar bir dili edinmeyi ve kullanmayı öğrenmeyi doğuştan biliyor gibi görünürler. Dil gibi oldukça karmaşık bir sembol sisteminin kolayca edinilmesi biyolojik bir altyapısı olduğu görüşlerinin kabul görmesine yol açmışsa da belki de Tomasello’nun (4) dediği gibi “daha çok türdeşleriyle iletişim kurmak, birbirini anlamak ve birbirinden öğrenmek gibi doğuştan gelen bir başka eğilimin bir yan ürünüdür”.

Chomsky (5), insanların belirli bir zamanda ve belirli bir yolla dil öğrenmeye biyolojik olarak donanımlı olduklarını ileri sürmektedir. Chomsky’nin dil edinim aracı beynin fiziksel bir bölümü değildir ve kuramsal bir yapıdır. Davranışçılar, Chomsky’nin görüşlerine karşı çıkmışlar ve dilin pekiştirmeler yoluyla öğrenildiğini savunmuşlardır. Çocuk belirli anlamlı sesler, kelimeler, cümleler çıkardığında çevresi tarafından pekiştirilir ve böylece dil edinilir. Dolayısıyla dil tamamen çevresel etmenler yoluyla edinilmiştir.

Dil Nereden Gelir?

Bütün çocuklar dil gelişimi sürecinde benzer yolları izlemektedirler. Yapılan araştırmalarda, doğumdan 6. aya kadar bebeklerin hangi dilde olursa olsun heceler arasındaki farklılıkları ayırt edebildikleri ortaya konulmuştur. Bebekler 2-4 ay civarı, cıvıldaama sesleri çıkarırlar. Tek sözcükleri söyleme 1 yaşından sonra görülür. 18 aylık bir çocuk 50 kadar sözcükle konuşabilir. Ancak 2 yaşına geldiğinde kelime dağarcığı yaklaşık 200 sözcüğe kadar çıkmaktadır. İki sözcüklü yapılar oluşturma, genellikle 18-24 ay arası başlamaktadır. Cümleler yaklaşık 3 yaştan sonra

daha karmaşık hâle gelir. Dolayısıyla çocuklar dildeki morfolojik ve fonolojik kuralları çözümlemeye başlarlar. 6 yaşına gelmiş bir çocuk, dil kullanımına ilişkin bütün temel yapı ve kuralları kazanmıştır; gündelik bir konuşmayı sürdürebilecek yeterlikte bir kelime dağarcığı edinmiştir ve bir konuşmayı tutarlı bir şekilde sürdürebilir.

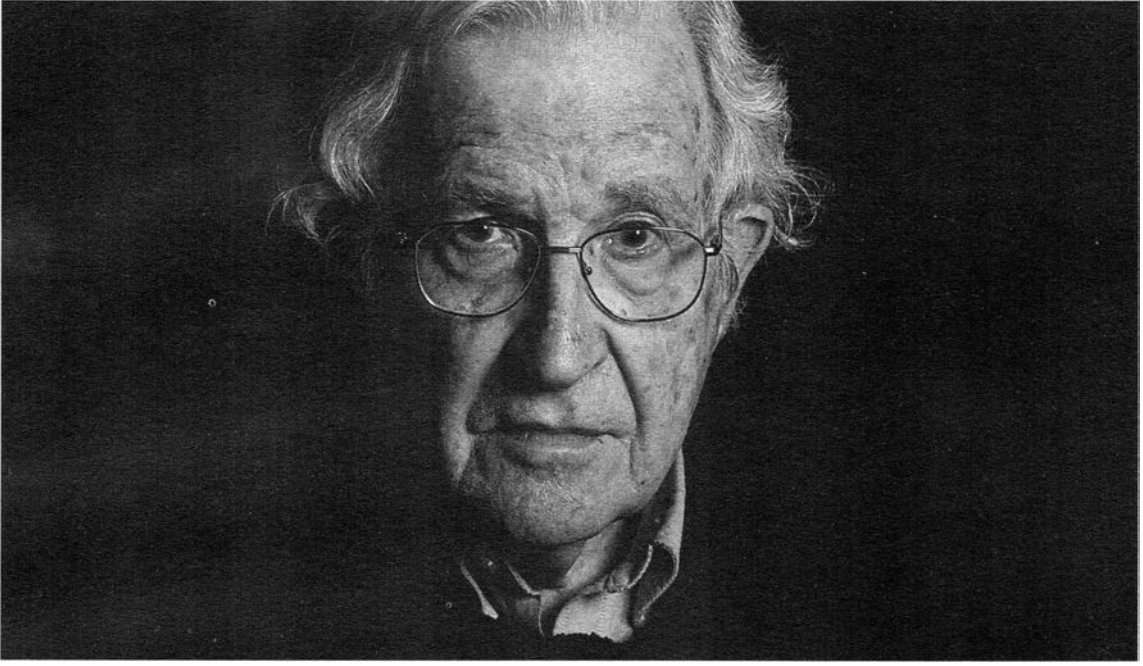
Aslında semantik ve pragmatik kuralların karmaşıklaşması açısından dil gelişiminin yaşam boyu sürebileceğini kabul etmek mümkündür.

Dil Felsefesi Açısından Anlam

Anlam, dil felsefesinin en bulanık ve üzerinde belirli bir uzlaşımaya varılamayan terimlerinden bir tanesidir. Chomsky’nin ve Quine’in belirtmiş oldukları gibi, dilbilimcilerin ve dil filozoflarının sıkça kullanılarak her şeye uyguladıkları bir terim olmasına karşın, anlam hakkında çok az şey biliriz.

“Platon’da anlam nedir?” sorusuna cevap olarak “anlam sözcüğün işaret ettiği nesnedir,” açıklamasını getirmek yeterli olmayacaktır. Çünkü Platon, belirgin bir biçimde özel adlar yani kişi ve yer adları ile genel adlar (ortak adlar) arasında bir ayırım yapmamıştır. Kratylos da kişilere ve kahramanlara verilen adlar ile cinslere ve niteliklere verilen adlar arasında bir farklılık olduğuna değinmiştir. Genel adların anlamının Platon’da işaret edilen idealar olduğu söylenirken zihnin idealar hakkındaki bilgisini ve kavrayışını gözden uzak tutmamak gerekir. Platon’da dili anlamlı olarak kullanan ve nesneleri doğalarına uygun olarak sınıflayan zihindir. Zihin, nesneleri sahip olduğu idea bilgisiyle sınıflar. Zihnin sahip olduğu bu idea bilgisi olmadan dünya nesnelerine anlam vermek ve dünya nesneleri hakkında anlamlı konuşmak imkânsızdır. O halde Platon’da anlam, işaret edilen nesne olduğu kadar, işaret edilen nesnenin zihnimizdeki kavranılışı ve bilgisidir. Zihin, sahip olduğu bu kavramlar veya anlamlar sayesinde gerçeklik dünyasını anlamlı olarak kurar ve gerçeklik dünyası hakkında anlamlı olarak konuşabilir. Demek ki Platon’un anlam öğretisinde adlar, sadece işaret edilen nesnelerin yerine kullanılan işaretler olmakla kalmayıp aynı zamanda işaret edilen nesnenin kavramını veya anlamını da temsil ederler. Platon’a göre, dili kullanan bireyler, yasaya (*nomos*) ve kurallara uygun olarak, kullandıkları sözcüklere belirli anlamlar ve görevler yüklerler. Birbirimizi anlayabilmemizin temeli, sözcüklere aynı anlam ile görevi vermemize bağlıdır.

“Frege der ki: Kuralına göre kurulmuş her önermenin bir anlamı olmalıdır; ben de diyorum ki: Olanaklı her önerme, kuralına göre kurulmuştur; bir

anlamı da yoksa bu, bizim onun oluşturuca ögelelerinden bazılarına yönletim vermemiş olmamızdan dolaydır. (Bunu yapmış olduğumuzu sansak da.)” (6).

Wittgenstein, felsefeyi bilimin ifadelerini mantıksal yapıları bakımından değerlendiren bir uğraşı olarak karşımıza çıkarmaktadır.

“Felsefede ne temelde duran bir önermeden tüm-dengelim ile çıkarılmış olan önermeler zincirine ne de bunların kendisinden türetildiği temel önermeye izin verilmektedir. Felsefede hiçbir ifade diğerinden daha yukarıda ya da aşağıda değildir; onun tüm ifadeleri aynı düzlemde. O ne bir aksiyom ne bir dogma ne de bir hipotez içerir. Wittgenstein’a göre felsefede, diğerlerine göre mantıksal ya da epistemolojik önceliği olan hiçbir ifade yoktur” (7).

Sofistlerde Dil Anlayışları

Dil, sofistlerin büyük önem verdiği konudur, çünkü eğitici yanlarıyla doğrudan ilgilidir. Dili güzel kullanabilme ve etkileyici konuşma üzerine çalışmaları, onları dilin kökenlerine yönelik araştırmalara yöneltmiştir. Sofistlere göre sözcüğün seslendirilmesi ile sözcükten anlaşılan bütünüyle uzlaşımsaldır. Sözelimi “elma” dendiğinde ağaç dalındaki meyvenin anlaşılması bütünüyle uzlaşımsaldır. “Elma” yerine “melma” da denilebilirdi. Dolayısıyla adlandırma kültürel. Sofistlerin söz konusu görüşü de son derece köktenci bir yaklaşımdır. Sofistlere göre kavramlar bizim zihnimizin soyutlamalarıdır. Algı kişiden kişiye değiştiği için kavram da kişiden kişiye

değişir. Sofistler bu noktada şu soruları ortaya atar:

i. Gerçekliğin bilgisi ile onun dile getirilişi arasındaki ilişki nedir?

ii. Dil gerçekliğin bilgisini başkalarına nasıl iletebilir?

Gerçeklik her bireyin kendi algı kavrayışıyla sınırlıdır. Bu bakımdan herkes için geçerli olacak doğrular ve doğruluk ölçütü yoktur. Madem herkesin üzerinde anlaşabileceği nesnel gerçeklik ve gerçekliğe ilişkin kesin bilgiler yok, o halde sofistlere düşen görev kesin bilgiler yerine işe yarar olanı ortaya koymaktır.

“Felsefede tüm-dengelimler yoktur; o, salt tanımlayıcıdır” (8).

Dipnotlar:

- (1) Porzig, W.; *Dil Denen Mucize*, C. II., Ankara: Kültür ve Turizm Bakanlığı Yay., Çev: Vural Ülke, 1986, s. 6.
- (2) Wittgenstein, L., *Tractatus Logico-Philosophicus*. “Önsöz”, Metis Yayıncılık, 2006.
- (3) Grayling, A. C., *Wittgenstein*, Altın Kitaplar, Çev: Elif Derviş, 2016, s. 29.
- (4) Amerikalı gelişimsel psikolog Michael Tomasello 1950 yılında Florida’da doğdu, yükseköğrenimini Duke Üniversitesi’nde, doktorasını ise Georgia Üniversitesi’nde tamamladı. 1980’lerde ve 90’larda Amerika’da psikoloji profesörü olarak çalıştı, ardından Almanya’daki Max Planck Enstitüsü’ne geçti. Araştırmalarında özellikle insanların bilişsel yeteneklerinin evrimine odaklanarak, insanlarla büyük maymunların bilişsel yetenekleri arasındaki fark ve benzerliklerle ilgili birçok araştırma yürüttü. Çocuklarda dil edinimi konusundaki literatüre de önemli katkılarda bulunmuştur.
- (5) 1928, Philadelphia doğumlu. Halen Massachusetts Teknoloji Enstitüsü’nde Dilbilim ve Felsefe Bölümü’nde profesör olarak akademik çalışmalarını yürütmektedir.
- (6) Wittgenstein, L., *Tractatus Logico-Philosophicus*, Metis Yayın-

cılık, 2006, 5.4733.

(7) Hacker, P. M. S., İçgörü ve Yanılsama: Wittgenstein Felsefesindeki Temalar, 1997, s. 12.

(8) Wittgenstein, L., *Notebooks 1914 – 1916*, Oxford, Basil Blackwell, 1999, s. 93.

Kaynakça:

PORZIG, W.; *Dil Denen Mucize*, C. II., Ankara: Kültür ve Turizm Bakanlığı Yay., Çev: Vural Ülke, 1986.

WITTGENSTEIN, L., *Tractatus Logico-Philosophicus*, Metis Ya-

yıncılık, 2006.

GRAYLING, A. C., *Wittgenstein*, Altın Kitaplar, Çev: Elif Derviş, 2016.

HACKER, P. M. S., İçgörü ve Yanılsama: Wittgenstein Felsefesindeki Temalar, 1997.

WITTGENSTEIN, L., *Notebooks 1914 – 1916*, Oxford, Basil Blackwell, 1999.

YAZAR

Figen Güntürk

Araştırma alanları din felsefesi, tarih felsefesi ve varlık üzerinedir. Dinler tarihi ve varoluşçuluk ilgisini çekmektedir. Sanatduvarı sitesinde sanat içeriği ile ilgili makaleleri yayımlanmıştır. Başta psikoloji ve felsefe kitapları olmak üzere polisiye romanlarından hoşlanmaktadır. Spor ve resim yapmaktan hoşlanır.

THE KILLING OF A SACRED DEER FİLMİNDE YUNAN MITLERİNİN TEKRAR YAZIMI

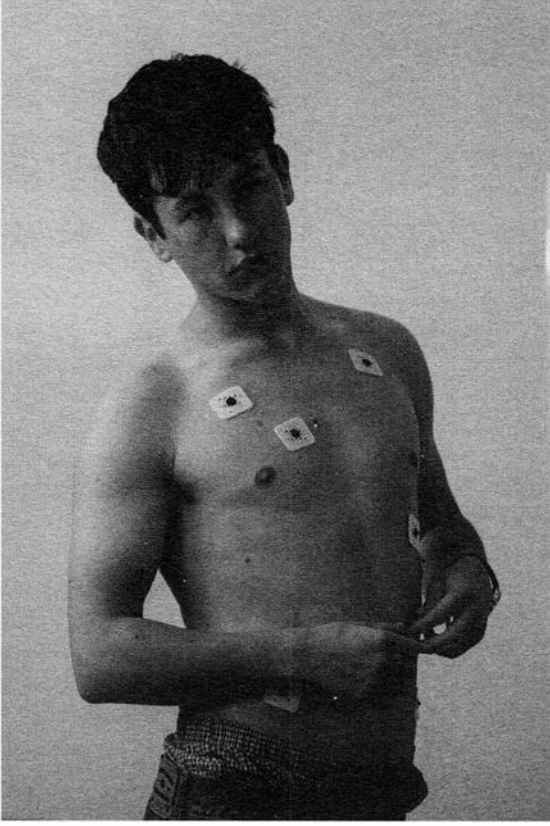
BAHAR VATANSEVER

Yönetmen Yorgos Lanthimos'un filmi *The Killing of a Sacred Deer*, Yunan mitlerinin tekrar yazımıdır. Yönetmen, köklerinin mite dayandığı konsepti alıp, metafizik bir yolla Amerikan burjuva ailelerini eleştirir. Yunan mitolojisinde Truva Savaşı'na gitmek üzere yelken açan Agamemnon ve ordusu, Agamemnon'un Artemis'in kutsal geyiğini öldürmesi yüzünden Tanrıça'nın gazabına uğramış, rüzgârdan muzdarip kalmışlardır. Agamemnon'un durumu düzeltmesinin tek yolu, yaptığı hatanın karşılığında kızını kurban etmektir. Hatasının bedelini ödemezse, tüm ordusu ve ulusu acı çekecektir. En başta kararsız kalan Agamemnon, bu fedakârlığı yapmak zorunda kalır. Iphigenia, babasının hatası için kurban edilmeyi istemektedir fakat, Tanrıça Artemis, Iphigenia'ya acır ve onun yerine bir geyik yerleştirir, böylece Iphigenia, Artemis'in bir rahibesi olur.

Film, tıpkı Murphy ailesinin kaderinin masaya yatırılması gibi, bir kalp ameliyatı sahnesi ile başlıyor. Steven Murphy, diğer bir deyişle modern Agamemnon, kalp cerrahıdır. Kralın, halkının hayatını elinde tutması gibi, Stephen da insanların hayatlarını elinde tutar. Bilim ve akılçılık Steven için birer güç aracıdır. Eşi bir diş hekimi olan Steven Murphy; mükemmel evleri, zıtlıkları sembolize eden edebiyat ve müzikte başarılı kızı Kim ve matematikte başa-

rılı oğlu Bob ile tipik bir Amerikan orta üst sınıf aile babasıdır. Filmin başlarında Steven'in Martin isimli bir gençle garip ilişkisi portre edilir. Steven, Martin'le sürekli görüşmekte ve ona pahalı hediyeler almaktadır. Martin'in kim olduğunu ise ailesinden ve iş arkadaşlarından saklamaktadır. Film ilerledikçe Martin'in, av tanrıçası Artemis gibi, Steven'i kovalamasına, özel hayatında ve iş yerinde sürekli karşısına çıkmasına şahit oluruz. Neticede Martin, Steven'in ailesiyle de tanışarak hayatlarına iyice dahil olur. Bir gün, Bob'un bacaklarının açıklanamaz bir şekilde felç olmasıyla, Martin'in, yaptığı bir konuşma esnasında Steven'in eski bir hastasının oğlu olduğunu öğreniriz. Martin'in babası düzgün bir diyetle sahip olan, egzersiz yapan ve sigara içmeyen bir adamdır. Steven, ameliyata alkol alarak girmiş ve Martin'in babasının ölümüne sebep olmuştur. Martin, bunun karşılığında ancak Steven'in ailesinden birisini kurban etmesinin adil olacağını düşünmektedir, kimi seçeceği işe Steven'a kalmıştır. Steven, birini kurban etmediği sürece ailesinin başı felaketten kurtulamayacaktır. Tıpkı Agamemnon'un Artemis'i gücendirdikten sonra kızını kurban etmek zorunda kalması gibi, burda da babalarının hatasını çocuklardan biri ödeyecektir. Eğer biri ödemezse tüm ulusun muzdarip olacağı gibi, filmde de tüm aile ödemek zorunda kalacaktır. Bu anlayış "dişe diş, kana kan" diye bildiğimiz eski bir anlayışla aynıdır. Mantıkan uzaktır,

intikam temellidir. Babalarının hatalarını çocukların ödemesi Hıristiyanlık'ta da önemli bir konsepttir. Adem'in elma yiyerek işlediği ilk günahı İsa, çarmıha gerilerek ödemiş, kendini kurban etmiştir. Martin, tanrısal özelliklerinin yanı sıra, kafası karışık bir ergen olarak portre edilmiştir. Steven'ın kızı Kim ile yakınlaşan Martin, bir baba figürünün eksikliğini yaşamakta ve Steven'ı ölen babasının yerine koymaktadır. Steven'ı annesiyle tanıştırmış ve karısıyla arasını açmaya çalışmıştır. Freud'a göre oğul, babasını öldürüp yerine geçmek ister. Bunun en büyük örneği de bir diğer Yunan miti olan Oedipus'tur. Oedipus, babasını öldürmüş ve annesiyle evlenmiştir. Filmde baba-oğul çatışması Steven'ın kendi babası ile olan ilişkisinde de yer almaktadır. Oğlu Bob'a verdiği bir sırda Steven'ın küçükken babasının uyku sırasında penisini sıvazladığını ve spermini aktırdığını anlatır. Babasının penisi, baba figürünü ve ve çıkan sperm de baba figürünün katledilmesini, akan kanı sembolize etmektedir. Steven ve Martin arasındaki ilişki de bu bağlamda ikili arasındaki gerginliği arttırmaktadır. Aynı zamanda Kim ile yakınlaşan Martin, Steven'la güç savaşı içindedir.

Film boyunca Steven ve ailesi duygusuz, makineleşmiş diyaloglar kurmakta ve hayatlarındaki her şeyi kontrol eden tipik bir burjuva ailesi olarak yansıtılmaktadır. Birbirlerine iltifatlarında duygu ve samimiyet yoktur. Steven ve eşi Anna yıllarını çalışma-

larına vermiş bilim insanlarıdır. Bu nedenle Steven başlarına gelenin sadece psikosomatik bir hastalık olduğunu düşünmekte ve felaketi inkâr etmektedir. Steven ve Martin arasındaki çekişme akılcılık ve aydınlanma ile mistisizm arasında bir çekişmeye dönüşmektedir. Steven bu tuhaf gencin kehanetleri karşısında kendi zihninde akıldışıyla mücadele eder. Hayatı üzerinde kontrol sahibi olan, rasyonel kararlar vermeye ve mekanik, kuralcı yaşama alışık Steven ancak kendini bırakıp ağladığı, bir duygu belirtisi gösterdiği noktadan itibaren olayları kabul etmeye başlar. Hangi çocuğunu öldüreceğine karar veremeyen Steven, çocukların okul öğretmenlerine danışarak, hangisinin daha iyi olduğu konusunda fikir alır. Öğretmen, Bob'un matematikte başarısını ve Kim'in edebiyatta başarısını över. Kim'in Iphigenia miti üzerine yazdığı başarılı tez, filmin konseptine açık bir göndermedir. Bir lâfiyla çocukların kaderini belirleme gücünü elinde tutan öğretmen, kararsız bir cevap verir. Steven, akıldışıyla mücadele ederken, karısı Anna, Martin'i bir Tanrı gibi görmeye başlamıştır. Çözüm yolu arayan Anna, pragmatik düşünmektedir. Steven'ın iş arkadaşının cinsel isteklerini yerine getirmek pahasına işin aslını, Steven'ın suçlu olup olmadığını sorgulamaktadır. Anna, Martin ile yaptığı bir konuşma sırasında, "Neden kocamın hatasını ben veya çocuklarım ödemek zorunda?" şeklinde sorular sormakta ve Steven'ı suçlu bulmaktadır. Toplumda harika bir imaj çizen bu aile, ilk sorunda parçalanmaya ve birbirine düşmeye başlamıştır. Güçlü imajına ters düştüğü için Steven suçunu kabul etmemekte ve branşı kendisinden düşük olduğu için karısının önerilerini dinlememektedir. Steven güce açtır. Anna'nın Martin'in ayaklarını öpmesi, onun tanrısal güçlerini kabul ettiğini gösterir. Kehanete göre ailedeki bireyler önce felç kalacak, ikinci aşamada yemek yemeyi reddedecek ve son aşamada da gözlerinden kan gelecektir, bu aşamaya gelindiğinde kurtulmaları için çok geç olacağından Steven'ın bir an önce kurban vermesi gerekmektedir. Ergenlikten yetişkin hayatına geçiş yapan Kim'in, Martin'e ailesini geride bırakıp birlikte kaçma teklifi yapması bireyin yetişkin hayatına geçişinde masumiyetini kaybedişini sembolize etmektedir. Teklifi kabul edilmeyen Kim, Iphigenia'nın, babası ve ulusu için can vermeyi istemesi gibi, kurban edilmeye gönüllü olacaktır. Karar vermemekle kaybedilen vakit süresinde Bob üçüncü aşamaya geçer ve gözlerinden kan gelmeye başlar. Martin, kehaneti Steven'a anlattığında ona bıçak hediye eder. Martin'in babasının bıçak altında ölmesi açısından kurban verme eylemi bıçakla yapılmalıdır. Fakat şimdiye kadar hayatı üzerinde kontrol sahibi olan Steven, işi "şans"ın ellerine bırakır ve tüm aileyi salona toplayıp her bi-

rini ayrı koltuğa bağlar. Kendi gözlerini kapatarak, elinde tüfekte olduğu yerde dönen Steven nereye ateş ettiğini bilmeden ateş eder. Kurşun nihayetinde Bob'a denk gelir. Çocukluğun masumiyetini üzerinde taşıyan Bob'un kurban edilişi masum bir geyiğin Iphigenia'nın yerini alması gibidir. Geyik, hem Artemis'in Agamemnon'a gönderdiği kurban oluşu hem de içimizdeki çocukla bağımızı ve saflığı sembolize etmesi açısından sembolik önem taşımaktadır. Neden, ailelerine bu felaketi getiren Martin ile sevgili olan ve ona kaçmayı teklif eden Kim değil de

Bob ölmüştür? Film çarpıcı bir yorumla biter; masum olan, bu bozulmuş dünyada hayatta kalamaz.

Kaynakça

The Killing of a Sacred Deer (2017), Yönetmen: Yorgos Lantimos, Performans: Colin Farrell, Nicole Kidman, Barry Keoghan, Rafferty Cassidy, Sunny Suljic, A24 ve Carzon Artificial Eye.

Iphigenia (2018), Iphigenia:GreekMythology.com

Lincoln, Kevin. (2018), "The Ancient Greek Plays That Explain How The Killing of a Sacred Deer Got Its Title". <http://www.vulture.com/2017/10/the-killing-of-a-sacred-deer-and-greek-myths.html>

YAZAR

Bahar Vatansever

Araştırma alanları, felsefe, mitoloji, anime ve manga üzerinedir. Özellikle Uzak Doğu felsefesi ve Yunan mitolojisi ilgisini çekmektedir. Sinema ve tiyatrun yanı sıra, fantastik, psikolojik ve oluşum romanlarından hoşlanır. Boş vakitlerinde yoga yapmaktan, resim çizmekten ve piyano çalmaktan hoşlanır.

Giriş

Bu yıl pozitivizm hakkında üç farklı yazı yazdıktan sonra biraz daha farklı konulara eğilmenin zamanı gelmişti. Elbette modernite hakkındaki yazılarıma da devam edeceğim. Ancak, bu yazıda sosyolojiden biraz uzak, biraz daha felsefi, biraz daha edebî tarzda sizlerleyim. Bugün Rock müziğin iki farklı ismi üzerinden varoluşçuluğun, Türk Rock müziğindeki yerini irdeleyeceğiz. Bunun içinde biri grup biri şarkıcı olmak üzere iki farklı isme ait iki farklı şarkı seçtim. Bunlardan birincisi, “Duman – Ah”; ikincisi de, “Şebnem Ferah – Can Kırıkları”. Bu iki şarkının varoluşçulukla olan bağlantısını ortaya koymaya çalışacağım bu yazıda anlama dayalı bir irdeleme yapacağım için benim yorumuma katılan veya katılmayan kişilerin olmasını olağan karşılamaktayım. Şarkılara geçmeden önce genel hatlarıyla varoluşçuluk akımının ne olduğuna dair birkaç fikir beyan edelim.

“20. yüzyılın ilk yarısındaki görünümüyle varoluşçuluk, genel olarak bakıldığında, kitle kültürüne, yığın ahlakına tepki gösteren, bireyi kitle ve yığın

karşısında öne çıkarmayı hedefleyen, bireyci bir etik geliştirmiştir. Özel olarak bakıldığında ise varoluşçuluk, Batılı insana Aydınlanma döneminden beri yol göstermiş olan akılcılık, bilimcilik, ilerleme yoluyla daha mutlu bir toplum yaratma idealinin derinden sarsıldığı, açlık, yoksulluk, baskı ve zulmün yaygınlaştığı, iki dünya savaşının yaşandığı bir dönemin ürünüdür” (1). Varoluşçuluk, bireyin kendi iç yaşantısına dönüşünün konu alındığı, yalnızlık, ölüm gibi temaların işlendiği, içinde yoğun anlamlar barındıran bir akım olarak görülebilir. Topluma karşı başkaldırı, yığından uzaklaşma isteği, mutluluk düşüncesine karşılık daha depresif bir duruş bu akımı tanımlayan bazı konulardır.

Bu akımın temsilcileri olarak Albert Camus, Jean-Paul Sartre, Karl Jaspers, Martin Heidegger gösterilebilir. Akımın temellerinin atılmasında ise Søren Kierkegaard, Friedrich Nietzsche ve Arthur Schopenhauer’un büyük etkileri olduğu söylenebilir. Burada bir cümle ile üç yazara değineceğiz. Kierkegaard, varoluşçuluğu, kişinin kendi iç dünyasına yönelmesi, insanın yapayalnız olma durumu olarak;

Heidegger, bireyin kendisini özgürleştirmek için herkesi sıradanlaştıran “man alanı”ndan (kitle, toplum) çıkması olarak; Jaspers ise, kişinin kendi kabuğunu kırma cesareti göstererek yalnızlığa, dolayısıyla kendisine ulaşma mücadelesi olarak düşünür (2).

Duman – Ah

Genel olarak varoluşçuğun ne olduğuna dair kısa da olsa değindiğimize göre Duman’ın şarkısına geçebiliriz. Şarkıyı dinleyip internet üzerinde yorumlayan kitlenin belli bir kısmı (ki bu kısım oldukça çoktur) şarkının anlamının genel olarak aşkı çağrıştırdığına dair hemfikir durumdalar. Yapılan yorumlar incelendiğinde görülecektir ki, sevdiği kişiden ayrılan kişiler bu şarkıdan kendilerine anlam çıkarmaya çalışmaktadırlar. Ancak böyle bir çabanın boşa çıkacağı da açık. Çok az sözle oldukça derin bir konu işlenen bu şarkı oldukça felsefi bir anlama sahip. İlk önce sözlerini aktaralım, sonra da bu sözlerin genel yorumuna geçelim.

“Yarışmadı, yenilmedi,

Açık seçik sizle oynamadı, gerilmedi.

Sanılmasın yine basmış onu bulantılar,

Yanılmasın öyle dalga geçen yabancılar.

Ah! Eğleniyor kendi başına.

Ah! Neşesi yeter.

Ah umurunda mı sandın bu dünya?

Ah neşesi yeter.

Konuşmadı, hiç duymadı,

Açık seçik sizle takılmadı, daralmadı.”

Şarkıya genel olarak baktığımızda, aşk acısının aksine, bireyin toplumdan kendisini soyutlamasını anlatıyor. Elbette yüzeysel olarak bakıldığı zaman, şarkı üçüncü şahsın ağzından anlatıldığı için, şarkı başkasına yazılmış olarak algılanıyor. Ancak burada durum daha farklı. Şarkının yazarı tamamen kendisinden bahsetmekte, ancak bunu refleksiyon ile yapmakta. Diğer bir deyişle, şarkının yazarı burada kendisini nesneleştirmiş ve kendisini dışarıdan gözleme açarak, kendisinin dışarıdan topluma karşı nasıl bir profil çizdiğini üçüncü şahıs ağzıyla anlatmıştır.

Şarkının sözlerini inceleyecek olursak, “yarışmadı, yenilmedi” derken kastedilenin modern öznenin kapitalist toplumda açgözlü, rekabetçi, sadece kendisini düşünen bir benliğe büründüğü vurgulanmaktadır. Fakat şarkıda bahsedilen kişi kapitalizme itaat

eden diğer insanlardan farklı olarak, mal, mülk, şan, şöret için can atmadığını, var olanla yetindiğini (var olandan kasıt yine mal, mülk değil, direkt birey olarak kişinin kendi varoluşu) belirtiyor. Bu noktada aklımıza gelen filozof Schopenhauer oluyor. Ona göre, ün, rütbe, servet gibi gelip geçici dünyevi zenginliklerden çok, kişinin iç zenginliği önemlidir (3). Şarkının girişini şu şekilde inceleyelim bir de: “yarışmadı, yenilmedi, açık seçik sizle oynamadı, gerilmedi”. Yine yapısal açıdan değerlendirecek olursak, şarkının yazarı, kapitalist rekabet ortamından uzak durarak, bu ortamın yarattığı gerilim ve strese de maruz kalmamış oldu.

Şarkının devamı ise şöyle: “Sanılmasın yine basmış onu bulantılar”. Duman grubu net bir şekilde şarkının varoluşçulukla bağlantılı olduğunu ipucunu veriyor. Felsefe ve edebiyatla uğraşanların rahatlıkla anımsayacağı üzere *Bulantı* Sartre’ın kitabıdır. Aynı zamanda bu cümle, Sartre’ın varoluşu anlatırken kurduğu cümleleri andırmaktadır: “Varoluş uzaktan uzağa düşünülebiyecek bir şey değildir. Sizi birden kaplaması, üzerinizde duraksaması, kıpırdamaz koca bir hayvan gibi yüreğinizin üstüne çökmesi gerekir... ya da hiçbir şey yoktur artık” (4). Şarkıyı ayrılık acısı olarak düşünenlerin bu kısmı nasıl yorumlayacakları oldukça muallak. Çünkü açık bir şekilde “bulantı basması” hâli, varoluşçuluk akımına ait bir cümle kalıbıdır. Bu kalıbın farklı bağlamlara sokulması şarkının anlam bütünlüğünü bozacaktır.

Sözlerin devamı ise şöyle: “yanılmasın öyle dalga geçen yabancılar”. Şarkının yazarı burada varoluşçuluğu gayet olumlu bir tutumla ele almış. Genel olarak iki cümle toparlandığında oluşacak cümle şöyle: Dalga geçen yabancılar, onu bulantılar bastığını sanarak yanılmasınlar. Yabancıardan kastın toplum olduğu anlaşılmaktadır. Bir tarafta kendi kabuğuna çekilmiş birey, diğer tarafta bireyin kendisini soyutladığı, ona karşı yabancılaştığı toplum. Bir yanda kişinin kendi varoluşu, diğer yanda o nefret edilen, iğrenilen, utanç verici varlık olan toplum. Toplumdan kendisini soyutlamış birey artık kendi başıdır. Etrafımızda bazen gördüğümüz kendi başlarına takılan insanlar vardır. Ve bazen de bu kişilerle dalga geçilir veya toplum için bu kişiler acınacak, üzülecek haldedir. Hatta bu kişiler çoğu zaman “asosyal” damgası yerler. Oysaki bu kişiler, kendi hâlinde iç dünyasında huzuru kovalamakta, kendi iç dünyasında kendisine eğlenceler yaratmaktadırlar.

İşte nakarat da bunu anlatır: “Ah! Eğleniyor kendi başına. Ah! Neşesi yeter.” Genel kanının aksine, burada başka kişiden söz edilmemektedir. Tam tersine, söz yazarı kendisini şarkının önceki kısımlarında ol-

duğu gibi nesneleştirmeye devam etmiştir. Anlama bakıldığında ise, kişinin kendi başına kaldığı zamanın yüceltildiği görülür. Kişinin kendisiyle geçirdiği vakit en değerli vakittir, şarkı yazarının da dediği gibi, kişinin en eğlendiği zamandır. Toplum içinde olup bulantılar basmaktansa, kendimle takılmanın neşesini yaşarım. Siz istediğiniz gibi birbirinizi çıkar ilişkileri yüzünden harcayın, içi boş konular hakkında saatlerce tartışın, hiçbir şey üretmeden tüketin. Sizin dünyanız umurumda değil! O yüzden sanmayın siz yabancılar, kendi başımayken dünyanın en çok eğleneni ben oluyorum.

Belki de Duman grubu burada, günümüzde yaşanan benlik problemlerinin en önemli nedenine değinmiş olabilir. Günümüzde çoğu insan içinde yaşadığı sorunlarla yüzleşmekten kaçıyor, kitle iletişim aygıtlarına bel bağlıyor, sürekli birileriyle iç içe olmak istiyor, ama asla kendisiyle kalamıyor. Engin Geçtan (5), bunu şöyle aktarıyor: “İnsanlar, dostları, eşleri, sevgilileri, akrabaları olduğu için yalnız olmadıklarına inanıyorlar, ama yine de kendileriyle baş başa kaldıkları anlarda çok daha derinlerde yaşanan soyutlanmışlıklarıyla zaman zaman yüzleşmek durumundalar. Ancak çoğumuz, bu katlanılması zor duyguyu yaşamamak için alışagelinmiş ilişki ayınlerine kendimizi tekrar bırakıveriyoruz ya da cep telefonlarına sarılıyoruz.”

“Kuşmadı, hiç duymadı, açık seçik sizle takılmadı, daralmadı.” Şarkıyı neredeyse tamamladığımız için ilk iki sözü artık yorumlamaya gerek duymuyorum. Ancak, “açık seçik, sizle takılmadı, daralmadı” kısmına kısaca değinmek istiyorum. Şarkıda anlatılan kişi, herkesin sürekli birbiriyle etkileşim hâlinde olmasına karşı, kendi iradesiyle, belli bir farkındalıkla toplumdan kendisini soyutlamaktadır. Kendisi sınırlarını belirlemiştir artık o, varoluşunun nerede başlayıp nerede bittiğini kavrayan bir birey olmuştur bu kişi. Kendi “ben”inin farkına varmıştır, toplum dışına çıkarak. Genel olarak açık seçik ile kastedilen bu. Bu noktada bu şarkının analizini bitirip Şebnem Ferah’a geçelim.

Şebnem Ferah – Can Kırıkları

Yaklaşık iki sayfa Duman üzerine analiz yaptıktan sonra sıra Şebnem Ferah’ta. Yazacağımız sayfa sayısı kısıtlı olsa da, elimden geldiğince Şebnem Ferah’ın “Can Kırıkları” şarkısını da analiz etmeye çalışacağım. Önce sözleri şöyle aktaralım:

“Bu kalabalığın içinde yapayalnız hissetmektense,

Dünyanın bir ucunda tek başımayım.

Kir göstermeyen renklerin siz olsun,

Korkmaktansa bulanıklığın tam içinde bir başımayım.

Benim belki de gizli bir bildiğim var

Elbette ağlarım, benim can kırıklarım var.

Senin gördüğün yanağımdan süzülenler

Asıl içimde, içinde yüzdüğüm bir deniz var.”

Duman’ın “Ah” şarkısıyla karşılaştırıldığında, bu şarkının anlam olarak biraz daha açık olduğu görülür. Yine de, şarkıda açıklığa kavuşturulması beklenen bazı noktalar da bulunmaktadır. Şarkıyı yorumlamaya ilk cümle ile başlayalım: “Bu kalabalığın içinde yapayalnız hissetmektense, dünyanın bir ucunda tek başımayım.” Ferah burada toplum içindeki bireyin konumunu bir yabancı olarak ele almaktadır. Birey toplum içinde herkese yabancılaşmıştır ve bunun sonucu olarak birey kendini çaresiz ve yalnız hissetmektedir. Kalabalıklar içinde yalnızlaşmanın sonucu olarak birey kendi içine kapanmıştır. Çünkü dışarıda kendi varoluşunu anlamlı kılacak herhangi bir şey bulamamaktadır. Kişinin varoluşunu anlamlı kılan şey, yine kişinin kendisidir. Kişinin varoluşu, kendisi için en değerli ve en anlamlı hediyedir. Bu anlamda düşünülecek olursa, Descartes’in “*Cogito ergo sum*” önermesi, kişinin varoluşunu anlamlı kılan eylemlerden biridir. Düşünmek için gürültüden kaçıp kendi iç sesimize kulak vermemiz, varoluşumuzu anlamlı kılacak nadide huzurlardandır. Ve bu huzuru ancak dünyanın bir ucunda, toplum dışında bulabiliriz.

Şarkıya devam edecek olursak, sözler şöyle: “Kir göstermeyen renklerin siz olsun, korkmaktansa bulanıklığın tam içinde bir başımayım.” Cümlelerin virgülden önceki kısmı Jung’un *persona* kavramını anımsatmakta. Jung *personayı* şöyle tanımlıyor: “Bir taraftan diğerleri üzerinde belli izlenimler bırakırken diğer yönden bireyin içyüzünü gizlemek için yeterince uygun bir biçimde tasarlanmış bir maske olan persona, bireysel bilinç ve toplum arasındaki ilişkinin çetrefilli bir sistemidir” (6). Bireyler toplum içinde maskelerle dolaşmaktadırlar. Bu maskeler, bireylerin kendi içlerinde olan dışarıya yansıtmak istemediği fikirleri ve eylemleri gizler ve bireyin kendisini dışarıya istediği şekilde yansıtmada yardımcı olur. Özellikle modernite döneminde bireyler, ken-

dilerini yabancılara karşı korumak için bu maskeleri kullanmak durumunda kalmışlardır. Erving Goffman da bir benzeri anlatıyı *Günlük Yaşamda Benliğin Sunumu* kitabında şöyle yapmaktadır:

“Tüm toplumsal etkileşim içinde, bir teatral performans içindeki koşut olan bir ön bölge vardır. Hem sahnede hem de toplumsal eyleyenlerin, görüntülere ilgi duydukları, kostüm giydikleri ve sahne malzemesi kullandıkları düşünülür. Üstelik her ikisi içinde eyleyenlerin performansları için kendilerini hazırlamaya çekilebildikleri bir arka bölge bulunur. Tiyatro terimleriyle sahne arkası veya kuliste eyleyenler rollerinden sıyrılırlar ve kendileri olurlar” (7).

İnsanlar toplum içinde elinden gelen en iyi performansı sergilemeye çalışırlar, tüm kirlerini örtmek için. Bunu yapabilmek için de, türlü türlü, renkli renkli, kusurları örten, kirleri arındıran maskeler takarlar. Goffman, bizi oldukça aydınlatacak bir aktarımda bulunur:

“‘Kişi’ (person) sözcüğünün ilk anlamının ‘maske’ olması büyük olasılıkla basit bir tarihsel rastlantı değildir. Daha ziyade herkesin her zaman ve her yerde, az çok farkında olarak belli bir rolü oynadığı gerçeğinin kabulüdür bu. ... Biz birbirimizi bu roller içinde tanırız; bu rollerde kendimizi tanırız” (8).

İnsanlar toplum içinde kendi kusurlarını örtebilmek için rolden role, şekilden şekile girmektedirler. Ferah ise bunu korkaklık olarak nitelendirmektedir. Cümlede genel olarak vurgulanan anlam ise şöyle: Sizin gibi korktmaktan dolayı yalan söylemektense, tüm samimiyetimle toplum içinde yalnız kalmaya cesaret ederim daha iyi.

“Benim belki de gizli bir bildiğim var. Elbette ağlarım, benim can kırıklarım var.” İlk cümle ilk bakışta oldukça gizemli dursa da, cümlelerin anlamı ilerleyen sözlerde açığa çıkmaktadır. O yüzden sözlerin geri kalan kısmını da ekleyelim: “Senin gördüğün yanağımdan süzülenler. Asıl içimde, içinde yüzdüğüm bir deniz var.” Belirtmek gerekirse, bu şarkının Duman grubunun “Ah” şarkısından daha olumsuz bir havası olduğu söylenebilir. Duman’ın şarkısında birey kendi hâlinde yaşamaktan memnunken, burada anlatılan birey tüm yabancılaşmaya karşı isyan hâlinindedir. Çünkü bu bireyin can kırıkları vardır. Kelime anlamı olarak düşünüldüğünde can, varoluşumuzun özü olarak tanımlanabilir. Can kırıkları ile kastedilen ise, kişinin kendi içinde yaşadığı büyük varoluşsal acıdır. Bu şarkıda birey topluma karşı ya-

bancılaşmakla kalmamış, üstüne kendi içinde de büyük yıkımlara maruz kalmıştır. Ve bu yıkım, bireyin toplum içinde yaşadığı bulantıdan daha ağırdır. Bu yüzden Ferah, “asıl içimde, içinde yüzdüğüm bir deniz var” demektedir. Ayrıca toplumun gördüğü şey sadece yanaklardan süzülen birkaç damla gözyaşıdır. Oysaki, varoluşsal kriz, birkaç gözyaşıyla eş tutulamaz, şüphesiz ki bu kriz, birkaç damla gözyaşından daha fazla derinliğe sahiptir.

Son olarak ise, bu varoluşsal krizden toplum bihaberdir. Ailemiz, arkadaşlarımız, sevgilimiz bizim sadece gözyaşlarımızı izleyedursunlar, onların hiçbirinin içimizde yaşadığımız varoluşsal acıdan haberi yoktur. Ağladığımızı gördükleri an birkaç parça teselli vermekle yetinirler, teselliye ihtiyacımız olmadığı halde. Bizim gizlemek zorunda kaldığımız şeyler vardır, toplumdan sakındığımız için. Bir yazarın düşüncelerini toplumdan korktuğu için ifade edememesi, cinsel yönelimi heteroseksüellik dışında bir şey olan birinin hislerini açığa vuramaması, dinî inancı olmayan birinin linç edilirim korkusuyla kendini gizlemesi... Tüm bu kendimizi gerçekleştirmeyi engelleyen gizli yönler, dışımıza sadece birkaç gözyaşı damlası olarak yansımaktadır ve toplumun gördüğü ise sadece budur. Oysaki bizim içimizde koca bir okyanus var, bildiğimiz şeyleri gizledikimiz.

Sonuç

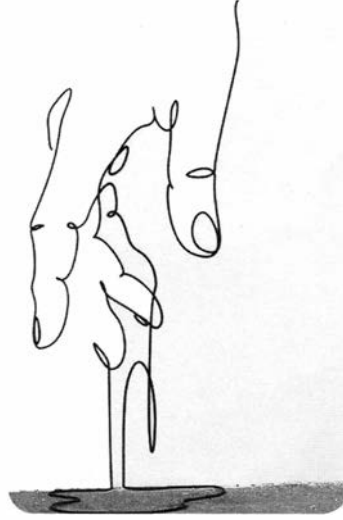
Açıkçası Türk Rock müziğinde böylesine derin anlamlara sahip şarkılar görmek oldukça sevindirici. Yazabileceğimiz sayfa sayısı kısıtlı olduğundan dolayı analiz biraz kısa olmuş olabilir. Ayrıca dikkatli incelendiği zaman varoluşçuluk akımının başka şarkıcılarda da etkisinin olduğunu görülebilmesi olasıdır. Varoluşçuluk akımının birey ve toplum anlayışı tartışmalı olsa da, bu akım bir şekilde birçok insan üzerinde –özellikle edebiyatçılar ve sanatçılar üzerinde– etkili olduğu açıktır. Sonuç olarak, Duman grubunun “Ah” şarkısı ve Şebnem Ferah’ın “Can Kırıkları” şarkısının varoluşçuluk akımı ile ilişkili olduğunu ortaya koymaya çalıştık. Vardığımız netice ise olumlu oldu. Bu iki şarkının sözlerini incelediğimizde net bir şekilde varoluşçuluk akımının etkisinin var olduğu görülmektedir. Her ne kadar sadece iki şarkıyı incelemiş olsak da, Türk Rock müziğinde bu akımın başka şarkılarda da etkili olduğunu düşünmekte ve bu yönde incelemeler yapılması gerektiği görüşündeyiz.

Dipnotlar:

- (1) ÖZLEM, Doğan, *Etik - Ahlak Felsefesi*, Notos Kitap Yayınevi, İstanbul, 2017, s. 117.
- (2) ÖZLEM, Doğan, *Etik - Ahlak Felsefesi*, Notos Kitap Yayınevi, İstanbul, 2017, ss. 120-128.
- (3) SCHOPENHAUER, Arthur, *Yaşam Bilgeliği Üzerine Aforizmalar*, Çev: Firuzan Gürbüz, Alfa Kitap, İstanbul, 2015, ss. 22-27.
- (4) SARTRE, J.P., *Bulantı*, Çev: Selâhattin Hilâv, Can Yayınları, İstanbul, 2017, s. 196.
- (5) GEÇTAN, Engin, *Hayat*, Metis Yayınları, İstanbul, 2016, s. 28
- (6) JUNG, Carl Gustav, "The Relations between the Ego and the Unconscious" (1928), In CW 7: Two Essays on Analytical Psychology, P. 305.
- (7) RITZER, George, STEPNIISKY, Jeffery, *Sosyoloji Kuramları*, Çev: Himmet Hülür, De Ki Basım Yayım, Ankara, 2014, s. 219.
- (8) GOFFMAN, Erving, *Günlük Yaşamda Benliğin Sunumu*, Çev: Barış Cezar, Metis Yayınları, İstanbul, 2016, s. 31.

YAZAR**Berkay Coşkun**

Araştırma alanları bilim felsefesi, modernite, varlık felsefesi ve varoluşçu felsefe üzerinedir. Psikolojide kişilik bozuklukları, sosyolojide yöntem sorunları ve modern toplumda iktidar konusu ilgi alanlarıdır. Bazı dergilerin sanal ortamlarında yazıları yayımlanmıştır. Başta varoluşçu edebi eserler olmak üzere, varoluşçu psikoloji, sosyoloji ve felsefe kitapları okumaktan zevk alır. Boş zamanlarında bisiklet sürmekten ve spor yapmaktan hoşlanır.

Kant modern felsefede olduğu gibi estetikte de Kopernik dönüşünü gerçekleştirmiştir. Nesnenin tözsellighinden özneye dönüş ve onun bilme, eyleme ve isteme imkânları üzerine düşünme estetik konusunda da izleyici düşüncesinin anlam kazanması açısından önemli görünmelidir. Kant, *Yargıgücünün Eleştirisi* kitabıyla eleştiri düşüncesinin üçüncü halkasını ve ilk iki halka arasında köprü görevi görecek ve öznedeki düşünme prosedürlerinin en problematiği, duyu yollu bilginin geçerliliği üzerine düşünmüş olacaktı. Bu proje kendi zamanında estetik disiplini ni mantığa benzer akıl işleyişine yakın bir düşünme olarak gören yaklaşımın eleştirisi ve modern estetiğin, kısaca günümüzde bile kullanılagelen, sanat ve güzel konusundaki gündelik dilimize sirayet etmiş düşüncelerin ilk yazımıdır. Kant estetiği hem epistemolojik ve ontolojik hem de beğeni teorisi olarak kültürel anlamda iyi bir izleyicinin ne olduğu konusunda bir şeyler söylemektedir. Hacimli ve katmanlı eserinin bu açılardan ele alınması yerine kitabının sanat felsefesine dönük düşünceler de içeren *Arı Estetik Yargının Tümdengelimi*'ne odaklanacağız.

Yargıgücü, onsekizinci yüzyıl Batı felsefesinde ju-

dicium kavramı yerine kullanılmıştır. Yargıgücü - veya yargılama gücü- İngiliz filozoflara göre ahlak ve estetik yargıları için kullanılan ve onları duyuşal olarak gören, akıldan bağımsız düşünülen bir entelektüel imkândır (Gadamer, 2008: 42). Kant, ona zamanının anlamına yakın ancak özgün bir yorum getirerek yaklaşır. Yargıgücü, öğrenilemez, öğretilemez, salt duyulardan ibaret değildir ancak kavramlardan oluşan bir işleyişi de söz konusu değildir (Gadamer, 2008: 42).

Beğeni yargısı kavramsız olmasıyla, bir bilgi yargısı da değildir. Özne yönelimde olduğu doğa veya doğal olmayan şeyler ile hoşlanma veya hoşlanmama üzerinden ilgiye geçtiğinde yargı, beğeni yargısı hâlini almaktadır. Beğeni yargısı anlık ile imgelemin ortaklığı içinde güzel duygusuna insanı ulaştırır. Ancak ikisinin uyumu, yani bu serbest oyun kavramsal olana dair değildir, ona benzerdir. Serbestlik ifadesinin anlamı beğeni yargısının kavramdan bağımsız olmasıdır (Wood, 2009: 197). Beğeni yargısı, öznel ve kavramsız oluşuyla da evrensellik göstermesi beklenmeyebilir. Kant ise güzelin analitiğinde beğeni yargısının evrensel olduğunu, ortak duyu ile

benim güzel dediğimin herkesçe güzel bulunacağını yazmıştır. Bu herkesin doğru beğeni taşıdığı anlamına gelmez, tersine hâlâ ortada yanlış bir beğeni yargısı söz konusudur.

“(…) genç bir şair ne kamunun ne de arkadaşlarının yargısı tarafından şiirinin güzel olduğu kanısından vazgeçirilebilir; ve eğer onlara kulak verirse, bunun nedeni şimdi başka türlü yargılaması değil, ama gerçi (hiç olmazsa onun açısından) bütün kamu yanlış bir beğeni taşıyor olsa da, gene de (giderek kendi yargısına karşın) kabul edilme isteğinde kendini ortak yanılığa ile uzlaştıracak nedenler bulduğu için olur. Ancak daha sonra, yargı yetisi alıştırmalar yoluyla daha keskinleştiği zaman, kendi istenciyle önceki yargılarından uzaklaşır- tıpkı bütünüyle us üzerine dayalı yargılar durumunda da yaptığı gibi. Beğeni {yalnızca} özerklik isteminde bulunur. Yabancı yargıları kendi yargılarının belirlenim zemini yapmak özerksizlik olacaktır” (Kant, 2006: 147).

Bu pasaj sanatçının kendisindeki yargının özerkliğinin diğer yargılar ile yoldan çıkartılmaması, umutsuzluğa düşürülmemesini söylerken yargılar arasında göreceli olsa da bir yanlış doğru ayırımına gitmektedir. Şairin kendi şiirine karşı yargısının olumluluğuna karşılık kamunun onun şiirini reddetmesine aldanmamalıdır. Yargı sınanabilir, tekrar eder şekilde kendisi üzerine diğer yargılar gelebilir, bir süre sonra mantıksal yargılar gibi bu sınamanın ertesinde keskinleşen bir görünüm alabilir.

Geçmişin eserlerinin meydana getirdiği ağırlıktan kendilerinin pedagojik bir görev görseler bile belirleyici olmalarından kaçınmak gerekmektedir. Özerkliğiyle beğeni yargısı, aynı zamanda üretici sanatçının özerkliğini söyler. Bu yüzden Kant için geçmiş, sanatçı için kendisine öykünülecek bir yük değil, “izleme” ilişkisiyle ele alınması gereken bir birikim olarak görmelidir (Kant, 2006: 148).

Çatışmalı yargılar arasından bir tanesinin varlık göstermesi, onların tanıtlama yoluyla bir arada oldukları anlamına gelmemektedir. Öznenin beğenisindeki özerkliği belki de farkında olmadığı bir özelliktir. Başkaları yargılarımızı etkileyemez mi? Bir grup sanatsever beğenilerimiz konusunda benim yanlış yargılarda bulunduğumu söyleyemez mi? Başkalarının yargısı elbette benim yargımın kesin görüntüsünü sarsabilir. Hatta belirleyici de olabilir. “Beğeni yargısını birine dayatacak hiçbir görgül tanıtlama zemini yoktur” diyer yazar Kant (Kant, 2006: 149). Öznelğin vurgusu, duyularla benim deneyimlediğim tatların başkaları için karışılabilir ancak önemsiz görünmesi gerekir. Kant bunu direk söylemektedir. Başkala-

rının yargılarına, benim beğenim üzerine getirdikleri önerilere, ister bunlar uzman kişiler ister uzmanlık vasfı olmayanlar olsun kulaklarımı tıkamam en doğrusudur. “Yemeği kendi dilim ve kendi damağımla denerim, ve bunlara göre (evrensel ilkelere göre değil) kendi yargımı oluştururum” (Kant, 2006: 150). Şiirle başlayan örnek birden yemek ile devam ederken, şiire karşı dilsel varlığım, bana ait dilsel zevklerim ile bedensel alışkanlıklarım, midemin doyumu ve dilimin tat alması bu iki farklı estetik deneyim, eşitlenmiş olur. Ancak ikisi arasında ayırım söz konusudur. Duyumsal haz ile düşünümsel haz arasında, yemeğin bende uyandırdığı haz ile şiirin bende uyandırdığı haz farkıdır (Scruton, 2003: 110).

Kant, Hume’u anarak “eleştirmenler görünürde açılarda daha iyi uslamamalar yapabilseler de, onları da aynı yazgı bekler” diye yazar (Kant, 2006: 151). Böylelikle beğeni konusunda özerkliğin öznelliğimin diğerlerine göre daha değerli olmasından geçer. Eğitilmiş olmam ya da diğerlerinin eğitilmiş olmaları, iyi birer mide sahibi olmamız önemli olsa bile önemsizdir.

Hazı yargılamamdaki ana rolüyle görgül bir yargı mümkün olur (Kant, 2006: 155). Görgül yargımın sınırları bellidir. Hazzım kadar onun savunabilirim ve belki de hazzım yanlış bir şekilde varlık göstermiş olabilir. Belki de bir başkasının yargıma yönelikindeki ahlaki suçlama hazzımın değerinin, benim onunla olan yatırım ilişkimi kesebilir. Ancak bir şeyi güzel bulmam ile ben herkese o şeyi güzel bulmasını söylemiş olurum (Kant, 2006: 155). İşte burada bedensel ve dilsel anlamda izleyicinin bir uçşanlığı engellenmiş olunur. Haz merkezli bir yaklaşım sadece kendinde bir güce sahipse ayakta kalır ve bu da onun ne kadar devam edebildiği ile ilgilidir. Güzel ile sonuçlanan bir yargı a priori özellik gösterir.

Güzeldeki haz “salt derin-düşünmenin hazzıdır” (Kant, 2006: 159). Derin düşünme, “nesneye evrensel bir şeyin örneği (ya da kavramı) olarak değil, kendisi olan özel bir şey olarak yaklaşılmasını gerektirmektedir” (Scruton, 2003: 110). Salt duysal bir haz ve estetik deneyim yeterli görünmez. Ahlakî edimlerimizdeki gibi estetik duyularımızda bir üst dereceye “yüksek bilme” yetilerine yükseldiğinde güzellik meydana gelir. O zaman beğeni, yerinde sayan şekilde hâlihazırda özünde bulunan yetilerin uyumlu çalışması ancak kimi zaman bu uyumun görülmediği aşağı düzeyde denilebilecek türdendir. Kant, hoş ile güzel ayırımına gittiğinde ilkinin çıkara ve hazza dayalı olduğunu ikincisinin ise derin düşünme hazzı olarak çıkarsız ve kavramsız olduğunu söylemiştir. Benim güzel yargım beni ilgilen-

diren bir özerk durum ile bana aittir. Başkaları ise benimle bu fikri paylaşacaklardır. Kant ıssız adada kalan birisinden örnek verir ve onun diğerleri olmadan kaba denilebilecek zevk sahibi olduğunu ancak diğerleriyle birlikte onlarla paylaşacağı inceltilmiş zevki üreteceğini yazar. “İncelikli insan olmak (uygarlaşmanın başlangıcı) ancak toplumda aklına gelecektir” (Kant, 2006: 164). Kant daha önceki kimi pasajlarında odluğu gibi temkinli olarak toplumsal ilişkiler üzerinden beğeni yargısının evrensel olabileceğini söylemekten kaçınmayı ihmal de etmez.

Modern estetik, beğeni teorisi etrafında anlam kazanmıştır (Wood, 2009: 193). Güzelin ne olduğundan çok yargılarının diğerleri için neler ifade ettiği daha önemlidir. Eğer kültürü devam ettirmek istiyorsak ortaklıklar kurmak zorundayızdır. Modern estetiğin günümüze kadar getirdiği sorunlara bakarsa aslında sorunun bu ortaklığın nasıl tesis edilmesi gerektiği olduğu görülmektedir. Diğer taraftan Kant’ın direten haz alan öznesinin çevrili olduğu kültüre karşı direncinin bedensel hakları kadar dumsal haklarından çok diğerleriyle olan ilişkisi önem gösterir. Kant burada evrensellik talebinde bulunur ve benim güzel dediğim zaman bunun diğerlerince de paylaşıldığını önerir.

Bu, yüzden Kant için, yargılamayla ilgili duyu fakülteleri denilebilecek fakültelerden geriye kalan yalnızca estetik yargılama fakültesidir. Burada geçerli bir cemaat duygusundan söz edilebilir. Estetik hazla ilişkili bilgiden söz edilip edilemeyeceği kuşkulu, estetik yargıların kavramlara göre alınamayacağı kesin ise de, estetik haz zarureten kavramsal değil duysal olsa bile, evrensel uzlaşmaya imâda bulunur. Hakkı cemaat hissi, der Kant, estetik hazdır (Geschmack) (Gadamer, 2008: 47).

Beğeni yargısı, bilgi benzeri bir şeyi, “sahte-bilgi”-yi bize sağlarken akılsal olana biçimsel anlamda benzer olanı sağlarken, beni diğerleriyle birleştirir. Bunu duygulanımsal düzeyde yapar. Beni ötekilerle bir araya getirirken hepimizi bir yasaya bağlar (Eagleton, 2010: 106). Tıpkı ahlaki yasanın yaptığı gibi. Estetik haz iyi olan ile ilgili düşünülemez. Yine de Kant estetiğinde sanatın üstünde duran doğal güzellik “her zaman iyi ruhun alameti” olarak görülmesi önerir (Wood, 2009: 204).

Sanat ve doğa ayrıdır. İlki yapmanın ikincisi etkinin ürünüdür (Kant, 2006: 171). Arıların petekleri sanat değildir. Sadece biz onlara bu yakıştırmayı yaparız. Onu sanki insan üretimi gibi algılamış oluruz. Bilim ile sanat aynı değildir. İlki belli kalıpların ve usüllerin işidir. Sanat zanaattan da farklıdır. Sanat özgürdür. Zanaat ücrete dayalı bir emeğin, bilimdeki gibi

ancak sonucu daha kolay kestirilebilen bir eylemdir. Sanatlar ayrımında hoş sanatlar ve estetik sanatlar vardır. İlki yarar gözetmesiyle hoş sanat olarak anılır. Masabaşı sohbetlerde insanların birbirlerine anlattıkları şakalar, kahkahaya neden olan espriler eğlencenin kendisi buna örnektir (Kant, 2006: 174). Güzel sanatlar ise toplumsal ve kültürel bir aşmanın, yükselmenin ifadesini içinde taşır. Güzel sanat doğaya da benzer. Doğa ve sanat arasındaki hiyerarşide hoş sanatların aşağıda kalması karşısında güzel sanatlar doğaya yakındırlar. Sanatın erekselliği, görünürde planlı ancak planlı olmadığı ölçüde hoş ve mekanik sanatlardan kendisini ayırmamıza yardım eder (Kant, 2006: 176).

Böyle bir sanatın faili ne iyi espi yapan bir masabaşı dostumuz ne de işin ehli bir usta ne de para için yetiştirmesi gereken kitabı gece gündüz yazmakla uğraşan birisidir. Zorunlu olarak o deha olmalıdır (Kant, 2006: 176). Kuralsız, özgünlük karakteri olan, doğaya benzeyen, sanatın gelişimini, onu güzel sanat mertebesine çıkartmayı bilendir (Kant, 2006: 177). Sanat kural veren deha “doğa vergisi” bir varoluşa sahiptir (Kant, 2006: 179). Eserinde ruhu görebileceğimiz kişidir. Bu belirsiz özne hâli, romantik sanat ve kültürün modernist estetikten popüler kültürdeki Rock ve Pop yıldızlarına kadar uzanan yaratıcı yıkıcı tipleri işaret etmesiyle anlamlıdır. Ancak bunlar sadece fikir verici imgelerdir. Kantçı deha bunlara benzer görünebilir ama tamamen değil. Kant’ın dehası, doğa ile sanatın, birbirlerini dışlayan iki durumun arasında bir bağ kurmaktır (Altuğ, 2007: 189).

Dehanın ana malzemesi tindir. Tin, “estetik ideaları takdim eden” yetidir (Kant, akt. Wood, 2009: 210). Estetik idea, akılsa ideanın karşıtıdır. O tümüyle dilsel hâle getirilemez çünkü. Estetik idea, imgelemin tasarımıdır. Kavramsal değildir (Copleston, 1989: 255).

Estetik idealar, Kant’ın güzellik ve beğeni kuramındaki amacı olmayan amaçlılık mefhumu ve güzelliğin müdrike ile muhayyile arasında, kavramlardan bağımsız bir ahenk ihtiva etmesi gibi bazı görüşlerine daha geniş bir itibar kazandırır. Estetik idea, sonsuz düşünce ve ilişkilendirme zenginliğinden müteşekkildir (Wood, 2009: 211).

Sanat yapıtındaki güzellik “bir şeyin güzel bir tasarımıdır”, doğal güzellik ise “güzel bir şeydir» (Kant, 2006: 181). Dehanın sanatı yoğun bir tinsellik içerir. “Tinsellik yüklü bir şiir yazma öğrenilmez” diye yazar Kant (Kant, 2006: 178). Sanatçı yapıtında doğanın özgürlüğünden izler taşır (Copleston, 1989: 255). Bu özgürlük ile yapıt doğaya benzemesini onun yanılmasını meydana getirmek olarak değil,

onda diğerleriyle birleşecek öznelere kendisine çekecek bir özellik göstermesidir olarak görebiliriz. Sanatçı, doğadan izler taşır, onun gibidir. İzleyici böyle bir sanatçıyı ister. Merak eder. O değerli bir öznedir. Çünkü filozof, bilim insanı veya ahlakçı birinin yanında duyuları ve duyumlarının neden olduğu üretimlerle onlardan belki de çok daha güçlü bir bilgi veya ona benzer bir şeyi elde edebilir.

Kant estetiği modern öznenin bilme ve isteme alanında haz alma konusunda ne yapması gerektiğine saf akıl ile pratik akıl arasında yargıgücünün tamamlayıcı olma amacına sahiptir. Estetiğin kendi felsefesindeki bu önemi karşısında modern sanat ve kültürde anlamı bireyselleşmiş öznenin kendi beğenilerine sahip olması ve bunu toplumsal ve kültürel nedenlerle değil, herkeste bulunan yetilerin belli şekillere bir eğitim geçirirse güçleneceği yönünde görünmektedir. Ancak deneyim Kant için daha önemli görünür. Deneyimin yinelenmesi ve sürekli yaşanması insanda beğeni yargısının bağlı güzellik peşinde olmayan, salt güzellik amaçlayan, hoş ile

iyi ile ilgilenmeyen güzeli isteyen bir duruma getirebilmektedir. Kant estetiği, günümüz sanat ve değer sorunlarının ilk belirlendiği yer ve onlara cevap vermesi adına önemli bir başlangıçtır.

Kaynakça

- ALTUĞ, Taylan. (2007). *Kant Estetiği*. İstanbul: Payel Yayınları.
- COPLESTON, Frederick. (1989). *Felsefe Tarihi* Cilt 6 Bölüm 2 Çağdaş Felsefe Kant. (Çev. Aziz Yardımlı). İstanbul: İdea Yayınları.
- EAGLETON, Terry (2010). *Estetiğin İdeolojisi*. (Çev. Bülent Gözkan, Hakkı Hünler, Türker Armaner, Nur Ateş, Ayfer Dost, Engin Kılıç, Ela Akman, Neşe Nur Domaniç, Ayhan Çitil, Banu Kiroğlu). İstanbul: Doruk Yayınları.
- GADAMER, Hans-Georg. (2008). *Hakikat ve Yöntem*. (Çev. Hüsamettin Arslan ve İsmail Yavuzcan). İstanbul: Paradigma Yayınları.
- KANT, Immanuel. (2006). *Yargıyetsinin Eleştirisi*. (Çev. Aziz Yardımlı). İstanbul: İdea Yayınları.
- SCRUTON, Roger. (2003). *Kant*. (Çev. Cemal Attila). İstanbul: Altın Kitaplar.
- WOOD, Allen W. (2009). *Kant*. (Çev. Aliye Kovanlıkova). Ankara: Dost Kitabevi.

YAZAR

Engin Ümer

Araştırma alanları sanat felsefesi, estetik, kültürel araştırmalar ve görsel sanatlardır. İlgi-
diği konular modern ve çağdaş kültürün düzeni ve işleyişidir. Sanattan gündelik durum-
lara kadar çeşitli konular üzerine kültürel dönüşümler ve kimlik sorunu üzerine yayın ve
sanatsal açıdan üretimlerde bulunmaktadır. Aynı zamanda ressam ve çizerek yapmakta,
video projelerini hayata geçirmeye çalışmaktadır. Karma sergilere katılmış, kişisel sergiler
açmıştır. Makaleleri çeşitli dergilerde yayınlanmıştır. Çalışmalarından kalan zamanlarında
müzikle ilgilenmekte, geleceğe atılmış olan kurgu roman ve öyküleri üzerine araştırmalar
yapmaktadır.

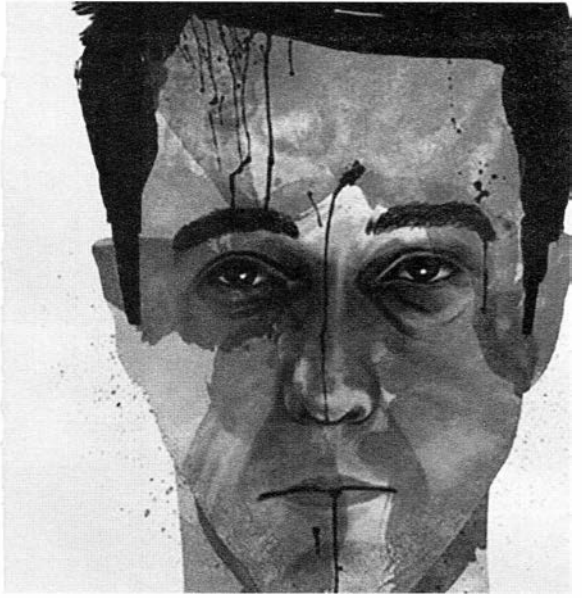
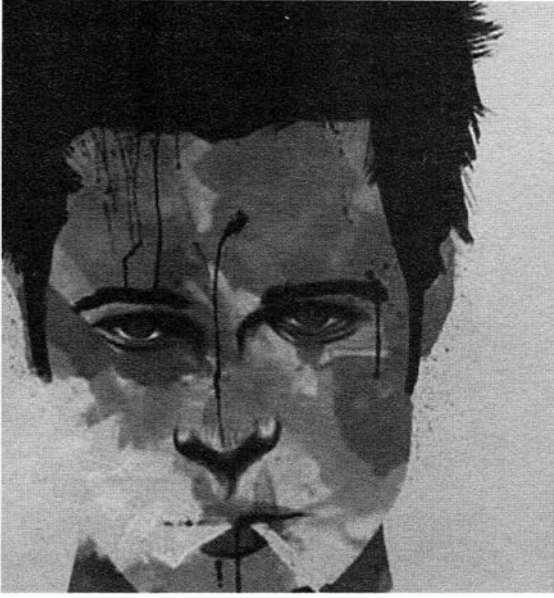

Başrollerini Brad Pitt, Edward Norton ve Helena Bonham Carter'in paylaştığı 1999 yapımı film, Chuck Palahniuk tarafından yazılmış olan bir roman uyarlamasıdır. Filmin ve kitabın kendine özgü yanları bulunmakla birlikte, "Film mi, kitap mı?" tartışmasını da noktalama niyetindeyim. Filmdeki birçok boşluğu kitapta doldurulmuş olarak göreceğinizi baştan belirtmeliyim. Öncelikle filmi izleyip, ardından kitabı okuyan biri olarak, tercihi okura bırakıyor ve öncelikle kitabı okumanın çok daha yerinde olacağını belirtmek istiyorum. Ayrıca bu yazının filmi izleyip kitabı okumayanlar için spoiler içermediğini belirtiyim.

Yaklaşık bir yıldır uyuyamayan ana karakterimiz çareyi dayanışma gruplarında arar. Bu dayanışma grupları ağlayan ve birbirini teselli eden insanlarla doludur. "Uyanırsın ve hiçbir yerdesindir." Hiçbir yer olan dayanışma gruplarında karşılaştığı Marla da tıpkı onun gibi, hasta olmadığı halde toplantılara katılmaktadır. Kanser Dayanışma gruplarında, ölümün ne olduğunu gördüğünü söyleyen Marla ile kısa zaman içinde tanışır, ancak birbirlerine çok benzedikleri halde tartışmaları göze çarpar. Bu tartışma sebebi, filmde yeterince yansıtılmasa da kitapta açıklanmakta.

Uykusuzluk problemi ile savaşan anlatıcı, kadınlar tarafından yetiştirilen günümüz erkeğinin tipik bir örneği. "Tipik"ten kastım anlatıcının sıradışı bir özelliğe sahip olmadığı halde rock yıldızı olacağına inandırılarak büyümüş bir çocuk olmasıdır. Bu yüzden dünyaya karşı içten içe hınç duyan bu karakterimiz bunun farkına varamayacak denli meşgul edilmektedir. Ne büyük savaşı ne de büyük buhranı yaşamış olan tarihin ortanca çocuğu ve onun gibi milyonlarca erkek; anne sevgisi ve şefkati altında kendini başaracak güce hiçbir zaman erişemeyecek, kitabın ileriki saffhalarında öfkelerini pratiğe dökceklerdir. Kitap bu anlamda edebî eserlerde nadir gördüğümüz bir olguyla işler: Maskülenliğin yükselişi.

Masabaşı bir iş sahibi olan anlatıcı ünlü bir markadan mobilyalarını almak ya da yine ünlü bir markanın gömleğine sahip olmak için gün boyu çalışır. Tanıdık geliyor değil mi? Anlatıcı diyorum, çünkü Palahniuk tıpkı Dostoyevski'nin *Yeraltından Notlar* isimli kısa romanında yaptığı gibi, kahramanının ismini bize vermez. Palahniuk belki de karakterle olan yakınlığımıza, içimizde tıpkı böyle bir ikiliğin varlığına dikkat çekmek için böyle bir yol seçmiştir. Kahraman olmaya çalışıp bocalayan bu koca adam

uçakta Tyler Durden ile karşılaşınca onu kahramanı olarak görür. Aslında burada Tyler Durden kahraman olmaktan çok anti-kahramana benzemektedir. Tyler Durden, o zamana kadar toplumla uyum içinde yaşamıştır fakat sonraları bu normlara belki de tümüyle karşı çıkacak olan anlatıcının bu noktada yavaş yavaş akıl hocalığını yapmaya başlayacaktır. Annesi tarafından yetiştirilmiş anlatıcının bir nevi babası hâline gelecek, onu elinden öperken dahi erkeksi sınavlara tabi tutacaktır. Babasını asla tanımayan Tyler kendi üzerinde hiçbir otorite kabul etmeden sistemin normlarına tersten bakacak ve düz görecektir. Hatta ve hatta altındaki yüzlerce adamın kapasitelerinin de farkında olacak ve onlara soru sormayı yasak edecektir. Ne de olsa bu adamlar şu ana kadar emir almaktan başka bir şey yapmamıştır. Bu bağlamda Tyler Durden'in o kadar da devrimci bir karakter olmadığını, aksine otokrat davrandığını iddia edebilirsiniz. Fakat aynı Tyler Durden'in inisiyatif alan karakterlere ne kadar saygı dolu yaklaştığını da göz önünde bulundurmanızı isterim.

“Sonra o güzel yuvanızda kısıp kalırsınız. Bir zamanlar sahip olduğunuz şeyler, artık sizin sahibiniz olur.”

Uykusuzluk dışında bir sorunu olmadığı görünen anlatıcı bir gün uçaktan inip eve döndüğünde evinin yanmış olduğunu, ardından polislerin etrafta olduğunu görür. Bu kaosun devamı, kargaşa projeleri başladığında geliyor. Amaç, yazının başında belirttiğimiz gibi tarihi yönlendirme gücüne sahip olduklarını tüm dünyaya bildirmek. Kitapta özgürlük, bütün umutları kaybetmek olarak tanımlanıyor, her akşam ölüyor ve her sabah yeniden doğuyorsunuz.

Düşünün; eğer küçük bir miktar parayı, her şeyin ölçütü olarak görürseniz, burnunu kaybetmiş bir kişi bile size göre kötü bir durumda değildir. Buda, ölüm korkusuyla doğrudan yüzleşmiş ve evini bırakıp ormana gittiğinde malı, mülkü olmayan bir dilenci görmüş ve bu evsiz dilencinin sanki içten gelen bir barış bilinci, ölümle uzlaşmışlık hâli olduğunu düşünmüştü. Havaalanından evine döndüğünde tüm nesnelerin yere saçıldığını, evinde patlama olduğunu gören bir anlatıcının tutumu ne olmalıdır? Aklınızdan, tüm bunların satın alınması için bir ömür verildiği geçiyor değil mi? Önce kül olmadan nasıl yeniden doğmak isteyebilirsiniz peki? Sabun yapma işinde çalışan Tyler da böyle söylüyordu, ancak felaketten sonra yeniden doğabilirmişiz. Sabunun nasıl bulunduğu gelir sonra aklıma. Ganj nehrinde yakılan ölümlerin külleri ve yağlarının birikerek sabuna dönüşmesi, zamanla o nehirde yıkanan çamaşırların daha temiz olduğunun fark edilmesi... Hint inancına göre bu sudan bir yudum bile içmeden ölmenin tamamlanmamış bir hayat demek olduğunu düşünürsek Tyler Durden'in anlatıcının elini öpmesi anlamını bulmuş olur. Tyler ona nehri göstermiştir. Velhasıl kitabın sonunda öğreneceğiz ki anlatıcı sabununu da kendi üretmektedir.

Şu iki soru, kitabın ana odağı diyebiliriz:

Yaptığınız bunca çalışmanın anlamı nedir?

Ölüm sizi bulduğu sırada ne yapıyor olmayı dilerdiniz?

Tyler'in ağzı olan başkahraman, yolda Raymond Hessel isimli bir genci durdurup “Merhaba bile demedin, cebindeki o zavallı cüzdan değilsin sen, ha-

yatta istediğin her şeyi yapabilecek olsan, ne yapardın?” diye ardı ardına sıralıyor ve onu ölümle tehdit ediyordu.

– “Uydur bir şey.”

– “Bilmiyorum.”

– “O zaman öldün sen.”

Veronika Ölmek İstiyor isimli kitapta, Veronika’ya sunî kalp krizi verilmesi gibi, o da genç çocuğu ölümle tehdit ediyordu.

– “Bu akşam yiyeceğin yemek sana hayatının en güzel yemeği gibi gelecek ve yarın hayatının en güzel günü olacak.”

Son nefesinizde neyi yapmadığınıza pişman olurdunuz? Bir yanıt verin.

Yoksa ölürsünüz.

Bir an yürür ve konuşurken, sonraki bir an nesnesiniz.

Marla’nın hayatındaki trajedi ölmüyor oluşu olmasına rağmen, bunu bilmek istemiyor. Evet, Marla, öleceğini bilmek istemiyordu. Kitapta bundan sonra gelen bir cümle Herakleitos’un *Fragmanlar*’ından bir cümle, ünlü bir söz ile benzerlik taşıyor: “Hiçbir şey durağan değil. Her şey eskiyip dağılıyor.”

Ben kitaba, en azından kitabın büyük bir kısmına özgürlük, kölelik bağlamında bakmayı yerinde buluyorum. Beni köleleştiren, ben kendimim, bu aynı zamanda beni özgürleştirecek olan da benim demektir. İnsanların efendisi, ölüm, korku, acı ve hazdır. Ölümünden korkuyor olmak, der Epikouros insanı köle kılar. Eski Stoa filozofu Lucretius, “Ben varken ölüm yok, ölüm varken ben yokum” diyor ve soruyordu, “O halde korkacak ne var?” Sahip oldu-

ğun evi, arabayı kaybetmekten korkmak, seni köleleştirir. Burada kölelik sahip olduklarımızın esiri olmaktır. Kitapta bahsedildiği gibi, lüks şeylere sahip olmak, ömür boyu çalışıp, mobilya satın almak, perde, ev, arabaya sahip olmak insanı özgür yapmaz. Başkalarının sahip olduklarına bakarak, elimizdekileri yitiriyoruz. Oysa başkalarına ait olan şeylere karşı arzu duymak, bizi köleleştirir. Kaç kuşaktır insanlar istemedikleri işlerde neden çalışıyorlar? Gerçekten ihtiyacı olmadığı şeyleri satın alabilmek için mi? Her şey, maruz kaldığımız her tanıtım, insanları gerçekte ihtiyaç duymadığı kıyafetler, arabalar ve daha nice birçok nesnenin peşinden koşturuyor. Kölelik, konumda değil, güç zayıflığındadır. Akıl, bedeninin emrine verilirse, zavallı bir köle olurum. Aklımı bayağı servetlerin emrine verirsem köleden farkım kalmaz. Bunun bilincinde olmam ve bana lazım olan şeyin ne olduğunu açıklığa kavuşturmalıyım, daha fazlasını değil. Asıl olan, hiçbir şeyi arzulamamak değil, bunları yönetmektir. Bu nedenle neden kaçınacağımızı, neyi ne kadar arzulayacağımızı bilmemiz, elimizde olanlar ve elimizde olmayanlar ayrımı yapmamız gerekir.

Peki neden?

Anlatıcının kontrol manyaklığından vazgeçmesi için son gaz arabayla kaza yapan Tyler Durden aynı zamanda gaza basmadan önce kemerini takan Tyler Durden değil miydi?

Ben en iyisi Pixies’ten birkaç kez “Where is my mind?” dinleyip geri kalan yorumları size bırakayım.

Kaynaklar

HERAKLEITOS, *Fragmanlar*, Çeviren: Cengiz Çakmak, Alfa Yayınları, 2014.

PALAHNIUK, Chuck, *Dövüş Kulübü*, Çeviren: Elif Özsayar, Ayrintı Yayınları, 2017.

YAZAR

Ezgi Can

Edebiyat ve felsefe alanlarına ilgisi ortaokul yıllarında başladı. Ankara’da doğdu ve aynı şehirde 2014’den beri eğitimine devam etmektedir. Araştırma alanları hermeneutik, fenomenoloji ve etik üzerinedir. Varoluşçu Felsefe ve ahlak felsefesi ile ilgilenmektedir. Sanal ortamlarda makaleleri yayınlanmış olmakla birlikte gezi yazıları da yazmaktadır.

Kant'ın eleştirilerinin temel amacı çağının dört bir koldan gelişen ve iddialı bir girişim olarak insan üzerindeki etkisini iyiden iyiye artıran doğa bilimlerine zemin sağlamaktır. Bu anlamda, insan öznelliğinin doğanın gelip geçiciliğinden bağımsız bir yapısı olduğunu ortaya koyarak belli bir anlamda doğadan yabancılaşmayı da başlatan Descartes'ın bir takipçisi olduğu söylenebilir.

Doğa, tecrübe yoluyla bilinir. Metafizik bu anlamda epistemolojik olup bilginin sınırlarıyla ilgilidir. Fiziğin zeminini bulma yönündeki çabada önemli olan tek kıstas vardır. O da, herhangi bir kıstasın meşru olup olmadığının belirlenmesine yöneliktir.

Peki fiziğe dair böyle bir metafizik zemin neden gerekli? Böyle bir gereklilik, ampirik bir doğa bilimi olarak fiziğin yine ampirik bir yöntemle, yani tecrübeyle gerekçelendirilemeyeceğine ilişkin fıkırdan yola çıkar. Peki o halde zemin nerede diye sordüğümüzda tecrübeyle sunulan önermeleri sunamayacaksa cevap olarak tecrübeden bağımsız olduğu düşünülen *a priori* önermelerin mahiyetini ortaya koymamız gerekmez miydi? Zaten Kant'ın problemi de *a priori* bilginin epistemik statüsünün ne olduğudur. Ona göre, *a priori* önermeler doğa bilimlerine zemin olmakla birlikte, tek başına *a priori*

bir önerme her hâliyle doğanın bilgisine zemin teşkil edemez. Zira, Kant'ın meşhur sözünde belirttiği gibi “muhtevassız düşünceler boş, görüssüz kavramlar kördür.” Burada görü, akla veya tecrübeye dayanan herhangi bir önermenin bilgi statüsüne sahip olabilmesi için gereken verili olma şartını sağlarken, kavram verili olanı birleştiren temsilleri toparlayıp nesnenin bütününe değil onu adeta bir yerinden tutmayı sağlayan bir araç görevi görür.

Burada, görü ve kavramın bize sunduğu temsillerin bilgi sunduğunu ortaya koymakla beraber, bizi nesnelerle görünün dolaylımsız, kavramın ise dolaylımsız bir temasa soktuğunu bilmemiz gerekir. Bu iki temas türü beraber çalışarak bize temsil hâlinde bilgiler sunar. Birbirlerinden katı çizgilerle ayrılan iki yeti olarak görüye imkân sağlayan hissetme yetisi ve kavramları yaratıp onlar hakkında hüküm sunan müdrike yetisi bilgiyi mümkün kılan iki önemli unsurdur.

*

Kant, *Prolegomena*'da da belirttiği üzere metafiziği ikiye ayırır. Bunlardan birini geleneksel metafizik olarak nitelendirip ondan önce gelenlerin öne sürdüğü bir dogmatizm içerisinde. Buna göre, ne

rasyonalist geleneğin başvurduğu gibi hisler düşünce temelinden yola çıkarak anlatılabilir ve ona tabidir, ne de ampirist geleneğin öne sürdüğü gibi düşünceler hislerin donuklaşmış ve daha statik hâle gelmiş biçimleri olarak Locke veya Hume'da olduğu gibi hislerin veya Berkeley'de olduğu gibi algının tahakkümü altına indirgenebilir. Daha ziyade metafizik, koşulların bilimi olmalı, mümkün bilginin hangi şartlar altında ortaya koyulabileceğini sentetik karakterdeki bilginin bize hiçbir bilgi sunmayacak fakat temeli tesis edecek analiz yoluyla, yani yaşamsal deneyim içerisindeki kurulumun ters yönünde bir açıklama hareketiyle betimlenmelidir. Böylece, metafizik akıl yürütmenin dozunu da ayarlaması gereken bir disiplin olup, çıkarımlar ve bilme yetimizin kendi kendilerini yönetecekleri amaçları tespit eden ilkeler altında bilgimizi bir bütün olarak birleştiren aklın kendi defolarını da ortaya koyacağı düşünmenin kendi sınırlarını da belirleyeceği bir disiplin olarak ortaya koyulur. Böylece, metafizik artık transandantal, yani koşul sağlayan bir karakter taşımaktadır. Doğada bir düzenden bahsedeceksek de, bu düzen ancak transandantal bir zorunluluk dâhilinde ortaya koyulabilir. Bu koşulların birliği ise, Kant'ın tamalgı olarak nitelendirdiği kendinin transandantal farkındalığı ile ortaya konur. Bunu birleştiren özne ise eti ve kemiğiyle tecrübe ettiğimiz ampirik özne değil, transandantal öznedir. Bu minvalde, insan sonluluğu içerisinde sadece ampirik olarak değil, antropolojik olarak da bir sınırdadır. Bilgiyi kuran özne adeta mümkün deneyimin sınırlarının ötesine geçmekten çekinmesi gereken bir uçurumun kenarında yer alır. Uçurumun kenarı transandantal gibi zor fakat Kant'ın felsefesinin omurgası olan kavram hakkında güzel bir metafor işlevi görebileceğini düşünüyoruz.

Burada dikkati çekmek istediğimiz mesele, Kant'ın da, her ne kadar geleneksel metafiziği eleştirerek bunun saf aklın kendini eleştirisi lehine dogmatizmden arınması gerektiğini ortaya koysa bile, kendisinin de bir yetiler dogmatizmi içerisinde bulunmaktan kaçmadığı ve açtığı çığırın ardından gidenlerin birbirlerinden oldukça farklı biçimlerde bu dogmatizmin üstesinden gelme çabası içinde olduklarıdır. Gerçi her ne kadar 3. Kritik olan *Yargı Gücünün Eleştirisi*'nde en temelde yetiler arasında bulunan özgür bir oyundan bahsederek bu sorunu alt etme çabası içinde bulunmuştur (1993, 81). Fakat yine de, açıklayıcı gücü sınırlı olarak kalmış ve ardından gelen takipçilerini önemli bir problemle yüz yüze bırakmıştır. Tabii konudan ayrı bir not olarak eklemek yerinde olur ki, felsefi girişimin yetkinliğini ardından gelenlerin sunulan problem veya problemleri içselleştirmesi ve

onu yeniden ele alarak daha özgün bir halde formüle etme girişimleri belirler.

Kısaca, Kant bilgi imkânını bilen öznenin kurucu aktivitesi üzerine kurar. Dolayısıyla insan bilginin temelinde olup insan ve doğa ilişkisinden doğan bilgi ancak insanın sonluluğu üzerinde ortaya koyulabilir. Kant'ta gözlemleyebileceğimiz insan temelli bir yetiler dogmatizmi, sonluluk meselesinde öznenin bilgi nesnesi olarak tanımlanabilecek mütakabilin bilgiye, bilgininse mütakabili belirlerken tümünden dışarıya koyduğu kapatıcı bir sınır olarak başka bir veçhede karşımıza çıkar.

*

Kant, aklın doğru kullanımlarıyla (saf veya ampirik görüş desteğiyle cevaplayabileceği sorular sormasıyla) yanlış kullanımlarını (diyalektiğin desteğiyle aklın idelerini kullanıma sokarak cevaplayamayacağı, daha doğrusu cevabın meşruluğunu belirleyecek bir kıstas tanımlayamayacağı sorular sormasını) ayırt etme işi olan eleştiriyi (1) *Saf Aklın Eleştirisi*'nin Unsurlar Öğretisi adlı iki ana bölümünden ilkinin Transandantal Mantık alt bölümünde analitik ve diyalektik olarak ikiye bölerek anlatır. Böyle bir ayırım, yani aklın meşru kullanımının sınırlarının çizilmesi, şüphesiz insan bilgisinin sonluluk veçhesini ortaya koyar.

İnsan, her ne kadar tecrübeden öğrense de, genel ilkeler oluşturulabilir. Fakat bu ilkeleri koyarken adeta kendi kazdığı kuyuya düşer, aslına bakılırsa düşmek de zorundadır. Zira akıl sahibi varlık olarak insan, tecrübi bilgiden ne kadar uzak akli bilgiye ne kadar yakın olursa o bilginin güvenilirliğinin o derecede artacağına hükmeder. Ampirik deneyim, akıl için insan aklını sınırlayan, onu hapseden ve insanı yanılgıya sürükleyen bir konumda bulursa da; Kant'a göre, insan aklını asıl yanılgıya düşüren, daha doğrusu yargısının doğruluğunu oldukça şüpheli hâle getiren şey insanın aslen tecrübeden elde ettiği ilkeleri, yani görünün mutlaka desteğiyle ortaya konacak ilkeleri, tecrübe dışına uygulamasıdır (2).

Yine de, akıl soru sormaktan vazgeçmez. Aklı olduğu şey yapan da zaten cevaplayamayacağı soruları da sormasıdır. Hatta bu sorular sorulur ki, cevaplayabileceği sorular da sorulabilsin. Örneğin, tecrübe sınırları dâhilindeki bir olgunun diğerinin nedeni olduğunu düşünmem ancak nedeni olduğu şeyin de bir nedeni olduğunu ve en temelde bu gerilemeyle beraber bir ilk nedenin bulunduğunu düşünmemle mümkündür. Aksi takdirde, bir ilk nedenin işe koşulmadığı durumda ardından gelen x olgusu nedensiz-

ce bulunacağından x'in ardından gelen bir olgunun da nedeni x olamaz. Zira, böyle bir durum olsaydı x bu sefer ilk neden hâline gelirdi. Dolayısıyla, öyle bir neden olmalıdır ki, diğer nedenlerin tabi olduğu şartta tabi olmasın. Burada önemli olan husus, böyle bir ilk nedeni düşünmek zorunda olmanın, onu biliyor olduğumuz anlamına gelmediğidir. Zira, neden ve sonuç ilişkisi ancak tecrübe söz konusu olduğunda ortaya koyulur. Doğanın kendisinde, tecrübenin dışında böyle bir nedensellik aramak beyhude bir girişimdir. Kant Hume'un doğadaki iki olay arasında, bu iki olayın tabi oldukları bir nedensellikten bahsetme imkânımızın olmadığı üzerine geliştirdiği fikri oldukça faydalı bulur. Dogmatik uykudan uyanması, işte bu fikir sayesinde (1998, 35).

Bu fikrin yarattığı önemli sonuçlardan biri de, metafiziğin artık, eğer akıl *a priori* bilgi sahibi olabiliyorsa, onun müdahil olduğu bir durum içerisinde ortaya koyulması gerektiğidir. Bu da bizi, Kant'ın meşhur Kopernik Devrimi'ne götürür. Yani, şeylerin hangi yolla bilinebilir olduğu kendilerinden kaynaklanmaz, daha ziyade aklın müdahil olması sayesinde şeyler hakkında bilgi sahibi oluruz. Fakat böyle bir durumdaysa, şeylerin ancak tezahürlerine erişimimiz bulunacaktır. Kendinde şeyler, her ne kadar dedüksiyon gereği tezahürlerin, tezahürleri oldukları şeyler olarak kaynakları olsalar da, bilgi sonlu ve ilişkisel olduğundan, yani ben şeyleri ancak ona kat-

tıklarımla bilme imkânına erişebileceğimden, insan kendinde şeyleri bilemez, fakat düşünebilir. Hatta, düşünmek zorundadır. Zira zuhur eden bir şeyler olmasaydı, tezahür de olmazdı.

Burada, yalnızca düşünebildiğim şeyler ile, aynı zamandaysa bilebildiğim şeyler arasındaki fark, pratik faaliyet ve teorik bilgi arasında yatar. Aklın şüphe götürmez olmasına rağmen içerikli olan teorik faaliyeti matematik, bir şeye inanırken ve umut ederken ortaya koyduğumuz pratik faaliyetten keskin çizgilerle ayrılır. Böylece, insanın sonluluğu, meşru bilgiyi her zaman spekülasyon tartışmalardan, yani bir kavram hakkında tasımsal mantık yoluyla hem x hem de x'in zıttı hâlinde yargı sunabilmemize neden olan akıl yürütme biçiminden net bir şekilde ayırır. Bunun yanı sıra, Kant'ın kendi sözleriyle ifade ettiği şekilde inanca ve ahlaka bilgi meselelerinden ayrı bir alan bırakır.

Dipnotlar:

- (1) Yunanca'da Crinein olarak nitelendirilebilecek, ki Kant'ın kullanımıyla Kritik'le aynı anlama gelmektedir, Türkçede eleştiri demektir.
- (2) Kant buna, Almancada göz kamaştığında görülen yanılsamalı görüntü anlamına gelen Schein der.

Kaynaklar:

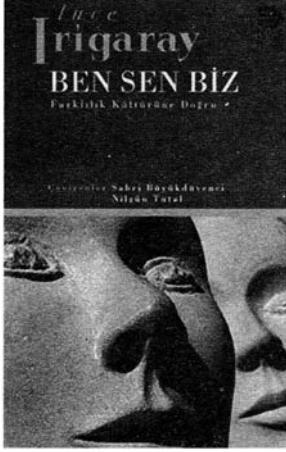
- Kant. Immanuel, Critique de la Faculté de Juger Trad. Alexis Philonenko, Librairie Philosophique J. Vrin Sorbonne, 1993
- Kant. Immanuel, Critique of Pure Reason Trans. Paul Guyer & Allen W. Wood, Cambridge University Press, 1998.

YAZAR

Onur Özcan

Araştırma alanları fenomenoloji, ontoloji ve metafizik üzerinedir. Dönem olarak Alman idealizmi ile çağdaş Fransız felsefesi ilgisini çekmektedir. Çeşitli dergilerin yanı sıra sanal ortamlarda makaleleri yayımlanmıştır. Bilişsel bilim tartışmalarını ve bu doğrultuda yayınlanan kitapları takip etmektedir. Modern edebiyat ve bilim kurgu romanlarından hoşlanır. Boş vakitlerinde uzun yürüyüşler yapar, satranç oynamaktan keyif alır. Kürek ile yüzme sporlarıyla ilgilenmektedir.

Luce Irigaray

Ben, Sen, Biz - Farklılık Kültürüne Doğru

Sayfa Sayısı: 142

Baskı Yılı: 2006

Yayınevi: İmge Kitabevi

Dil:Türkçe

Çeviren: Sabri Büyükdüvenci, Nilgün Tütal

ISBN: 9789755335070

“Yazmak eylemi kadının konuşma hakkını söke söke kazanmasını ve dolayısıyla, üzerindeki baskının temellendirildiği yer olan tarih sahnesine yıkıcı bir etkiyle girişini de imleyecektir. Kadın, yazacak ve kendi karşı logos silahını yaratacaktır. Canı istediğinde riske girecek, inisiyatif alacaktır; tüm sembolik sistemlerde, politik süreçlerde kendi hakkını kendi arayacaktır.” (Hélène Cixous. *Medusa’nın Kahkaları*)

Cinsiyetçi bakış açısı, toplumdaki cins rolleri ile ilgili kalıpyargılar ve bunun sonucunda oluşan davranış biçimleriyle beslenir. Cinsiyetlerin ve rollerin belirlenerek kalıplaştırılması, cinsleri, toplumda kabul görmek adına, belirli oluş hâllerine hapseder. Luce Irigaray’ın, feminizm, dil ve öteki tartışmalarında önemli bir yere sahip olan *Ben, Sen, Biz* isimli kitabından, ataerkil sistem ve dil ile ilgili geliştirilen teorilerde, temel kaynaklardan biri olması nedeni ile bahsetmek istiyorum.

Günümüzde, özellikle kadının ikincil konumunun sebebini incelerken dilin düşüncede ve yaşayıştaki önemine dikkat çeken feminist teorisyen, psikanaliz ve edebiyat kuramcısı Luce Irigaray; *Ben, Sen, Biz*

isimli kitabında, öncelikle ataerkil tarih yazımını ele alır. Tarih yazımı incelemesine, Yunan mitolojisinden örneklerle başlar ve tarih yazımı esnasında, anaerkil hikâyelerin üzerinde durulmadığı veya özellikle göz ardı edildiğine dikkat çeker. Bu yolla, erkeği iktidar odağı göstermek amacıyla, her şeyden önce tarih yazımında yanlılık olduğundan bahseder. Ataerkil simgeler olan, erkeğin baba-ata, kahraman, önder olduğu hikâyelerin, eril tahakkümü sağlamak amacı ile özellikle tercih edildiğine dikkat çeker. Esasen, tarihteki ilk toplumların ve devletlerin benimsediği örgütlenmeler arasında, anaerkil sistemlerin de bulunmasına karşın, düşüncenin dile ve hayatın tarihe aktarımında bunların arka planda bırakılmasının, kadını öncelikle tarih ve hatta kültür sahnesinden sildiğine dikkat çeker.

Kuşkusuz, her bireyin tüm tarihi yeniden keşfetmesi olanaksızdır. Ancak kadın ya da erkek her bireyin, kendi kişisel ve toplumsal tarihini keşfetmesi gerektiğini ve keşfetmek zorunda olduğunu düşünüyorum. Bunun gerçekleşebilmesi için kadın-erkek herkesin bedenine ve görüşlerine saygı duyulması gerekmektedir. Kadın-erkek herkes yükümlülükle-

rinin ayırında olmalı ve kendi kararlarının yargıcı olmalıdır (1).

Dil üzerinde yaptığı incelemelerde özellikle Fransızca ve benzer diğer dillerde kullanılan isimlendirmelerin, güç, akıl gibi kavramları veya birden fazla kişiyi anlattıkları durumlarda, çoğunlukla erkeği niteleyen artikeller ile kullanıldığını kitabında ilgi çekici örneklerle anlatmıştır. Böylece insan zihninde nesneler, topluluklar ile yine güç ve akıl gibi birçok kavram, kelimelere aktarılışında eril biçimde nitelendirildiklerinden, tahakkümün meşru zemini çok eski dönemlerden bu yana oluşmuştur diyebiliriz. Irigaray'a göre diğer bir deyişle; bir cinsin güçlendirilmesi, diğer yanda bir zayıf, eksik veya kötü olanın varlığına işaret eder. Dil, kadını bazı konularda hiç var etmeyerek yeri geldiğinde cinsiyetsizleştirir. Böylece kadınlık da erkeklik de kendi içlerinde başka simgeler hâline gelmeye başlar.

Kadınların, ataerkil düzendeki konumlarını taklit ve "uyum gösterme" üzerinden çözümlemesi, Irigaray'ın cinsel farklılığın tanınmadığı yolundaki iddiasıyla uyum içindedir. Ataterkil ekonomi cinsel farklılığı bilmez ya da görünür hâle gelmesine izin vermez. Irigaray'ın Aynı'nın düzeni adını verdiği şey üzerinden yapılanan bu eril evren bütünlüğü, sadece tek bir beden, tek bir arzu, tek bir imgesel, tek bir an-

lamlama biçimi tanır. Dişil olanın bir temsil biçimi yoktur. Kadının bedeni, arzusu, imgelemi egemen simgesel düzende ifade bulamaz. Konuştuğu dil kendi dili değildir. Dışlanmış, bastırılmış, unutulmuş olan kadın her zaman başka bir yerdedir (2).

İki cinsten oluşmuş bir çiftin dünyanın yaratıcısı ve düzenleyicisi olarak resmedildiğine hiçbir yerde rastlanmaz. Erkekler, dişil türden araçlarla ve kadın-nesnelerle çevrelenmişlerdir. Erkekler dünyayı eşit haklara sahip cinsiyetli özneler olarak kadınlarla birlikte yönetmemektedir. Bu dönüşüm ancak dişil türün yeniden değerli kılınmasıyla gerçekleşebilir. Gerçekten de dişil olan, başlangıçta sadece farklı olan, şimdi eril-olmayanla özdeşleştirilmiştir. Kadın olmak, erkek olmamaya denk düşürülmüştür. Psikanaliz de, kuramında ve pratiğinde kadın olmanın erkek olmamakla özdeşleştirilmesini sakın bir şekilde penis ya da fallus hasedi olarak ifade eder. Bu geçeklik yalnızca kültürün belli bir döneminde ve dilin belli bir hâline karşılık gelen bir gerçekliktir. Dolayısıyla kadınların özgürleşmesinin yolu, "erkek hâline gelmekten" ya da erkeklerin organlarını ve nesnelerini kıskanmaktan değil, dişil öznelerin cinsiyetlerinin ve ait oldukları dilsel türün yüceltilmesinden geçer. Bu ikisi tamamen birbirinden farklı şeylerdir (3).

Irigaray kitabında yaptığı röportajla plesentanın nasıl algılandığını veya kadın bedenindeki ifadesinin altını çizmiştir. Buna göre bebeğin etrafında beslenmesini, boşaltımını sağlayan ve onun yaşam kaynağı/organı olan plesenta aracılığı ile yalnızca anne ve "öteki" arasındaki bağın kurulup babanın bir üçüncü ya da bütünü bozucu bir yabancılaşmayı simgelenin dışında bir ifadesi olduğunu anlatmıştır. Annenin ötekini kabul etmesi ve öteki ile arasında, kendini de koruyucu bir sistemin bulunuşunun da ifadesidir. Öncelikle ortaya bir bütün çıkması için iki tane farklılık bulunmalı ve bunların birbirini kabul etmesi ile bir'de buluşması mümkündür. Örneğin, kadının bedeninde büyüyen bebeğin fiziksel olarak anneye de zarar verebileceği durumlar söz konusudur. Bu nedenle kadın bedeni, öteki olan bebeği beslemeyi ve onu bünyesinde kabullenmeyi biyolojik olarak da gerçekleştirmektedir. Ancak erkeklerin dünyasında, kendilerinin yeşermesini sağlayan bu verimli toprak, bir aşığılama ve bir küfür nesnesi hâline gelmektedir. Anneliğin manevî veya dinsel anlamda kutsanmasının dışında kadının bir nevi onun için de öteki olan bebeği kabul etmesinin de simgesi olması gerektiği tam anlamı ile çarpıcı bir dil ifade ediliyor.

Irigaray, kitabında eril tahakkümü yıkmak veya bu

konuda bilinçlenmek adına anne-kız ilişkilerinde de yapılabilecek önerilerde bulunuyor. Bunlardan anne ve kızın kendi arasında kadın-kadına yapılan, ben-kadın, sen-kadın biçiminde altı çizilen ifadelerle iletişim kurulmasını öneriyor. Böylelikle her iki kadında da özne bilincinin durmadan yenileneceğini ifade ediyor. Anne ve kız arasında örneğin verilen hediyelerin, bölünüp-paylaşılan ve birlikte tüketilebilen şeyler olmasının, aralarındaki bağı kuvvetlendirmede faydalı olacağını düşünüyor. Bunun gibi anne ile kız arasında kızın erkekle farklarıyla birlikte

eşitliğini benimsemesini ve bu tahakkümü ortadan kaldırmak için önce kendisinin bunu benimsemesine yönelik çeşitli önerilerde bulunuyor. Herkese keyifli okumalar dilerim...

Notlar:

- (1) *A.g.e.*, s.26.
- (2) POSTL, Gertrude, Tekrar Etme, Alıntılama, Altüst Etme Irigaray'ın Taklit Kavramının Politikası, İngilizceden Çeviren: Şeyda Öztürk, *Cogito*, Feminizm, Sayı 58, Bahar 2009, s. 147.
- (3) *A.g.e.*, s. 74.

YAZAR

Çiğdem Durkan

Araştırma alanları etik, hukuk felsefesi, sosyoloji üzerinedir. Siyasal bilgiler, sosyoloji ve felsefenin kesiştiği tüm alanlar ilgisini çekmektedir. Çeşitli dergilerde yazıları ve kitap tanıtımları yayımlanmıştır. Psikoloji ve psikanaliz başta olmak üzere insan duyguları ve gelişimi ile ilgili kitapları okumaktan ve Uzak Doğu felsefesini incelemekten hoşlanır. Amatör tiyatroculuk yapıp şarkı söylemektedir.

Ders : Sosyal Travmatoloji (Toplumsal Vurukbilim)

Konu : Düşünsel Lezyonlar ve Kronik Kitle Hastalıklarına
Karşı BSF Aşısı İçin Herkes Kafayı Sıyrısın

(Yöndeş Hoca, bir kolu alçılı, kafası gözü sarılı bir şekilde sınıfa yönelmiştir. Bu vaziyette bile yeni bir dersin heyecanı gözlerinden okunmaktadır. Aslında sadece gözlerinden değil, yüzünden de okunabilir, ancak yüz mimik bölgeleri tamamen sarılıdır. Sadece gözleri ve dudakları açıktadır. Üniversitedeki tüm öğrenciler bilmektedir ki, bir ders için Yöndeş Hoca'ya bu yeter de artar bile! Üstelik cümlelerini destekleyecek bir kolu hâlâ özgürdür! Ve bir tebeşiri tutmak için gerekli işaret ve başparmağı! Çünkü Onun anlayışına göre "tebeşir" aydınlanmanın simgesidir ve O, siyah üzerine beyazla yazmayı seven klasik bir aydındır! Bu yüzden "akıllı tahta" denen ışıltılı düzleme elektronik kalemle siyah çizikler atmak tüylerini ürperttiğinden ve de çıkan cızırtılar dişlerini kamaştırdığından, karatahtasını hep yanında taşır! Tekerlekli karatahtanın gıcırtılı sesinin dersliklerinin kapısına yanaştığını duyan öğrenciler "heyyy" diye bir çığlık atıp kapıya koşarlar ve yıllar geçse de bu ses belleklerinin en korunaklı köşesinde "en çok özlenen üniversite anısı" olarak kalacaktır! Bu ses bilginin sesidir!)

Tünaydın arkadaşlar!

Siz sormadan hemen açıklama getireyim: Meydan dayığı yedim!

Tamam böyle deyimleşmiş kısa bir açıklama sizin merakınızı doyumaya yetmeyecektir biliyorum. Eğer: "Yöndeş Hoca dersi kaydattı yine! Hazırlıksız geldiysen dola sargı bezini başına, gir sınıfa! Gençlik meraklıdır, sorar nasıl olsa, uydurursun bir şeyler! Oh ne ala! Babam da yapar böyle hocahğı!" demeyecekseniz anlatayım. Zamanımız kalırsa ders konumuzu işleriz enine boyuna.. "Yok hocam bu kadar yeterli, valla bünyemiz kaldırmaz daha fazlasını!" dersiniz, bir sonraki dersimize erteleriz kalanını... Zaten Sosyal Travmatoloji yani Toplumsal Vurukbilim adında bir ders müfredatımızda yok ve her türlü cezayı göze alarak böyle bir dersi -kaçak mı dersiniz, korsan mı dersiniz, yoksa herkes gibi Yöndeş Hoca orasından burasından uyduruyor mu dersiniz- işlemeye karar verdim! Üniversite yönetimine yıllardır "Bakın arkadaşlar, dünya hızla değişiyor ve bu değişim sürecinde toplumlarda yeni sorunlar ortaya çıkıyor. Çağımızın en büyük sorunu birlikte yaşamının yani toplum olmanın gerekleri hiçe sayılarak oluşturulan yığınlar ve bunun sonucunda yaralarıyla yaşamaya alıştırılan bir toplum... Bir adım sonrası toplumsal kabullenmişlik! Bu kitlesel hastalığın tedavisi ile ilgilenen bir bilim dalı yok dünyada henüz! Sosyoloji çok genç bir bilim dalı ve toplumsal sorunların nedenlerini ve sonuçlarını ortaya koyup çekiliyor bir kenara! Travmatoloji

dediğimiz bilim dalı ise 'düzgün çocuk' anlamına gelen Ortopedi bilim dalına iliştilmiş, 'Ortopedi ve Travmatoloji Ana Bilim Dalı' olarak fiziksel sakatlıkların tedavisinden başka bir şeyle ilgilendiği yok! Tarih, fizik, kimya, biyoloji, matematik gibi bilim dalları ise kapitalizme hizmet etmekten başını kaldıramıyor! Peki soruyorum size: Toplumsal yaraları hangi bilim tedavi edecek? Üniversitemizde Sosyal Travmatoloji Anabilim Dalı'nı kurmanın zamanı gelmedi mi? Bakın bir üçüncü dünya savaşı kopmadan kuralım bu birimi ve dünyada bir ilki gerçekleştirelim! Toplum yıllardır onulmaz yaralarla boğuşup duruyor. Kitlesel sorunlar çığ gibi büyüyor! Üniversite olarak bu sorunlara biz eğilmeyeceğiz de kim eğilecek? Toplumun yaralarını kaşıyan eller kırılırsın artık!" dedimse de kimse takmadı. Hatta alaylı ağızlarla: "Yav git Allah aşkına Yöndeş ya! Biz diyoruz hedef Oxford, sen diyorsun olalım mort! Elin gavurunun hangi üniversitesinde var böyle bir bilim dalı da, sen tutmuş burada açalım diyorsun? Üç yıldır ben daha 'travma' sözcüğünün anlamını ezberletemedim, sen sosyal travmatolojiden bahsediyorsun! Hangi gençlikle istikbale yürüyeceksiniz mirim, hangi gençlikle?" diyerek, o eski bahaneleri geveleyip durdular. Baktım derdimi kimseye anlatamıyorum "Bunlara ayracağım zamanı çocuklara ayırsam daha karlı çıkarım" diyerek çıktım toplantıdan. Bu nedenle Sosyal Travmatoloji dersi üniversite yönetiminden habersiz işlenecek bilesiniz! Şimdilik yazılısı sözlüsü falan yok. Neyse fazla uzatmadan benim bu kostümü derse uygun hâlimin nedenini kısaca açıklayayım:

Geçenlerde "Ne olacak bu memleketin hâli?" şeklindeki şu boyumdan aşkın nostaljik düşünceyle tek başıma boğuşurken kapı çaldı. Orta yaşlı, kirli sakallı, saçlarının ön kısmı iyice seyrekleşmiş, gözlüklerinin arkasındaki gözlerinden ısıll ısıll zeka fışkıran bu adamı ilk bakışta hemen tanıdım. Üniversitede dört yıl boyunca derslerine girdiğim; tutum, davranış ve çalışkanlığı ile parmakla gösterilen ve üniversiteden bölüm birincisi olarak mezun olan bu adamı neredeyse on yıldır görmemiştim. Karşımda görünce: "Nerelerdesin hayırsız? Yöndeş Hoca on yıldır bir aklına gelecek kadar mı iz bıraktı sende?" diye sevincimi örtmeyecek kadar sitem karıştırılmış bir sözle kucaklayıp öptüm yanaklarından. "Olur mu hocam!" dedi. "En son umudumuza kadar her şeyi yitirdik ama, sizi unutacak kadar da insanlığımızı yitirmedik daha merak etmeyin!" şeklinde gururumu okşayıcı güzel bir karşılık verdi. Çaylarımızı söyledikten sonra: "Ee anlat bakalım! Neler yaptın görmeyeli, nerede çalışıyorsun, çor çocuk nasıllar, herhalde evlenmişsindir?" dedim. Demez olaydım, nasırına basmışım meğer: "Ne evlenmesi, ne çor çocuğu hocam! Kaç yıldır bir iş sahibi olamadık ki evlenmeye

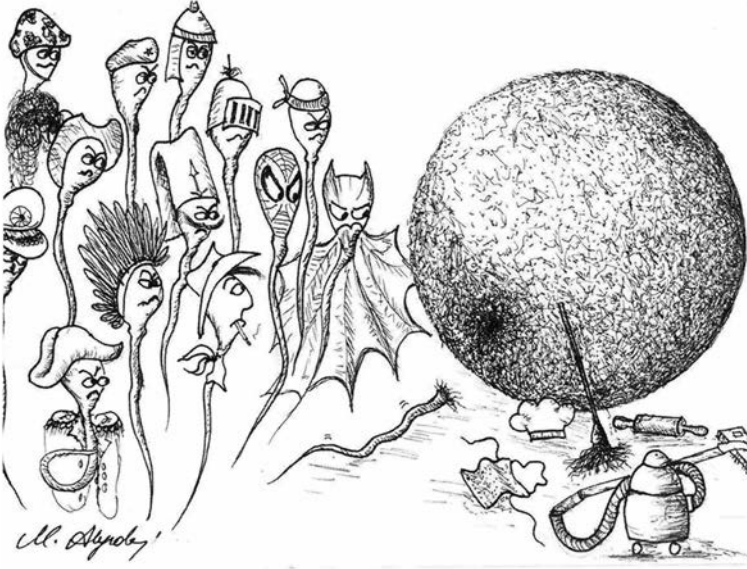
yüzümüz olsun!.. 10 yıldır işim gücüm KPSS sınavına girmek. En son geçen yıl 100 tam puan aldım, yine de bir işe giremedim. 100 tam puan alan 278 kişi, devlet memuru olarak alınacak 1 kişi olunca, kadınları asimetrik paralelde, erkekleri ise kulplu beygirde zorlu bir elemeye tabi tuttular. 'Ne alaka, kimya mühendisinin bilgisi böyle bir sınavla nasıl ölçülür?' demeyin hocam! Biz o kadar alıştık ki böyle saçmalıklara, artık sorgulamadan ne derlerse yapar olduk! Neyse, 278 kimya mühendisinden bir teki sağlam çıkmadı tabii ki bu elemenden. Ambulanslar sabahtan akşama kadar vızır vızır yaralı taşıdı hastaneye. Sonradan öğrendik ki sınav komisyonu bizim sınav görüntülerimizi kameraya alıp, yüklü bir paraya Amerikanvari kamera şakaları yayınlayan televizyonlara satmış. Hele beni bir görmelisiniz hocam! Kulplu beygirin kulpuna takılan ayağımı kurtarmaya çalışırken bir de kahkaha eklemişler görüntüye ki, ben bile tutamadım kendimi. Resmen dalga geçildi bizimle hocam. Resmen diyorum, çünkü bu sınava resmi bir duyuru sonunda katıldık hepimiz. Ne bilelim, resmîdir, devlet ciddi yetidir dedik, maskara ettiler bizi. Başarısız olduğumuza dair adreslerimize gönderilen yazıda ise şöyle yazıyordu: 'Merkezimizde boş bulunan 1 (bir) kadronun doldurulması amacıyla, Ulu Önder Atatürk'ün 'Sağlam kafa, sağlam vücutta bulunur' özdeyişinden yola çıkarak, merkezimiz sınav komisyonu tarafından yapılan eleme sınavda başarısız oldunuz. Katılımınızdan dolayı teşekkür eder, gayretlerinizin devamını dileriz./Kimyasal Araştırma, Geliştirme ve Uygulama Merkezi' Görüyorsunuz hocam kılıf da hazır! Anlayacağınız hem bedensel, hem de zihinsel olarak çürüğe çıkardılar bizi. Beni asıl deliye döndüren husus, boş kalan kadroya 'en hızlı tespih çekme' yarışmasında 5:42'lik dereceyle fahri bir imamın getirilmiş olmasından çok, üniversite çevresinden hele de milyonlarca işsiz üniversite mezunundan çıt çıkmaması oldu. Hiçbir tepki yok! Aha şu duvara bir sinek sıçsa orada bir kimyasal tepkime olur hocam! Afedersiniz durmadan ağızımızın ortasına ediyorlar, kimsede bir kıpırtı olmazken, futbol maçı yüzünden aynı kişiler döner bıçağı ile birbirini doğruyor. Toplumun biyokimyası iflas etmiş sanki hocam. Çıkıp 'Ulan sizin DNA nükleik asitlerinizi...' diye başlayıp organik bileşiklerine dümdüz gitseniz 'Adam mikroskoba baka baka kafayı sıyrıldı, yazık' diye tımarhaneye kapatacaklar. Gerçi o da olacak yakında eminim. Bende hayır kalmadı hocam! Hayır okumaktan ve ders çalışmaktan değil yanlış anlamayın! İnsanların olanlar karşısındaki akıl almaz tutum ve davranışlarını izlemekten sıyracağım kafayı. Düşününün bir hocam: Atom çekirdeği çevresindeki elektronların dönüşünü, kehribar tespihle temsili olarak 5.42 saniyede tamamlayarak yeterlilik sınavında birinci olan ve atomun yapısındaki ilahi

kudreti bilim çevresine en hızlı ve somut bir şekilde ifade etme başarısını gösteren Ruhi SÜCUT, Kimyasal Araştırma, Geliştirme ve Uygulama Merkezi Laboratuvarı'nda işe başlamakla kalmayıp, Guinness Rekorlar Kitabı'na da adını yazdırdı' şeklindeki haberi okuyup 'Ulan helal olsun adama!' diye haberden önce peydahlanan 'Hızlı Tespih Çekme Kursları'na koşan binlerce üniversite mezununu görüp nasıl kafayı sıyırmazsınız soruyorum size?Aklım bir türlü almıyor yemin ederim! Şimdi bana: 'Lan Oğlum Arif bu da bir şey mi? Cern Laboratuvarı'nda çağın deneyi diye nitelendirilen çalışmada, işin yavaş yavaş sonuna geldiklerini ve tanrı parçacığının izine rastladıklarını, 2012 yılında tanrının vesikalık resmini dünyaya göstereceklerini söyleyen ünlü Fizikçi Fabiola Fianotti'nin ağzından çıkacak sözü yüreği ağzında heyecanla bekleyen bilim çevresinin kafasındaki örümcek yumağından kim bilir daha kaç neslin başına çorap örülecek. Sen tutmuş halk şöyledir, toplum böyledir diyorsun! Halk ne yapsın? Arife tarif gerekmez, tecahül-i arif yaparak düşünme oğlum Arif!' diyeceksin biliyorum da hocam; ya sen tut insanlık olarak milyonlarca yıl emek emek beyninin kütlesini üç katına çıkar, sonra da birileri gelip içine saman bassın! Düşünmekten acı duyar oldum inanın hocam! Bu arada sizin de başınızı şeyaptım kusura bakmayın!" dedi.

Taşı sıkıp öksürük şurubu çıkaracak kadar güçlü bir kimya bilgisine ve düşünme gücüne sahip olan Arif'i bu şekilde görmek bana nasıl acı verdi bilemezsiniz çocuklar! Arif milyonlarca gençten –artık genç değil– sadece bir örnek... Çevrenizde milyonlarca arif (bilen) var ve onların uzmanlık alanına giren işler bilmeyenlerin elinde... Odon tüccarlarının dershanesinde çalışan öğretmenlerden tutun, "Kaldırım mühendisliğinde okuyorum," diyerek eğitim-öğretimle dalga geçenlerin kurduğu şirketlerde kaldırım taşı döşeyen inşaat mühendislerine kadar milyonların durumu ortada! Ve işin en acı tarafı artık bu durumlar herkes tarafından normal karşılanır oldu... Neden? Çünkü topyekün gelecek korkusu ile yaşayan bir toplumuz. Gelecek sevinci ile yaşayanlara garip gözle bakılır bu toplumda ve "Bu günümüze şükür!" anlayışının değişmesi belli bir azınlığın işine gelmez!

İçinizden şu an: "Hocam bizim moralimizi bozmaya mı geldiniz ya? En azından üniversiteyi bitirene kadar şurada azıcık rahat edelim bırakın da!" diyorsunuzdur. Tamam çocuklar edin tabii ki, bu sizin hakkınız! Ama Yöndeş Hocanız öğrencilerinin geleceği için meydan dayacağı yerken, sizin de azıcık rahatınız kaçsın! Haksız mıyım? Gelelim meydan dayadığını nasıl yediğime:

Arif: "Ben artık kalkayım hocam, sizin de işiniz vardır!" deyip ayaklanınca; "Arif, sen bana bir şeyler söyleyecekmişsin de, söylemeden gidiyormuşsun gibi geldi bana, yanıltıyor muyum?" dedim. "Ya hocam valla insan psikolojisini parmak izinden tanırırsınız siz var ya! Evet haklısınız, aslında sizi bir gösteriye davet etmek için gelmiştim. Seyirci olarak gelseniz bile gösterinin bir parçası oluyorsunuz bu oyunda... Biraz tehlikeli bir gösteri. Bu yüzden çekindim söylemeye açıkçası! Bakın anlatayım: Biz İĞÜD (İşsiz Güçsüz Üniversiteliler Derneği) adında bir dernek kurduk hocam. Her işsiz üniversite mezunu derneğimizin doğal üyesidir. Amacımız üye kazanmak değil, üye kaybetmek. Size belki garip gelebilir bu durum ama ne kadar üye kaybedersek, o kadar çok arkadaşımız işe yerleşmiş demektir. Ama son günlerde dernek üye sayımız çığ gibi büyümekte ve bu bizi kara kara düşündürüyor. Bu yüzden yarın "Basın sayıklaması" adında bir gösteri düzenleyeceğiz. Hayır hocam 'basın açıklaması' değil 'basın sayıklaması' Aslında bir çeşit tiyatro oyunu gibi bir şey. Güzel bir gösteri olacak. Çizgili pijama giyip, yastıklarımızla meydana uykuya dalacağız ve gösterimizin diğer oyuncularını olan basın mensupları ve polis güçleri hâliyle aları dolduracak. Onlar meydana girdiklerinde biz sayıklamaya başlayacağız ve yaşadığımız tüm sorunları ve olası çözümleri sayıklayarak ifade edeceğiz. Bir grup arkadaşımız uyur gezer rolünde olacak ve çevrede toplanan seyircilerin arasına dalarak! Kaçışmalar ve çılgınlıklar gösterinin ses ve görüntü efektleri olacak. Göz yaşartıcı bomba, tazyikli su ve coplama gibi olası durumlara karşı elimizden geldiğince direnir, gösteriyi uzun tutmayı düşünüyoruz. Bol seyircili bir gösteri olacağından eminim. Aslında polisyle, seyircisiyle, basın mensuplarıyla herkes oyunun bir parçası ve amacımız belleklerde iz bırakarak hiç kimsenin oyunun dışında kalmadığını göstermek. Dedim ya biraz tehlikeli! Polisin uygulayacağı olası aşırı güce direkt maruz kalmanızı istemem." dedi. "Arifçiğim ben burada öğrencilere Uyandırma Dersleri verirken, halkı uyandırmaya yönelik bu harika gösterinin dışında nasıl kalırım? Yarın uyur gezer rolünde olacağım gösteri alanında. Hep mi biz uyandırmaya çalışacağız, biraz da insanlar bizi uyandırmaya çalışsın! Valla iyice sıkılmıştım, iyi oldu bu" dedim. Ertesi gün çizgili pijamaları çekip doğru alana koştum. Alan ana baba günüydü! Neyse uzatmayayım, sıram geldiğinde ellerim ileriye uzatılmış bir vaziyette ağır ağır yürüyerek gösteriyi izleyen seyircilerin arasına daldım. Ancak Arif'in söylediği gibi insanların kaçışacağını düşünürken, hesapta olmayan bir şey oldu. Kalabalığın arasından biri: "Artiz misiniz oğlum lan siz? Emniyet güçlerinin işi gücü yok sizinle mi uğraşacaklar, goduumun şerefsizleri?" diye kalınca bir ses duydum. Gözlerim kapalı olduğundan kim olduğu-

nu görmüyorum tabii... Arkasından onaylayıcı homurtularla birlikte aynı ses: "Vurun lan ibnelere! Allah'ını seven boş geçmesin!" Sonrası malum! Pijamayla girdiğim gösteriden, bu kostümle çıktım çocuklar. Ama her şeye rağmen güzel bir gösteri oldu. Dövenleri mi yoksa beni mi alkışlıyorlardı bilmiyorum ama, beni ambulansa yüklerlerken müthiş bir alkış tufanı vardı alanda! İşte böyle çocuklar! Tahmin ettiğim gibi, Sosyal Travmatoloji (Toplumsal Vurukbilim) dersimizin asıl konusu olan, "Düşünsel Lezyonlar ve Kronik Kitle Hastalıklarına Karşı BSF Aşısı İçin Herkes Kafayı Sıyrısın" isimli konumuzu işlemeden ders süremizi bitirdik... Ama en azından bu görüntüm ve nedenleri bu konu için iyi bir baş-

langıç oldu, ne dersiniz?

Bugünkü programımızı işleyemediğimiz için konumuzla ilgili ödev de veremiyorum hâliyle!

Ancak konumuzun dışında bir çalışma sunacağım şimdi size. İsteyen merak edip üzerinde bir araştırma yapabilir. Çalışmamız şu:

Geçenlerde Biyoloji son sınıfta okuyan bir arkadaşınız geldi yanına. Merak uyandırıcı ve keşif sayılabilecek bir çalışmasını paylaştı benimle. O anı nasıl yakaladı bilmiyorum, sperm hücresi ile yumurtanın döllenme anının fotoğrafını çekmiş mikroskopla ve döllenme sonrası kapanan yumurtanın önünde öylece donup kalan başarısız olmuş hızlı ve aktif

sperm hücrelerinin şaşkınlığını görüntülemiş. (Bkz: Resim-1- HamaratMen) Bu olağandışı görüntüde kadın yumurta hücresinin bilinen aksine daha uysal ve pasif sperm hücresi ile birleşerek döllenme eğilimi gösterdiği apaçık görülmekte fotoğrafta (Tekrar Bkz.) Bu durumun sosyal yaşantı ile ilişkisinin olup olmadığının bir araştırma konusu olabileceği düşüncesinde olduğunu söyledi bu meraklı arkadaşınız. Ben de onayladım. Çalışmayı bölüm başkanlarına götürmüştüm ancak o arkadaşımız "Aklınız fikriniz cinsellikte, adam gibi bir çalışmayla gelin şuraya lan dangalaklar! Yok yok adam olmayacaksınız siz! Aileleriniz ne umutlarla gönderiyor sizi buraya, sizin uğraştığınız şeylere bakın? Terbiyesiz herifler ya sizi!" diye kapı dışarı etmiş kendisini. Çocukcağız da bana gelip "Bilim üniversite kapısından da kovulur oldu hocam" deyip sitem etti. Ben de kendisini biraz teselli ettikten sonra "Bu yok sayılacak bir çalışma değil. Elbette üzerinde bilimsel bir araştırmayı gerektirir. Biz ne güne duruyoruz burada evlat!" deyip bir fotokopisini alıp koydum çantaya! Sizde bir bakın bakalım çok ilginç geldi bana! Ama erotik bir fotoğrafa bakar gibi değil, bilimsel bir gözle bakın olmaz mı? Konuyla ilgili birkaç kaynak da karıştırıp gelerseniz sevinirim.

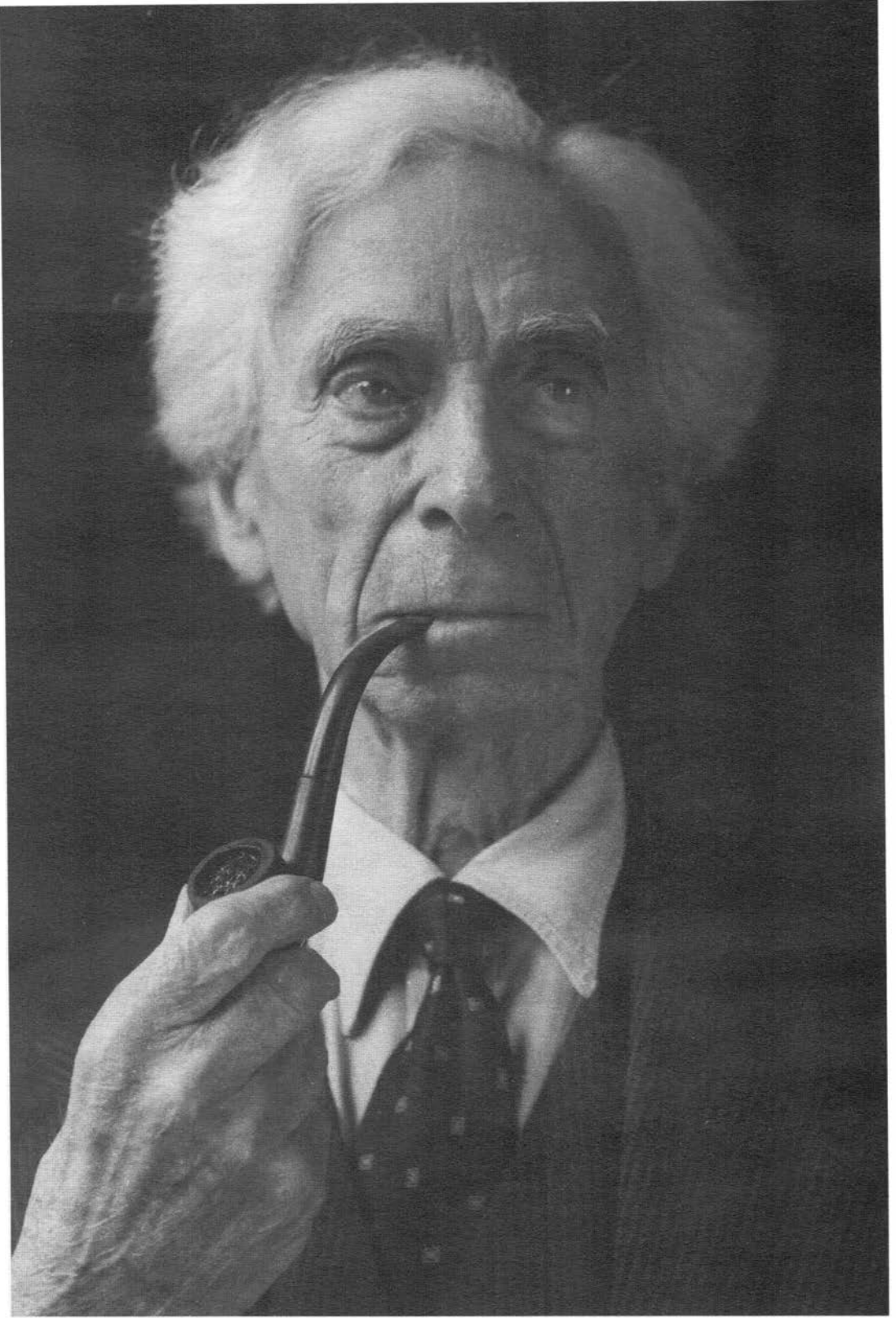
Haydi bakalım sağlıcakla kalın!

YAZAR

Muhammet Akyıldız

Siirt Eğitim Fakültesi'ni bitirdikten sonra Kahramanmaraş, Adana, Osmaniye ve İzmir'de öğretmenlik yaptı. 1994 yılında yeniden üniversiteye girdi ve Dokuz Eylül Üniversitesi Eğitim Yönetimi ve Denetimi Ana Bilim Dalı'nda öğrenim gördü. 1998 yılında bu bölümden mezun olduktan sonra Maarif Müfettişi olarak Siirt, Hatay ve Antalya'da görev yaptı ve 15.01.2018 tarihinde emekli oldu. Mesleğinin yanında sanat ve edebiyatın çeşitli dallarıyla (resim, şiir, karikatür) ilgilendi. Şiirleri ve yazıları Varlık, Aykırısanat, Eskişehir Sanat, Anafilya, Şiir Akademisi, Libido, Düşle, Düşünbil, Karşın, İnsancıl, Patika gibi dergilerde yayımlandı ve birçok seçki ve yerel yayınlarda yer aldı. Karikatürleriyle ulusal ve uluslararası bazı sergilere katıldı.

Bir mesele üzerinde çalışıyor veya herhangi bir felsefe üzerine düşünüyorsanız, kendinize sadece şunu sorun: Olgular nelerdir? Ve bu olguların desteklediği gerçekler nelerdir?

Bertrand Russell

YAŞANTI

AYLIK EDEBİYAT VE BİYOGRAFİ DERGİSİ

Yazı Gönderim ve Detaylı Bilgi:
dusunbil.com/yasanti